

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

77. évfolyam 2002/12.

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA / Jó hírt mondok, jer, halljátok 441

TANULMÁNYOK

DANIEL L. MIGLIORE / A teológia feladata 442

PETRI GÁBOR / Misszió egy posztmodern korban I. 446

FIGYELŐ

KEREPESZKI ANIKÓ / Babits istenképe II. 450

SÜMEGHY JÓZSEF / Megemlékezés Budaker Oszkár
soproni lelkész sírjánál 458

FÓRUM

HAFENSCHER KÁROLY (ID.) / Egyház a magasban 460

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

TAMÁSY TAMÁS / Karácsony este 464

IFJ. CSELOVSZKY FERENC / Karácsony ünnepe 465

GERŐFI GYULÁNÉ / Karácsony 2. napja 466

SZIRMAI ZOLTÁN / Karácsony utáni vasárnap 468

ANDORKA ESZTER / Óév este 469

SMIDÉLIUSZ ANDRÁS / Újév 471

GYŐRI GÁBOR / Újév utáni vasárnap 472

GYŐRI JÁNOS SÁMUEL / Vízkereszt ünnepe 474

SZEBIK IMRE / Igehirdetés a bajor–magyar
jubileumi találkozáson 476

NAGY GYULA / Földi életünk kösziklaalapjai 478

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Jó hírt mondok, jer, halljátok

Az angyal énekel így abban karácsonyi énekben, amely evangélikus karácsonyaink olyan jellegzetes meghatározója, hogy egyetlen sora hallatán szemünk előtt terem karácsonyesti templomunk képe, fülünkben orgonazene és gyermekhangok, orrunkban a fenyő, a gyertyaviasz és a csillagszóró utánozhatatlan illatvegyülete. Meg az az egészen sajátos lelkiállapot, ami karácsonyi ütemben dobogtatja a lelkésszíveket. Biztos vagyok benne, hogy egyetlen evangélikus templom sincs Magyarországon, ahol fel ne csendülne ez az ének az ünnepek alatt. Ez a mi énekünk. Duplán is az. Hisz angyal szájába adja mondanivalóját a szerző, idén karácsonykor pedig az angyal mi leszünk. Mi visszük a hírt – „A Megtartó ma született!” – a birsalma illatú szobákba, túlfűtött kórházakba, viháncoló gyerekek közé, kiháló falvak dermesztően hideg templomaiba – és hát persze hozzájuk... Akik egyszer egy évben... Hogy fokozzák a karácsonyi hangulatot... Mert a menühöz tartozik, a hal meg a bejgli mellé. Hogy mondjon jóhírt az angyal? Nekik, pont ezeknek, sőt mindannyiuknak?

Az angyal őrizze identitását. Azt, hogy közvetítő, nem hírforrás. Ha nem akarjuk identitásunkat veszíteni, vissza kell térnünk a hírforráshoz. Mégpedig rendszeresen lemérmünk, hogy amit hirdetünk, valóban a hír-e még, vagy már túl sok minden ráakodott. A saját élettörténetünk-ből, a lelkünket, az érzéseinket, a gondolatainkat és az indulatainkat meghatározó élményekből és pillanatnyi szituációkból. A levegőből, ami éri a bőrünket, és nemcsak oxigént meg port szállít, hanem gondolatot is, érzületet, életérzést, véglegessé szilárduló haragot vagy békekötetést. *Egészen a forráshoz.* Ne csak félútra, mert bár ott minden fizikai törvény szerint tisztább a víz, az mégsem a forrás.

Ádvent – mint azt jól tudjuk, és joggal hangsúlyozzuk – ellentétben a közhiedelemmel nem a várakozás ideje, hanem az *eljövetelé.* Az Úr eljövetelére, amire jól tesszük, ha önvizsgálattal, bűnbánattal és belső csenddel készülünk fel. Vagyis minden ünnepelekészítő futkosás és időrabló szervezőmunka ellenére időt kerítünk belső szobánk sűrűbb látogatására. Azt veszem észre saját magamon, hogy akkor figyelmeztetem – netán ostorozom – a rám bízottakat a szószékről és a fotelból a belső szoba látogatására, amikor magam már rég nem

jártam azon a tájon. Mert aki ott jár, az onnan kincseket hoz elő. Nem figyelmeztetéseket, hanem kincseket. Ezek pedig olyan fontosak, olyan drágák, és anynyira nélkülözzük őket, hogy azonnal továbbadjuk. Van mit adnunk. Végre van mit adnunk! A belső szoba *kincse*, a *forrásvíz* utánozhatatlan íze, a *jó hír* meghozza a maga eredményét. Angyalok leszünk, olyan küldöttek, akik teljesítik a rájuk bízott feladatot. Jó hírt mondanak az Üdvözítő születéséről, hogy mindenki meghallja.

Az angyal nagy örömet hirdet. Nem állítanám, hogy egyszerű feladat. Mintha manapság kicsit deformálódtak volna az örömről szóló elképzelések és a várakozások. Főként az ünnepek. Hogyan lehet lelki természetű örömet hirdetni olyan embereknek, akik vagy elfelejtették, vagy sohasem beszélték a spirituális nyelvet? Örömelképzeléseik sokkal vastagabbak, sokkal materiálisabb természetűek. Ami pedig azon felül van, az eléggé homályos, megfoghatatlan, különféle vallásokból, filozófiákból, sőt babonáságokból összelopkodva. Hogyan lehetek angyal a karácsonyi örömhírel?

Az angyal hű a mandátumához. Nem örömet rombolni, hanem örömet hirdetni küldetett. Vagyis nem az teszi az angyalt, ha leleplezi, milyen hamis örömeket hajszolnak a hír címzettjei. Az sem, ha arról oktat, hogy ösztársadalmi szinten a mellékesből főtárgyat csináltunk, és így a fő törvényszerűen a perifériára került. Azt gondolom, akkor járunk jó úton – ha nem is a könnyen járhatón! –, ha nem javítjuk ki küldönket, és nem írjuk fölül mandátumunkat, hanem megpróbáljuk küldetésünket hűségesen teljesíteni. Márpedig a karácsonyi angyal örömet hirdetni küldetett. Örömet hirdetni nem annyi, mint rábólintani hamis és álságos örömekre. Nem örömet rombol, nem is hamis örömet igazol, hanem örömhírt hoz a Megváltó születéséről. Azt hirdeti, hogy közel jött hozzánk Isten. Elgondolhatatlan, elképzelhetetlen közelségbe. Testünkbe öltözött. Sőt, a szavainkba is. Ha ebben bízunk, akkor az angyal fellelegezhet. Bátorságot és erőt kap arra, hogy görcsök nélkül, kiábrándulások nélkül, reménytelenségek nélkül, okoskodó korrekciók nélkül egyszerűen továbbadja a rábízott jóhírt. Nem követelni fogja, hogy ez a jóhír középre kerüljön, hanem *hirdeti – és a hír középre kerül.*

DANIEL L. MIGLIORE

A teológia feladata¹

A keresztény teológiának sok feladata van; ez mind a teológiatörténetből, mind a teológia természetére vonatkozó sokféle mai véleményből kiderül. Egyes teológusok szerint a teológia feladata a keresztény hit tartalmának világos és átfogó leírása. Mások annak fontosságát hangsúlyozzák, hogy a teológia tegye érthetővé a keresztény hitet a szélesebb kulturális környezet számára. Ismét mások úgy vélik, a teológia dolga az, hogy keresztény perspektívában gondolkodjon fontos és időszerű témákról. S az a vélemény is megszólal, hogy a teológia lényege szerint az elnyomottakkal való közösségben megélt keresztény gyakorlatra vonatkozó reflexió.²

A teológia feladatának mindegyik fenti értelmezése azon a meggyőződésen alapul, hogy *a hit és a keresés egymástól elválaszthatatlanok*. A teológia a keresztény közösség szabadságából és felelősségéből fakad, amely kutatja a maga Istenbe vetett hitét. Gondolatmenetem élén a teológia feladatát egyszerűen így határozom meg: *Isten Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott igazságának meg nem szűnő keresése*. Ezzel azt hangsúlyozzuk, hogy a teológia nem csupán a hagyományos tanítás elismertlése, hanem annak az igazságnak a kitaró keresése, amire a dogmák csak rámutatnak, s amit csak töredékesen fejezhetnek ki. A teológia szellemisége – mint folyamatos kutatásé – sokkal inkább kérdező, mint (ki)tanító: azt a készséget fejezi ki, amely kérdez, és maga is hagyja, hogy megkérdézzék. Mint az elveszett drachmát kereső asszony erőfeszítése (Lk 15,8), a teológiai munka kimerítő, de végül nagy örömmel fordulhat.

¹ A tanulmány Daniel L. Migliore princetoni rendszeres teológiai professzor könyvének, a *Faith Seeking Understanding: An Introduction to Christian Theology*. Michigan, Eerdmans, Grand Rapids, 1991. 1–9. o. bevezető gondolatokra. A májusi lelkészkonferencián elhangzott előadásomban (*Mi teszi a teológust?*) jelentős mértékben építettem rá. (A ford.)

² Theodore W. Jennings, Jr. (szerk.): *The Vocation of the Theologian*. Philadelphia, Fortress Press, 1985

A TEOLÓGIA MINT KÉRDEZŐ HIT

Canterburyi Anselmus klasszikus meghatározása szerint teológia *fides querens intellectum*, azaz „értelmet kereső hit”. Hit, amely kérdezni bátor, és kész vállalni a kutató kockázatát. Ha a keresztény hit legalapvetőbb meghatározása szerint a szabadon kegyelmes – és Jézus Krisztusban megismerhető – Isten iránti bizalomteli *engedelmesség*, akkor a teológia az a hit, amely kérdéseket tesz fel, és azért küzd, hogy legalább átmenetileg érvényes válaszokat találjon a kérdéseire. A keresztény hit nem a kimerült lelki nyugtatószere, s nem is az élet végső kérdéseire adható válaszok kész és iskolás gyűjteménye. Ellenkezőleg: a keresztény hit újra meg újra kérdez, keresésre indul, harcol az értelen hajlandóság ellen, amely a dolgokat úgy fogadná, ahogyan vannak, s mindenekfelett folyamatosan megkérdőjelezi az Istenre, önmagunkra és a világra vonatkozó magától értetődőnek vélt – feltételezéseinket. Ennélfogva hitnek nincs köze sem az igazság kutatása iránti közönyösséghez, sem az igazságtól való félelemhez, de ugyanígy az igazság birtoklását hirdető erőszakos igényhez sem. Az igazi hit nem azonos a *fideizmussal* sem: amíg az utóbbi szerint kutatásunk elérkezhet egy olyan ponthoz, ahol meg kell állnia, hogy utána pusztán hinnünk kelljen, addig a hit nem szűnik meg keresni és kérdezni.

A teológia a keresztény hit dinamizmusából nő meg, amely reflexióra, kutatásra és annak az igazságnak a keresésére ösztönöz, amelyet nem – vagy csak részben – ismerünk. Az értelmet kereső hitnek – amit tehát teológusnak nevezünk – legalább két meghatározó gyökere van. Az első gyökér a hit különleges *tárgya*, a második pedig a hit *situációja*.

A hit Istenbe vetett hit, Isten pedig – ma, de ezután is – olyan titok, aki meghaladja az emberi értelem határát. Éppen azért, mert ő a hit „tárgya”, Isten nem szűnik meg lenni a hit „alánya” lenni. A hit nem egy halott, manipulálható bálvánnyal, hanem az élő Istennel való kapcsolat. Jézus Krisztusban az élő és kimeríthetetlen gazdagságú Isten szuverén szeretetként nyilatkoztatta ki magát. Istentől nem e szerint a kinyilatkoztatás szerint nem más, mi

felismerni és elismerni annak a titoknak a végtelen és fel-foghatalatlan mélységét, akit Istennek nevezünk. A keresztények hitük minden központi kijelentésében ezzel a titokkal szembesülnek. Titok Isten szeretete, amely már a világ teremtésekor megmutatta magát; titok a bűnbocsánat, amit Jézus Krisztus által kaptunk; s végül titok az összetört emberi életek és az egész világ ígéret szerinti megújítása, ami a Szentlélek erejével megy végbe. A hit szeme látja, hogy a világot Isten titka öleli körül.

Ahogy arról Gabriel Marcel is beszélt, a *titok* és a *probléma* gyökeresen különböznek egymástól. A probléma megoldható, a titok kimeríthetetlen. A problémától kartávolságban tarthatjuk magunkat, a titok viszont körülvesz, s nem enged minket biztonságos távolságban maradni.³ A keresztény hit nem utolsó sorban éppen azért sarkall kutatásra, mert azt a megrázó titkot szemléli, hogy Isten Jézus aláztos szolgálata és szörnyű szenvedése által munkálja üdvösségünket. Amíg tehát a keresztények vallják, hogy Isten szólt és szól (Zsid 1,1–2), elismerik, hogy sok mindent még mindig nem értenek. Eljön majd az a nap, amikor már nem kell többet kérdeznünk (Jn 16,23), de itt és most csak tükör által homályosan látunk és nem színről színre (1Kor 13,12), a hit kérdései pedig megszámlálhatatlanok.

Az értelemet kereső hit másik gyökere a hit szituációja. A hívő emberek nem légüres térben léteznek. Mint mindenki, ők is egy adott történeti szituációban élnek, sajátos problémák és lehetőségek között. A változó, kétértelmű és gyakran veszélyes világ új és új kérdéseket tesz fel a hit számára, és sok tegnap még kielégítő válasz mára elvezítheti meggyőző erejét.

A kérdések ott szólalnak meg, ahol elérjük tudásunk és cselekvőképességünk határait. Különös erővel akaszkodnak belénk kritikus helyzetekben. Betegség, szenvedés, vétek és bűntudat, igazságtalanság, személyes kiborulás és közösségi felfordulás, a halál élménye – mind kérdésekre indító tapasztalatok. A hívők nem élveznek különleges védelmet az ilyenkor megszólaló kérdésekkel szemben, sőt még másoknál is jobban zavarba jöhetnek, hiszen nekik hitükkel is összefüggésbe kell hozniuk mindazt, ami történik. Éppen azért, mert hívők, mélyen megtapasztalhatják, hogy a hit és a megélt valóság gyakran – és felkavaró módon – nem rímelenek egymásra. Szuverén és jóakarató Istenben hisznek, de olyan világban élnek, amelyben a gonosz gyakran győzni látszik. Élő Úrban hisznek, időnként mégsem Isten jelenlétét, hanem hiányát élik át. Isten Lelkének átformáló hatalmában hisznek, de mindenkinél jobban ismerik az egyház tehetetlenségét és saját maguk vétkes mulasztásait. Tudják, hogy engedelmeskedniük kell Isten akaratának, de azzal is szembesülnek, hogy konkrét helyzetekben milyen nehéz lehet megérteni, hogy micsoda Isten akarata. S ha tudják is, hogy mit kíván Isten, gyakran ellenállnak neki. A keresztény hit tehát kérdez, és kutatja a dolgok értelmét, hiszen Isten

mindig nagyobb, mint a mi Istent kereső gondolataink; a hit pedig olyan kihívásokkal és ellentmondásokkal találja magát szemben, amelyeket nem háríthat el. Edward Schillebeeckx találóan fogalmaz: a keresztény hit „gondolkodóvá tesz”⁴.

Annak hangsúlyozásával, hogy a hit – ahelyett, hogy bezárkózottá és önelégültté tenne – tünődővé, keresővé és kérdezővé tesz, a hívő életnek és a teológia tudományának *emberi oldalát* emeljük ki. Az ember akkor nyitott, ha kérdez, ha keres, ha – Ágostonnal szólva – „elragadta az igazság szeretete”. Embernek lenni annyi, mint sokszor és sokfélet kérdezni: Ki vagyok én? Mi a legfőbb érték? Van-e Isten? Miben reménykedhetünk? Át tudunk-e lépni árnyékunkon, és megjobbíthatjuk-e a világot? Mit cselekedjünk? Ha valaki elkezd járni a hit útját, nem fog hirtelen megszűnni embernek lenni, nem fog felhagyni a kérdésessel. Ha valaki keresztény lesz, abban nem fog meghalni a kérdező, mélyebb megértést kereső ember. Éppen ellenkezőleg: a hit útján való járás sok régi kérdést kiélez és átalakít, sőt új kérdések megfogalmazására kényszerít: Kicsoda Isten? Hogyan határozza meg Jézus Krisztus az igaz emberséget? Jelen van-e Isten a mai világban? Ki a megfeszített és feltámadott Úr hűséges tanítványa? Akik megtapasztaltak valamit Isten Jézus Krisztusban megmutatott kegyelméből, még nagyobb vágyat éreznek arra, hogy belemerüljenek ebbe a titokba, s hogy mind a világot, mind életük valamennyi összefüggését ennek a titoknak a világosságában érthessék meg.

A filozófus Descartes szerint az igazság keresésének egyetlen megbízható kiindulópontja az öntudat. *Cogito ergo sum*, „gondlokodom, tehát vagyok”. A keresztény hit logikája két szempontból is gyökeresen különbözik a karteziánus logikától. Először: a keresztény ember számára a kutatás kiindulópontja nem az öntudat, hanem Isten valóságának a tudata, Istené, aki mindenek teremtője és megváltója. Nem „gondlokodom, tehát vagyok”, hanem „Isten van, tehát vagyunk”. Ahogy a zsoltáriró mondja: *Ó, Urunk, mi Urunk! Mily felséges a te neved az egész földön! (...) Ha látom az eget, kezed alkotását, a holdat és a csillagokat, amelyeket ráhelyeztél, micsoda a halandó – mondom –, hogy törődsz velem, és az emberfia, hogy gondod van rá?* (Zsolt 8,2.4–5)

Másodszor: a keresztény hit és teológia számára a kutatást az Istenben való hit inspirálja, és nem annak kísérlete, hogy végül elérjünk valamilyen Istentől független bizonyosságot. Nem „bizonyosságot keresek az által, hogy a saját létemen kívül mindenben kételkedem”, hanem „Isten kegyelmes hozzánk, ezért kereshetünk”. Ha Istenben hiszünk, számíthatunk rá, hogy megszokott gondolkodásunk, sőt életmódunk újra meg újra alapokig ható meg-rázkódtatásokat fog elszenvedni. Ha Istenben hiszünk, kutatókká, zárandokokká, úttörőkké kell lennünk, akiknek

³ Gabriel Marcel: *The Mystery of Being*. Chicago, Henry Regnery, 1960

⁴ Schillebeeckx előszava, *Interim Report on the Books Jesus and Christ*. New York, Crossroad, 1981

nincs állandó lakhelyük. Nem lehetünk többé elégedettek hétköznapi életünk spontán cselekedeteivel és az őket kísérő, természetesnek vett vélekedésekkel. Ha hiszünk Istenben, szükségszerűen meg kell kérdőjeleznünk a hatalom, a gazdagság, a nemzet és a faj isteneit, akik hűségünket követelik. A keresztény hit gondolkodó hit.⁵

Amíg a keresztények a hit zarándokai maradnak, kérdéseket – nehéz kérdéseket – fognak feltenni, amelyekre nem mindig kapnak választ, sőt ahelyett hogy megnyugtató válaszokra találnának, kérdéseik nyomán gyakran új kérdésekhez jutnak el. Ezt tükrözi a Biblia szereplőinek tapasztalata is. Bár a Bibliát szokás a könnyű válaszok gyors megtalálásának reményében is olvasni, ha készek vagyunk valóban hallgatni a Könyvet, megtapasztalhatjuk a kínosan nehéz kérdések megrázó erejét. *Hol vagy?* (1Móz 3,9) *Hol van Ábel, a testvéred?* (1Móz 4,9) Igazságot szolgáltatni a nyomorult és a szegény ügyében: *Így teszt, aki ismer engem – így szól az Úr* (Jer 22,16). *Hát ti kinek mondotok engem?* (Mk 8,29). *Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?* (Mk 15,34) Ha a „hit” nem engedi meg a hívőnek, hogy feltegye a nehéz kérdéseket, embertelenné és veszélyessé válik. A hit, amely megszűnik kérdezni, hamarosan elkorcsosul: ideológiává, babonává, vakhitté, önelégültséggé vagy bálványimádássá fokozódik le. A hit vagy szenvedélyesen és kitartóan értelmet keres, vagy kiszikkad, és végül elpusztul. Ha pedig a hit új és új kérdésekre talál, akkor a keresztény közösség teológiai feladata, hogy foglalkozzon velük, életben tartsa őket, megóvja a kérdéseket a szőnyeg alá söpréstől s végül a feledéstől. Az emberi élet nem akkor szűnik meg emberinek lenni, ha nem tudunk mindenre válaszolni, hanem ha elveszítjük annak bátorságát, hogy feltegyük a valóban fontos kérdéseket. Az a teológia, amely ragaszkodik a kérdésekhez, nem csupán a hívő közösséget szolgálja, hanem Isten azon tágabb céljának eszköze is lesz, amely „az emberi életet a világban emberivé teszi, és ebben a minőségében fenn is tartja”.⁶

A teológia kitartó kutatás, keresés, küzdelem, sőt birkózás, ahogyan Jákób is hajnalig gyürkőzött a Valakivel: *nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem!* (1Móz 32,27), hogy azután sántikálva hagyja el a harc helyét.

A TEOLÓGIA MEGKÉRDEZHETŐSÉGE

A keresztény hit gondolkodóvá tesz; de ez nem jelenti azt, hogy a kereszténység kimerülne a puszta gondolkodásban, még az egyház tanításán való gondolkodásban sem. A keresztény hit többé tesz, mint csupán gondolkodóvá. A hit énekel, vallást tesz, örül, szenved, cselekszik. Ha a hit

és a teológia leszűkül a puszta gondolkodásra, nagyon is megkérdőjelezhetővé válik. Az *értelem*, amit a hit keres, nem spekulatív tudás, hanem az a bölcsesség, ami világossággal szolgál az élet és a cselekvés számára. Kálvin szerint Isten valódi ismerete elválaszthatatlan az istentisztelettől és a szolgálattól.⁷ A hit Istennek azt az igazságát keresi, amely nemcsak arra törekszik, hogy megismerjük, hanem arra is, hogy az *egész ember* épüljön belőle és gyakorolja. A teológia – mint gondolkodó hit – Isten és a felebarát szolgálatából származik, és oda is tér vissza.

Kétségtelenül létezik olyasmi, hogy „túl sok teológia” – pontosabban van meddő és absztrakt teológia, amely elvész az akadémikus általánosságok útvesztőjében. Ilyenkor a teológia ítélet alá kerül. Ámós prófétát parafrázálva Karl Barth imígyen igyekszik elővételezni a lényegét kerülgető és céltalan teológia feletti valószínű isteni ítéletet: „Gyűlölöm, megvetem előadásaitokat és szemináriumaitokat, igehirdetéseiteket, alkalmi beszédeiteket és bibliaóráitokat. (...) Amikor bemutatjátok bölcsességeitek hermeneutikai, dogmatikai, etikai, vagy pasztorálteológiai darabkát egymás előtt és énelőttem, nem gyönyörködöm bennük. (...) Vigyéktek előlem vastag könyveiteket (...), diszsertációitokat (...), teológiai magazinaitokat, szakfolyóirataitokat és periodikáitokat!”⁸

Az egyszerű keresztény kegyesség mindig ellenezte az a fajta spekulatív és haszontalan teológiát, amely könnyedén azt kérdezi, hogy hány angyal tud táncolni egy tű hegyén, vagy Isten titkához olyan hideg magabiztossággal közeledik, mintha az algebrai probléma volna. Érthető, hogy sok keresztény miért tartja az ilyen teológiát teljesen megkérdőjelezhetőnek. Frusztrációjukban így beszélnek: „Le a teológiával, okos megkülönböztetésekkel és kimerítő vitáival! Nem több teológiára van szükségünk, hanem egyszerű hitre, nem újabb elegáns érvekre, hanem átforgmált szívekre, Krisztus iránti mesterkéletlen elkötelezettségre, a Biblia tanításának feltétlen elfogadására és a Szentlélekbe vetett, kompromisszum nélküli bizalomra.”

Amíg a teológia egyszerű kegyesség nevében gyakorolt kritikája fontos, és folytonosan figyelmeztet az életidegen, érzéketlen és túlbonyolított teológia veszélyére, addig magának a kritikának is mérlegre kell kerülnie, hogy elkerüljük mind az egyes keresztény ember, mind a keresztény közösség súlyos torzulásának a veszélyét. Igen, a keresztény hit *egyszerű*, de nem lehet *leegyszerűsített*. A Krisztushoz való hűség és az iránta átélt szívbeli bizalom valóban alapvetően fontosak, de a keresztények arra kaptak parancsot, hogy az egész életüket és benne minden gondolatukat is a Krisztus fogságába engedjék át (2Kor 10,5), ez pedig mindig megerősítő folyamat. Amíg az egyház valóban alá van vetve a Biblia tekintélyének, addig ell kell

⁵ Bővebben lásd Douglas John Hall: *Thinking the Faith: Christian Theology in a North American Context*. Minneapolis, Augsburg, 1989

⁶ Paul Lehmann: *Ethics in a Christian Context*. New York, Harper & Row, 1963, 112. o.

⁷ Kálvin: *Tanítás a keresztényen vallásra*. 1.2.1. Kálvin továbbá az evangéliumot így nevezi: „az nem a nyelvnek, hanem az életnek a tudománya” (3.6.4.)

⁸ Barth, Karl: *Evangelical Theology*. Garden City, N.Y., Doubleday-Anchor, 1964, 120. o.

kerülnie a bibliaimádatot. Amíg a keresztények nyilvánvalóan a Szentlélek erejére támaszkodnak, addig arra is parancsot kaptak, hogy vizsgálják meg a lelkeket, hogy azok Istentől valók-e (1Jn 4,1). Isten kegyelme valóban titok, amelybe mi, emberek meghívást kaptunk, hogy részesedjünk belőle, nem pedig intellektuális probléma, amit meg kellene oldanunk. De egy dolog Istenről mint titokról beszélni, s egészen más örömminket lelteni a misztagógiában és a zavaros beszédben. Barth szavai szerint „a teológia azt jelenti, hogy racionális gondot csinálunk magamnak a titok miatt. (...) Ha nem vagyunk hajlandók ezt a gondot felvállalni, azt sem fogjuk tudni, hogy mit akarunk mondani, amikor arról beszélünk, hogy Isten titkával van dolgunk.”⁹ A Bibliára vagy a Szentlélekre való hivatkozást nem tekinthetjük a komoly gondolkodás alternatívájának. A keresztény hit nem redukálható euforikus érzésre vagy ígéhirdetési panelre. Igen, Krisztus a válasz, de mi is a kérdés? És kicsoda Krisztus? A keresztény hit nem tekintélyelvű, kritikátlan és a reflexiót elutasító válaszok gyűjteménye, ami minden emberi helyzetre alkalmazható. A valódi hit egyetlen kérdést sem fojt el, sőt sokkal több kérdéssel ajándékozik meg, mint amit korábban ismertem. Ennélfogva az egyszerű kegyesség nem jó helyen aggodalmaszkodik. Az a gondolkodás, amelyet a keresztény hit lendít mozgásba, nem az Istenbe vetett bizalmat akarja helyettesíteni, hanem a hit kritikus tartalmaként segít megkülönböztetni az igaz hitet a pusztá illúziótól vagy a „kegyes” mellébeszéléstől.

A teológiát mint megkérdőjelezhető törekvést más irányból is éri támadás: a *gyakorlati hit* képviselői felől, akik a teológiát – nem mindig minden ok nélkül – haszontalannak, sőt egyenesen kártékonynak tartják. Azzal vádolják, hogy az csupán gondolati játék: ahelyett hogy cselekvéshez vezetne, megbénít. Így beszélnek: „Számoljunk le végre, testvéreim, ezzel az agyalással, és csináljunk már végre valamit, az Istenért! Nem megmondta Pál apostol, hogy az Isten országa nem beszédben áll, hanem erőben (1Kor 4,20)?! A hit biztosan több, mint helyes gondolkodás – ez utóbbit nevezhetnénk az ortodoxia eretnekségének. A hit átformálódás, mind személyes, mind szociális és kozmikus értelemben. Elszántság, hogy életedet kockára tedd Krisztusért és az ő evangéliumáért.” Ebben a kritikában is van valamennyi igazság. Az a teológia, amely nem kapcsolódik átformáló életgyakorlathoz, valóban megkérdőjelezendő. A kritika viszont mégis egyoldalú. Ha az elmélet gyakorlat nélkül üres, a gyakorlat elmélet nélkül vak. Honnan tudnák a keresztények, hogy ez vagy az a cselekedet „Krisztust és Isten eljövendő uralmát szolgálja”, ha türelmetlenül elhárítják a kérdést: Kicsoda Krisztus? és Micsoda az ő uralma? Értelmetlenül belevágni egy akcióba semmivel sem keresztényibb, mint a pusztá gondolkodás kedvéért gondolkodni. Isten hűségére hívó szava időnként arra szólíthat fel, hogy maradjak csendben, és

várakozzak. Nemcsak teremtő cselekedet, hanem teremtő várakozás is létezik. A keresztény hit gondolkodóvá tesz, kérdezővé, gyanakvóvá azokkal szemben, akik az indulókat fűjják, azokkal a mozgalmakkal szemben, amelyek türelmetlenek a kérdésekkel szemben, a jobboldali vagy baloldali vezérekkel szemben, akik kérdéseknek helyet nem hagyó hűséget kívánnak, s csak annyit tudnak ugatni: előre, indulj!

A teológia kritikusai viszont tovább is mehetnek, s a teológiát azzal is megvádolhatják, hogy nem csupán spekulatív és gyakorlatiatlan, hanem egyenesen sötét karaktert ölthet magára. A teológia olykor a vallásos igazolást szolgáltatja a hatalmasok uralma és az igazságtalanság feltételei számára: a teológia tételeit gyakran a dolgok kialakult rendje védelmében hívják harcba. Marx szerint minden kritika kezdete a vallás és a teológia kritikája. A gyanú, amely sok teológiai és vallási megnyilvánulás zavaró funkciójával szemben felébred, semmiképpen sem a marxizmus eredeti találmánya; találkozunk vele az Ószövetség prófétáinak ítéleteiben és Jézus tanításában is: ők nagyon jól tudták, hogy a vallás és hivatalos képviselői milyen messzemenően ellenkezhetnek Istennek az emberi életre vonatkozó akaratával. A teológia akkor válik igazán megkérdőjelezhetővé, amikor nem kérdezi meg többé magát, hogy vajon milyen hatalmakat szolgál, és kiknek az érdekeit mozdtítja előre. Sajnos igaz, hogy a keresztény teológia sok megnyilvánulása még mindig nem tanulta meg ezeket a kérdéseket azzal a komolysággal fordítani maga felé, amit azok megérdemelnének.

Azt állítom tehát, hogy a teológia folyamatos kutatás, amit egyrészt Isten meglepő kegyelme sarkall, másrészt pedig az a távolság, ami Isten eljövendő országának ígérete és a világ összetöredezettségének megtapasztalása között feszül. Ha jól értjük a teológia feladatát, azt nem tarthatjuk olyan tevékenységnek, amit az egyház hivatásos teológuskádereire hagyhatnánk. A teológia az a tevékenység, ami-ben – megfelelő módon – a hívők közösségének minden tagja részt vesz. A hívő élet során „senki nem kap felmentést sem a kérdés feladata alól, sem pedig a válaszadásnak és a válaszok megvizsgálásának még nehezebb terhe alól”¹⁰. Ha a teológia olyan utakra téved, amelyeken megkérdőjelezhetővé, sőt hitvánná válik, a hívők közössége valamennyi tagjának meg kell kérdeznie magát, hogy személy szerint saját felelőssége milyen mértékű elhárításával járult hozzá a visszaéléshez. Ne feledjük, a hit nem azonos a teológiával. Egy felsőfokú teológiai végzettség éppen annyira nem biztosítéka az élő hitnek, mint ahogyan a hit sem fogyatékos teológiai fokozat nélkül. Mégis, a hit és a teológiai kutatás szorosan összetartoznak. Ha a hit az ember közvetlen válasza Isten kegyelmes és elítélő szavára, akkor a teológia az egyház nyelvére és hitének gyakorlatára vonatkozó másodrendű reflexió. Ez a másodrendű reflexió pedig az élet sok szintjén és helyzetében megszólal.

Fordította: Csepregi András

⁹ Barth, Karl: *Church Dogmatics*. I/1. (második kiadás) 1975, 423. o.

¹⁰ Barth, Karl: *Church Dogmatics*. III/4. 498. o.

Misszió egy posztmodern korban I.

BEVEZETÉS

A modern missziológia legnagyobb kihívása az, hogyan képes átadni a keresztény hit üzenetét korunk új társadalmi, kulturális, világnézeti és filozófiai jelenségei között, melyeket a legáltalánosabb fogalommal *posztmodern korszaknak* neveznek. A keresztény egyházak és a nyugati kultúrkörben élő emberek új társadalmi és kulturális jelenségekkel találják szembe magukat, különösen a 20. század második felétől kezdődően. A posztmodern szemléletmód legszembetűnőbb jellegzetessége az, hogy megkérdőjelez minden axiómát, melyekre előző bölcséleti, világmagyarázati rendszerek épültek. A posztmodernizmus elvesztette minden bizalmát a haladás, a fejlődés, a világ jobbá válásának eszméiben. Bizalomvesztés, bizonytalanság, a meggyőződés és az általános érvényű mértékek teljes hiánya, sőt tagadása jellemzi a posztmodern filozófiai gondolkodást.¹

Kétségtelen tény, hogy a nyugat embere válságban van. A 20. század atomizálódó nyugati társadalmainak filozófiai és világnézeti hanyatlása végérvényesen letagadhatatlanná és kikerülhetetlenné vált. Azok a gondolkodó emberek, akik nem adták fel a küzdelmet, hogy választ találjanak az emberi lét értelmének legvégső kérdéseire, a modern tudományos világméretűre alapuló fogyasztói társadalom értékromboló létformáiban és öncélú anyagiasságában semmilyen kiutat nem találnak. Az átfogó létértelmezésre, az ember- és világmagyarázatra irányuló kísérletek, a közeli Kánaánt ígérő technokrata eszmék mind kudarcot vallottak. E kudarcok oka persze nem feltétlenül és nemcsak az eszmében, hanem a megvalósítás módjában található. A realizálás csődjé juttatta a világot és az embert a válság jelenlegi mélypontjára, felmérhetetlen távolságra távolítva el az embert lényének és létének értelmet adó gyökereitől, transzcendens, isteni centrumától.

Alapvetően ez az a változás, amely miatt a 20. század posztmodern filozófusai (többek között Jean-François Lyotard, Michel Foucault, Jacques Derrida, Jürgen Habermas és Richard Rorty) úgy látják, hogy véget ért a modern kor optimizmusa az emberiség fejlődését és a világ előrehaladását illetően. Érvényét veszttette az egyetemesnek tekintett erkölcs, nincsenek abszolút értékek, nem ragadható meg abszolút objektív tudás. Ezek helyett minden relatív, és mindenféle nézetnek egyformán van létjogosultsága.

A posztmodernnek vannak olyan aspektusai is, melyek a vallásosság új formáiban mutatkoznak meg. A tömegkommunikációs forradalom hatására az emberiség nagy kultúrkörei és vallásai közeledni kezdtek egymáshoz. Ma az átlagos nyugati embereknek sokkal több információjuk van a távol-keleti kultúrákról, mint száz vagy akár ötven

évvel ezelőtt volt. De a kulturális közeledés nemcsak az információáradat szintjén jelentkezik, hanem egyre inkább a társadalmi együttélés mindennapjaiban is jelen van. A nyugat-európai országokban – de különösen a népek és kultúrák olvasztótégelyének nevezett Egyesült Államokban – a nagyarányú bevándorlások és letelepedések következtében távoli és egymástól nagyon különböző kultúrájú és vallású emberek kerülnek egymással közeli (szomszédi, munkatársi) kapcsolatba. A keresztények nemcsak más életstílusokat, szokásokat, gondolkodásmódokat ismernek meg egyre intenzívebben, hanem más vallási rendszereket, létértelmezéseket és világmagyarázókat is. A nyugati ember gondolkodása és élethalakítása gyökeresen átalakult. Ma Istennel vagy Isten nélkül, de önállóan és szabadon akarja kibontakoztatni képességeit és megélni evilági életét, s ez a törekvése szélesre tárja a kaput sokféle lehetséges világnézeti megoldás felé.²

Magyarországon ezek a társadalmi-kulturális és vallási jelenségek több évtizedes késéssel jelentkeztek. Első jelei a rendszerváltást közvetlenül megelőző években, a nyolcvanas évek legvégén kezdtek mutatkozni. A változás kulcsfogalma a *kulturális pluralizmus* volt (a politikai mellett, illetve annak folyományaként), melynek leple alatt egyre nagyobb teret nyert a magyar köztudatban a *vallási pluralizmus* ténye, amely addig soha nem tapasztalt jelenségeket honosított meg, és általános társadalmi elfogadást követelt magának a vallásszabadság és a vallási tolerancia jegyében. A 90-es évek elejétől egyre több új egyház alakult meg a nagy világvallások hazai követőiből. Gombamódra szaporodtak az ún. kisegyházak, szekták és alternatív vallási mozgalmak, melyek közül néhány – térítéseiinek számát tekintve – igencsak sikeresnek mondható.

A rendszerváltás időszaka egy másik fontos kulturális változással is együtt járt. A múlt rendszer (többek között vallásellenes) cenzúrájának megszűnésével a könyvkiadás forradalmi átalakuláson ment keresztül Magyarországon. Óriási mennyiségben kezdtek megjelenni olyan, mindenféle vallásossággal, spiritualitással, transzcendenciával kapcsolatos könyvek, melyek korábban gyakorlatilag hozzáférhetetlenek voltak. Az ilyen könyvek témái szinte vég nélkül sorolhatók: vallásfilozófia, valláspszichológia, vallászociológia, a posztmodern kor vallásossága, a legújabb vallásos mozgalmak és világnézetek (New Age), újgöszticizmus, világvallások titkos tanai, ezotéria, okkultizmus, spirítizmus, mágia, asztrológia, a nagy világvallások hatása nyugati kultúrában, nyugati és keleti metafizika, misztika, ősi tradicionalizmus, vallás és tudomány stb.³

¹ Lyotard-Habermas-Rorty: *A posztmodern állapot*, 151–152. o.

² Békés Gellért: *Korunk kulturális pluralizmusa és az egyház*, 17. o.

³ Cserháti József: *A New-Age világmogalom*, 2–5. o.

A nyelvjátékok világmagyarázatai

A posztmodern gondolkodás egyik alaptétele, hogy a nagy világmagyarázati és valóságértelmezési rendszerek kizárólagos érvényét illegitimnek tartja. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy amennyiben a keresztény tanítás a saját rendszerét (a világ és az ember valóságának rá jellemző magyarázatát) más világnézeti rendszerek, filozófiák, vallások fölé helyezi, és azok igazságát megkérdőjelezi, ez a kizárólagosság nem fogadható el a posztmodern szemlélet alapján.

Az egyes világnézeti rendszerek a tudás legitimációja érdekében az ún. *nagy elbeszélésekhez*, vagyis az igazságok metanarratív, a nagy történetek metafizikai magyarázatához fordultak.⁴ A posztmodernizmus szerint minden valóságértelmezési kísérlet egyfajta *nyelvjátéknak* tekinthető, egy emberalkotta kísérletnek egy olyan bölcséleti, vallási vagy tudományos (esetleg művészi-esztétikai) rendszer kiépítésére, melynek segítségével a világnak és az emberi élet jelenségeinek értelmet és célt lehet adni. Ennek megfelelően a kereszténység csupán egy a nagy elbeszélések sorában, melyek megpróbálták felállítani egy lehetséges létértelmezési rendszert. Azonban a posztmodern relativizmus szelleméből következően ennek semmivel sincs nagyobb vagy hitelesebb érvényessége, mint pl. a hinduizmus, a modern tudományos világkép vagy a pozitivistá filozófia nagy elbeszéléseinek. A világnézeti rendszerek nagy elbeszélései egymás mellé kerülnek egy nagy képzeletbeli szellemi zsidvásáron⁵, ahol ki-ki kedvére válogathat a kínálatból, de senki nem mondja meg, melyik a leghitelesebb „elbeszélés”; melyikből nyerhető az igazsághoz legközelebb álló tudás.⁶

A posztmodern tündöklése és nyomorúsága

A posztmodernnek nevezett kulturális és filozófiai korjelenség definiálása azért sem egyszerű, mert egy rendkívül heterogén szellemi mozgalomról van szó, ami olyan szerzők területet ölel fel, mint pl. a filozófiai hermeneutika, filozófiai nyelvészet, posztstrukturalizmus, kontextualizmus, konstruktivizmus-dekonstruktivizmus stb.

Ha mégis megpróbáljuk megragadni ennek a változatos mozgalomnak a legalapvetőbb lényegi vonását, akkor ebben a nyelvjátékok elmélete siet segítségünkre. Azt mondhatjuk, hogy a posztmodern fő érdeme abban áll, hogy az *interpretációt* állította mind az ismeretelmélet (episztemológia), mind a lételmélet (ontológia) középpontjába. Ez forra-

⁴ Lyotard–Habermas–Rorty: *A posztmodern állapot*, 7. o.

⁵ Vö. Végh László: *A piacostott hitélet veszélyeiről*, 73–75. o.

⁶ Vö. Pásztor János: *Misszió a XXI. században*, 249–250. o. A kommunikációban átfogott világban éppen a nyelvjátékok révén lehetséges a saját kultúra és azonosság megőrzése.

dalmi tett volt, hiszen abból kiindulva, hogy a nagy narratívák interpretáció nélkül, önmagukban értelmetlenek, valójában arra mutatott rá, hogy az értelmezés nemcsak elengedhetetlen kelléke a valóság megértésének, hanem egyenesen a valóság szerkezetének egyik aspektusa! Így már jól látható, hogy a posztmodern is csak egy a valóságkutatás problémáira válaszolni kívánó tradíciók sorában, amely megpróbálja a transzcendenciát, a vertikálitást és az értékeket visszacempészni abba az egydimenziós láttatott, pusztán anyagnak tekintett világba, amely a tudományos világkép modern hegemoniája óta, az agresszív szcientizmus értelmezésében horizontálisan ugyan határtalan, de száműzetett belőle mindenféle érték, mélység, vertikálitás, transzcendencia és Isten – egy *dizkvalifikált univerzumba*. Sajnos ez a nemes szándék jórészt zátonyra futott a teória *ad absurdum* elgondolójának köszönhetően, akik a tudományos világképpel szembeni engesztelhetetlen bosszúszomjtól vezérelve siettek bebizonyítani, hogy csak interpretációk léteznek, ezért az igazság objektív feltételezésétől mint hiú ábrándképtől nyugodt szívvel meg lehet szabadulni.

Ehhez a kontextualizmus azzal a felismeréssel járult hozzá, hogy a valóság új központjának kikiáltott értelmezésről bebizonyította: az mindig *kontextusfüggő*, és ezek a kontextusok mindig végtelenek. Természetesen az extrém dekonstruktivisták ezt a fontos észrevételt is eltorzították, mert mindig képesek voltak találni egy olyan kontextust (hiszen a kontextusok száma végtelen), amelyben dekonstruálhatták a megtalált objektív igazságot.

Végül a kontextualizmusból értelemszerűen következik a posztmodern *integráns-aperspektivikus* szemléletmódja. Ha ugyanis az értelem kontextusfüggő, akkor az ismeretszerzés folyamán a valóságot a lehető legtöbb optikából meg kell vizsgálni (ez a multiperspektivikus szempontrendszer). A szemlélet aperspektivikus, mert egyetlen nézőpontot sem részesít *kizárólagos* előnyben, ugyanakkor integráns, mert a lehető legtöbb szempontot akarja *egyszerre* figyelembe venni. Mondanunk sem kell talán, hogy az extrém dekonstruktivisták ezt a jogos észrevételt is a visszájára fordították a relativizmus kétélű fegyverével: ha minden perspektívának hangot kell adni, abból egyenesen következik, hogy egyik perspektíva sem jobb, mint a másik.⁷

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a posztmodern világban sok igazságmozzanattal gazdagította az ember valóságról alkotott képét, de extrém ágensei szinte minden alkalommal elgáncsolták a pozitív kezdeményezéseket – ezzel gyakran többet elárulva a bennük működő nárcisztikus hatalmi ösztönökről, mint az igazságkeresés tudományos alázatáról. Ha egyetlen mondattal akarnánk jellemezni a posztmodern rövid történetét, azt mondhatnánk: az interpretáció tündöklése és a dekonstrukció nyomorúsága.

A fent említett értelemadási kudarc sorozatból fakad a jellegzetesen posztmodern attitűd, amely a teremtő Istenét, az Abszolútumot, a transzcendens valóságot, a lét metafizikai gyökereit tagadja. A modern kor szakaszai „fejlődését” egy lefelé irányuló negatív tendencia jellemzi: a premodern kor még abszolútumállítónak mondható, a modern korban már érzik a transzcendenciától való eltávolítást, ezért leginkább az abszolútumkeresés dominál, a posztmodern az értelemadásnak már a lehetőségét sem hisz, és az Abszolútumot tagadja.

A kereső emberek világnézeti válsága

A fentiekből egyenesen következik, hogy a posztmodern lapot talán legáltalánosabb jellemzője a növekvő világnézeti válság, mely leginkább a kereső emberekre jellemző. Azok akik nem képesek a Legfőbb Lényben való hit nélkül élni, képtelenek elfogadni egy olyan univerzum képét, amely csak magából a vakvéletlen folytán alakult olyanná, amilyen, nélkülyebb értelem, eredeti ok és távolabbi cél nélkül.

A nyugati társadalmak szekularizációs és individualizációs tendenciáival párhuzamosan az egyházak elvesztették vezető szerepüket a világnézeti kérdésekre adott válaszok kizárólagos biztosításában, ezért az egyének tanácstalannak és bizonytalanoknak érzik magukat, amik ilyen kérdésekben tájékozódni próbálnak.⁸ Ráadásul a legtöbb (posztmodern) ember eleve nem is tartja vonzóknak a történelmi egyházak által nyújtott végső válaszokat (hitbeli lehetőségeket, mert a hagyományos hitéletet kiürített formaságok sorozatának látja, a tanítást pedig hiálottá merevedett dogmák halmazának, amely már rég nem képes érdemi válaszokat adni az ő személyes világnézeti és egzisztenciális kérdéseire. Azok a végső igazságot kiáltó emberek, akik nem törődnek bele a posztmodern által felkínált relativizmusba és nihilizmusba, és tovább keresik életük és a világ értelmét, külső nézőpontjukból úgy látják, hogy a keresztény vallás biztosította kereteken belül szintén elégtelenséggel találják szemben magukat: ugyanis a keresztény egyházak világnézete és létértelmezése egy sor alapvető kérdésre nem ad választ. (Elmélyülten gondolkodó emberek pl. ilyen kérdéseket tesznek fel: ha az emberi élet nem a fejlődés és teljesedés hosszú folyamatának egy szakasza, akkor a megváltás vajon nem a világ legigazságtalanabb aktusává lesz-e? Hiszen miféle üdvözülés az olyan életek vége, ahol egy analfabéta busman, egy háromhetesen meghalt fogyatékos gyermek, egy alkoholista segédmunkás vagy egy tömeggyilkos egyenlő esélyekkel indul egy Ézsaiás prófétával, Mahatma Gandhival vagy Einsteinnal? Ha a [ciklikusan fejlődő] természetnek

⁷ Foucault ezeket a teoretikusokat találó szellemességgel csak „terroristáknak” nevezte.

⁸ A világ a poszt-keresztény korbba lépett. Pásztor János: *Misszió a XXI. században*, 219. o.

végtelenül hosszú időt adott a Teremtő, hogy kibontakoztassa a benne szunnyadó potenciákat, miért adott éppen a saját képmására teremtett emberi lénynek csupán egyetlen kérész-villanást, hogy kibontsa magából a teljesség válás csodálatos folyamatát? Ha az utolsó ítéletnél valóban csak két helyre lehet jutni: a mennybe vagy a pokolba, akkor miféle igazságszolgáltatás az, amely véges bűnökért végtelen büntetést szab ki az örök kárhozatra kerüléssel?

Vajon mit válaszolna ilyenkor egy misszionárius?)

Ennek a világnézeti válságnak az illusztrálására ma már szinte bárki tudna példákat felhozni a mai nyugati világból és a magyar társadalomból. Becslések és a közhangulat általánosítása helyett álljon itt egy konkrét vallás-szociológiai felmérés néhány eredménye. Karsay Ákos 1998-ban és 1999-ben végzett kutatásokat a fiatalok vallási attitűdjéről. Négy nagy témakörben vizsgálta a fiatalok vallással kapcsolatos helyzetét: az egyházi, vallásos ismeretek, a bibliai tudás felmérése; a vallási, világnézeti háttér, mely a fiatalok gondolkodását meghatározza; a vallási gyakorlatra vonatkozó kérdések, egyházi alkalmak látogatottsága; valamint a fiatalok véleménye az egyházzal és a vallásról. Karsay 1998-ban a 14–18 évesek körében gyűjtött adatokat, majd egy évvel később megismételte a felmérést a 14–29 évesek körében. A két felmérés gyakorlatilag ugyanazokat az eredményeket hozta.

Az egyik legérdekesebb adat a fiatalok hitéről árul el valamit: a megkérdezettek 85,4%-a hisz valamilyen transzcendens, természetfeletti hatalomban, holott az általános vélekedés szerint ez a korosztály a legkevésbé fogékony a transzcendencia kérdéseire.⁹ Azonban az is elgondolkodtató, hogy ennek a 85%-os többségnek csak 43,26%-a tartja ezt a hatalmat Istennel azonosnak. A világnézeti válság abban a tényben is tetten érhető, hogy sokan csak következtetnek Isten léteire, és bár szükségserűnek tartják létét, maguktól független tényezőként fogják fel, és nem hisznek benne személyes létezőként, aki minden teremtményét külön számon tartja.¹⁰

A felmérés másik meglepő eredménye a túlvilági élet kérdéskörében született. A keresztény dogmatikai rendszer legsebezhetőbb pontja – a nemzetközi adatok szerint is – a túlvilági élet kérdése. A megkérdezettek 41,57%-a elfogadja a túlvilági életet, és mindössze 19,1%-a tagadja, szerinte a halállal mindennek vége. Felettébb figyelemre méltó, hogy a fiatalok közel egyharmada (29 és 31%) hisz a reinkarná-

cióban, abban, hogy a túlvilági élet után újrateresülünk.¹¹

Karsay, miután szociológusként megállapítja, hogy a fiatalok továbbra is fogékonyak a távol-keleti tanokra, véleményem szerint rossz helyen keresi a jelenségek – nem szociológiai – okait. A keleti vallások népszerűségéről és divatosságáról beszél – mely szerinte azzal magyarázható, hogy ezek képesek kielégíteni az emberek misztikum iránti vágyait – majd értetlenségének ad hangot, hogy vajon miért elfogadhatóbbak ezek, mint a keresztény hittételek, melyekben legalább annyi misztika van, mint a keleti vallásokban. Ha a túlvilági élet dogmatikai sebezhetőségének nyitó gondolatát vitte volna tovább, és eljutott volna ahhoz a kérdéshez, hogy *miért* ez a legsebezhetőbb pontja a hitrendszernek, talán más következtetésre jut – de ő végül is szociológus és nem teológus.

Mindenesetre vallásszociológiailag pontosan regisztrálható egy olyan vallásos tendencia, mely azt mutatja, hogy a kereső emberek nagy része – ez a jelenség már fiatal korban elkezdődik – a vallási pluralizmust egy olyan önálló vállalkozásként értékeli, amely lehetőséget ad a vallások különféle végső válaszai között való válogatásra, valamint arra, hogy az emberiség ősi tradícióiból azokat a tantételeket emeljék ki, melyeket a maguk számára fontosnak tartanak, s amelyek között összefüggéseket látnak. Így elképzelhető, és van is rá példa, hogy valaki úgy hisz Krisztusban, a világ megváltójában, hogy közben maradéktalanul el tudja fogadni a hindu *Atman-tant* (az önvaló és a földi ego különbségéről szóló tanítást), de ugyanakkor a hindu önmegváltás lehetőségét elutasítja; vagy pl. az evangélium üzenete egyeseknél gond nélkül megfér a teremtett világot mozgásban tartó, annak polaritását kifejező taoista *jin-jang* elvvel. S ezt sokan nem divatból teszik, hanem azért, mert kereső mivoltukból fakadóan nem csupán egy adott vallás tanrendszere érdekli őket, hanem – a posztmodern filozófiát elutasítva, de mégis elfogadva a posztmodern vallási kínálatot – maga a *teljes valóság*, melyről egyes vallási hagyományok tudhatnak olyasmiket is, melyek egy másik tanrendszerből hiányoznak. (Posztmodern szóhasználat: integráns-aperspektivikus szemlélettel akarják kutatni a teljes valóságot és szert tenni az abszolút igazság objektív elemeire). Nagy kérdés, hogy ezek a jelenségek helyeseltők-e bizonyos mértékig, vagy teljesen elvetendőek. Missziológiai szempontból mindenesetre olyan változásokkal van dolgunk, melyekre konstruktív módon lehet és kell is reagálnia a keresztény misszióknak.

A teljes irodalomjegyzéket a tanulmány végén közöljük.

⁹ Cserhádi József ezzel a korosztállyal kapcsolatban pont az ellenkező véleményen van, vö. *Ifjúságunk reformelkűlete*, 642–647. o.

¹⁰ Karsay Ákos: *Fiatalok vallási és egyházi kérdéseiről*, 366. o.

¹¹ Karsay Ákos: *A középiskolai diákság a vallásokról és az egyházakról*, 36. o.; *Fiatalok vallási és egyházi kérdéseiről*, 367. o.

KEREPESZKI ANIKÓ

Babits istenképe II.*

A Szentháromság Babits költészetében

SZENTHÁROMSÁG EGY ISTEN

A Szentháromság dogmája a keresztény teológia egyik legösszetettebb része. Atya, Fiú, Szentlélek – három személy, mégis egy Isten: „Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek, de mégsem három az Isten, hanem egy az Isten. Ugyanígy: Úr az Atya, Úr a Fiú, Úr a Szentlélek, de mégsem három az Úr, hanem egy az Úr. Mert amiképpen a keresztényen igazság arra készlet, hogy mindegyik személyt külön-külön Istennek s Úrnak is valljuk – ugyanúgy az egyetemes-keresztényen hit nem engedi, hogy három Istenről vagy Úrról beszéljünk.”¹

ATYA

„Hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében.”²

TEREMTŐ ISTEN

„Uram, ki úr vagy száz seregek fölött, teremtesz, és ki ellened, eltöröd, világokat vegyítesz, sujtasz, s lelket a lomha rögökben gyujtasz.”³

Babits Mihály költészetében több helyen megjelenik a teremtő Isten képe. Az *Isten kezében* című írásában Babits egy bizonyos „ősgagyag”-ról beszél, melyből Isten az embert teremtette: „Kép a szó és test a kép és szó szerint a régi írás, – hogy az Úr saját alakját adta volt az ősgagyagnak, – istenképei az embernek, bár az Isten testtelen.”⁴ Ez a gondolat rokon a Papi irat hatnapos teremtéstörténetének leírásával annyiban, hogy a Papi irat szerint a terem-

tés rendje előtt is létezett valami: *A föld még kietlen és pusztá volt, a mélység fölött sötétség volt, de Isten Lelke lebegett a vizek fölött.*⁵ Ez a vers nem a teremtés következményét, hanem annak ellentétét, a káoszt mutatja be, amelyből Isten tette érthető meg. Az ókori kelet embere a teremtést a rend és a káosz ellentétében szemlélte. A teremtés rendjét megelőzte a káosz, de nem kronológiailag, hanem logikailag: hátteret nyújt a teremtés értelmezéséhez. Ezt láthatjuk a mezopotámiai Enuma elis-eposz esetében is. Itt az istenek győzik le Apszut és Tiámatot, az ősgagyag káosz hímnemű és nőnemű részét. A megölt Tiámat testéből pedig Marduk megalkotja a világot:

„Pihent az Úr (Marduk), a holttestekre nézett, s bölcs gondolat, teremtő szándék fogant szívében. Kettévágta Tiámat törzsét, két félre, mint kagylót, osztotta; egyik feléből teremtette a magas égnek kupoláját; zsilipeket rakott alája, zsilipek mellé őrizőket, s megtiltá, hogy a fenti vizeket parancsa nélkül kiereszszék.”⁶

A jahvista teremtéstörténet az ember megformálásának leírásában éri el a csúcspontját. De a Papi irat is fontos helyet foglal el az ember teremtésének megfogalmazása. Isten az embert saját képére és hasonlatosságára alkotta, és neki adott mindent, hogy uralkodjon *a tenger halain, az ég madarain és a földön mozgó minden élőlényen.*⁷ Az istenképekiség tartalmára a 8. zsoltszár ad eligazítást:

*Ha látom az eget, kezéd alkotását,
a holdat és a csillagokat,
amelyeket ráhelyeztél,
micsoda a halandó – mondom –,
hogy törődsz vele,
és az emberfia, hogy gondod van rá?
Kevéssel tetted őt kisebbé Istennél,
dicsőséggel és méltósággal
koronáztad meg.*

* A tanulmány első részét lásd: LP 2002/11. 420–423. o.

¹ Athanasius hitvallása. In: *Hitvallási iratok I.*, 13. o.

² Niceai hitvallás.

³ Októberi ájtatosság. In: BMÖV, 175. o.

⁴ *Isten kezében*. In: BMÖV, 180. o.

⁵ Gen 1,2

⁶ Rákos Sándor: *Gilgames. Agyagtáblák üzenete*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985, 36. o.

⁷ Gen 1,28

Úrrá tetted kezéd alkotásain,
mindent a lába alá vetettél:
a juhokat és marhákat mind,
még a mezei vadakat is,
az ég madarait, a tenger halait,
amelyek a tenger ösvényein járnak.⁸

Babits a *Zsoltár férfihangra* című versében még azt is megkockáztatja, hogy kimondja: Isten az emberért alkot a világot.

„Tudod, hogy érted történnek mindenek – mit busulsz?
A csillagok örök forgása néked forog
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minder. dolog
a te bűnös lelkedért.

(...)

Mert kedvedért alkotott menyet és földet és tengereket,
hogy benned beteljesedjenek; – s korok történetét
szerezte meséskönyvedül, – s napba mártotta ecsetét,
hogy kifesse lelkedet.”⁹

Babits az utolsó két sorban gyönyörű képpel fejezi ki, hogy az ember más, mint a többi teremtmény – az Úr saját lelkét adta az embernek (ahogyan ezt az *Isten kezében* című írásában írja), amelyet napba mártott ecsettel színezett ki. Ugyanilyen szép képet használ, amikor a teremtéshez hasonlítja költészetének egy korai szakaszát:

„Úgy született hajdan a vers az ujjam alatt,
ahogy az Úr alkotott valami szárnyas
fényes, páncélos, ízelt bogarat.”¹⁰

Azonban Isten bármennyire is jónak teremtette minden teremtményét, a bűneset következtében az ember jónak és rossznak tudójává vált. Így elvesztette korábbi ártatlanságát, „züllött, véres, rossz kártyás”-sá vált.¹¹ Babits az emberi romlottság láttán még az ember teremtésének szépségét és értelmét is megkérdőjelezi a *Fortissimo* című költeményében:

„csak az ember szakadt ki a
süket Istenből iszonyokra
kikelt belőle féreg-módon,
Isten férgének, viszkető
nyüzsgésre, fájni...”¹²

De bármennyire is romlottá vált az ember, Isten nem hagyta el teremtményeit. Nemcsak megteremtette a világot, hanem gondoskodik is róla.

A kereszténység történetének folyamán különböző elképzelések voltak arról, hogy Isten beleavatkozik-e a világ életébe, és ha igen, akkor azt hogyan teszi. A monarchikus modell szerint Isten kormányozza a világot, az események teljesen az ő vezetése és ellenőrzése alatt vannak. Ezzel szemben a deista istenkép olyan Istent állít elénk, aki a teremtés után felruházta a világot azzal a képességgel, hogy az az ő folyamatos jelenléte és beavatkozása nélkül működjön. Ez a nézőpont a 18. században jutott

meghatározó szerephez. Ekkor Istent úgy képzeltek el, mint egy órásmestert, aki olyan formát adott a világnak, amely a továbbiakban önállóan úgy tud működni, mint egy óra. A neotomista modell Aquinói Tamás oksági érveire támaszkodik. Hangsúlyt helyez arra, hogy Isten, aki az elsődleges ok, folyamatosan jelen van a teremtett világban, a természeti tényezőknél és a másodlagos okokon keresztül munkálkodik. Azonban ez nem jelenti azt, hogy Isten nélkülük képtelen irányítani a világot.

A folyamatfilozófia elkerüli a teljhatalmú Isten fogalmát, így felszabadítja Istent a világban előforduló rossz felelőssége alól. Ezenkívül elveti az eseményeket ellenőrző Isten képét. A folyamatfilozófia szerint Isten csak megkísérelheti befolyásolni az eseményeket a folyamaton belül. „Isten »cselekvő résztvevő a kozmoszban«”.¹³ Az egzisztencializmusban Isten jelenléte az egyén szubjektív tapasztalatára gyakorolt befolyásra korlátozódik. Bultmann szerint Isten a keresztény igehirdetés, a kérésgma által találkozik az emberekkel, és megvalósítja jelenlétét az egyének immár megváltozott egzisztenciájában. Ez az elmélet azonban leszűkíti Isten jelenlétének a lehetőségét.

A Martin Buber (1878–1965) filozófiáján alapuló dialogikus perszonalizmus szerint Isten egy közvetlen kapcsolatban van jelen. Isten úgy tapasztalható meg, hogy az „Ő” vagy az „Az” helyett a „Te” találkozik velünk. De ebben a felfogásban, akárcsak az egzisztencialista modellben, a keresztény istentudat számos eleme elvész.

Babits szerint Isten jelen van a világban. Néha úgy tűnik, hogy az ember csak áll, mint a „lusta tó, melyet Isten is felejtett”¹⁴, vagy hogy Isten csak játszik a világgal („addig játszol velük, míg egyszer eltöröd”¹⁵). De Aquinói Tamás szavaival: „azt kell mondanunk, hogy amikor azt mondjuk, hogy Isten az embert magára hagyta, nem zárjuk ki az embert az isteni gondviselésből, hanem arra mutatunk rá, hogy az ember nincs korlátozva egy irányban meghatározott cselekvőképességre, mint a természeti dolgok, amelyek kizárólag mint mástól célra irányítottak működnek, nem pedig önmagukra hatnak mint önmagukat célra irányítók, miként az értelmes teremtmények a szabad akarat által, amelynek segítségével megfontolást végeznek és választanak. Ezért mondja a Szentírás jelesen ezt: »saját döntése hatalmának«. Ám, mivel maguk a szabad akaratú cselekedetek is visszavezethetők Istenre mint okra, szükséges, hogy azok is, amik szabad akaratból jönnek létre, alá legyenek vetve az isteni gondviselésnek. Az isteni gondviselés ugyanis az emberi gondoskodást magába foglalja, mint egyetemes ok a részlegest.”¹⁶

Aquinóihoz hasonlóan Babits is beszél a szabad akaratról, amellyel az ember rendelkezik. Ugyanakkor Isten mégis jelen van az ember életében:

⁸ Zsolt 8,4–9

⁹ *Zsoltár férfihangra*. In: BMÖV, 249. o.

¹⁰ *Cigány a siralomházban*. In: BMÖV, 348. o.

¹¹ *Új esztendő*. In: BMÖV, 247. o.

¹² *Fortissimo*. In: BMÖV, 247. o.

¹³ McGrath, 223. o.

¹⁴ *Szimbolumok*. In: BMÖV, 73. o.

¹⁵ *Jma*. In: BMÖV, 72. o.

¹⁶ Aquinói Szent Tamás: *A Teológia foglalatata*. Első rész 2., Telosz Kiadó, 1995, 289. o.

„Nem hiszek az Elrendelésben,
mert van szivemben akarat,
s tán ha kezem másképp legyintem,
a világ másfelé halad.

Mégis érzem, valaki néz rám,
visz, őriz, ezer baj között,
de nem hagy nyugton, bajt idéz rám,
mihelyt gögömben renyhülök.”¹⁷

Ha a költő úgy érzi, hogy bábként „dülöng bizonytalan
színpadán”, akkor is

„...a bábót
drótjai tartják; s tudjátok meg, izmos
drótjaimat nem kétfelülről
rángatják, hanem Valaki fölülről
igazítja
kimondhatatlan ujjal.”¹⁸

Isten alapvető tulajdonsága a szeretet. Ebből fakad,
hogy gondoskodik teremtményeiről, méghozzá minden te-
remtményéről, hiszen „Isten szemében nincs szemét”¹⁹:

„de vajjon a legkisebb lombot
nem őrzi-e atyai gondod?
nem leng-e az utolsó fürtön is,
áldva miképpen mennyekben,
azonképpen itt a földön is?”²⁰

Ezért mondja Jézus is: *...ne aggódjatok életetekért, hogy
mit egyetek, és mit igyatok, se testetekért, hogy mivel ruház-
kodjatok. Nem több-e az élet a tápláléknál, és a test a ruhá-
zatnál? Nézzétek meg az égi madarakat: nem vetnek, nem
is aratnak, csűrbe sem takarnak, és mennyei Atyátok eltart-
ja őket. Nem vagytok-e ti sokkal értékesebbek náluk?*²¹

Isten gondoskodó szeretetének a jele az is, hogy Jónást el-
küldte Ninivébe, hogy a város ráeszméljen bűneire, megtér-
jen, és így megszabaduljon a büntetéstől. A bibliai Jónás
könyvében Isten akarata Jónáson keresztül célba is ér: Ninive
megtér. Babitsnál azonban a város lakói nem hallgatnak a
profétára, és Isten mégis megkegyelmez nekik. Vár, hátha
gondoskodása egyszer majd mégis gyümölcsöt hoz:

„Van időm, én várhatok.
Előttem, szolgálaim, a századok,
fujják szikrámat, míg láng lesz belőle.”²²

Éppen ezért „Babits megoldását akár »keresztényibb-
nek« is mondhatjuk az eredetnél, hiszen nála Isten ke-
gyelme nyilvánvalóbb”.²³

Az Úr tenyerén (ahogyan azt a gondoskodás ősi szim-
bóluma kifejezi) hordja teremtményeit, és tenyerére min-
den és mindenki ráfér: „Az Úr kezében élünk»... minden
alatt, mindenütt e sárga Kéz – térdem alatt pécsi kis temp-

lomban – (gondolám diákkoromban) – kóruson, földszin-
ten, rajta térdel minden néki hódoló – szinte rémlik üvegár-
nya, füstbe, levegőbe – hogy a szószéket, papostul, tartja le-
vegőbe – s talpa alatt a pillérnek rajza terped e tenyérnek –
messze málló jósvonások nagy memento »M«-je vásog –
minden alatt e nagy »M« láttalan és sejtelen – mérő szem-
ink elől a méretlenbe szétfolyó – mert egy teljes végtelenség
minden isten-sejt-elem – végtelenbe vastagodva Isten min-
den ujjá szétáll – olyan nagy, hogy meg se látod, mert csu-
pán a határt látod s ez határ nélkül való... Ó, ha egyszer ez
a nagy Kéz le találna ejteni!... Ó, nem ejt, hová is ejtne le
– ahol őrt nem állna tárt tenyere?”²⁴

Isten gondoskodó szeretetének a jele az is, hogy mivel
az ember bűnei miatt képtelenné vált Istenhez közeledni,
az Úr maga kereste meg az elveszett emberiséget. Egyszülött
Fiát küldte a világba, „hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen,
hanem örök élete legyen.”²⁵

FIÚ

A Niceai hitvallás így folytatódik: „Hiszek az egy Úrban,
Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától
született minden idő előtt, világgóság a világgóságtól, va-
lóságos Isten a valóságos Istentől, született és nem terem-
tetett, az Atyával egylényegű, és általa lett minden. Éret-
tünk, emberekért és üdvösségünkért leszállt a mennyből.
Megtetesült a Szentlélektől és Szűz Máriától, és emberré
lett. Keresztre feszítették értünk Poncius Pilátus alatt, kí-
nhalált szenvedett, és eltemették, harmadnapon feltámadt
az Írások szerint, fölment a mennybe, ott ül az Atya jobb-
ján, újra eljön dicsőségben ítélni élőket és a holtakat, és
uralmának nem lesz vége.”²⁶

JÉZUS KRISZTUS, AZ ISTEN FIA

Az Isten fia kifejezést már az Ószövetség írói is használ-
ták. Általában Izrael népére²⁷, szűkebb értelemben pedig a
dávidi királyra és utódaira értették²⁸, tehát az Ószövetség
igen tág értelemben alkalmazta az Isten fia megnevezést.
Jézus nem használta magára egyértelműen ezt a kifeje-
zést, bár az ószövetségi értelemben rá egyértelműen alkal-
mazható. Az Isten fia megnevezés az Újszövetségben töb-
bek között Pál leveleiben és a Zsidókhoz írt levélben
fordul elő. Pál az Isten fia elnevezést egyformán használ-
ja Jézussal és a hívőkkel kapcsolatban, de különbséget
tesz Jézus fiúsága és a hívők istenfiúsága között, ugyanis
Jézus fiúsága abból ered, hogy ő Isten „tulajdon Fia”²⁹,

¹⁷ Az elbocsátott vad. In: BMÖV, 438. o.

¹⁸ Jobb és bal. In: BMÖV, 361. o.

¹⁹ A Csengetyűsfű. In: BMÖV, 169. o.

²⁰ Miatyánk. In: BMÖV, 218. o.

²¹ Mt 6,25–26

²² Jónás könyve. In: BMÖV, 455. o.

²³ Rónay László: „Szememet ezer rémség nyúzta”. *Proféták és zsolotárosok*
20. századi irodalmunk első szakaszában. II. rész. In: *Vigília* 2002/3, 203. o.

²⁴ Isten kezében. In: BMÖV, 180–181. o.

²⁵ Jn 3,16

²⁶ Niceai hitvallás.

²⁷ Így szól az Úr: Izrael az én elsőszülött fiam. (2Móz 4,22)

²⁸ Dávidra vonatkozó megjelölés: Atyja leszek, és ő a fiam lesz. (2Sám 7,14)

²⁹ Róm 8,32

míg a hívők Isten fiaivá lesznek. Azaz a hívők is részesei lehetnek annak a kapcsolatnak, amely az Atya és Jézus között áll fenn, de Jézus és az Atya közötti kapcsolat „megelőzi és egyben meg is határozza azt a kapcsolatot, ami a hívők és Isten között létesül”.³⁰ János evangéliuma és a jánosi levelek szóhasználatával is érzékeltetik a lényeges különbséget: a fiú kifejezés (görögül: hüiosz) ezekben az iratokban csak Jézusra vonatkozik, míg a hívők megjelölésére a gyermek (görögül: teknon) szót alkalmazzák.

Babits az Isten fia elnevezést csak Jézusra használja: „maga az Isten tette vállaidra Keresztedet, mint egyszülött Fiának”.³¹

JÉZUS KRISZTUS VALÓSÁGOS ISTEN

Ahogy a *Niceai hitvallás* megfogalmazza, a Fiú egylényegű az Atyával, Isten a valóságos Istentől. Az egyház-történet során több olyan irányzat volt, amely tagadta Jézus istenségét, illetve az Atyával való egylényegűségét. A kereszténység első századaiban az ebionitizmus Jézust közönséges embernek, Mária és József fiának tartotta, ám a mozgalmat hamarosan eretneknek nyilvánították. Ugyancsak elítélték Arius tanítását³², aki azt állította, hogy a Fiú teremtmény, csak az különbözteti meg a többi teremtménytől, hogy ő tökéletes. Arius szerint a „Fiú” kifejezés is csak metafora, amely arra szolgál, hogy hangsúlyozza a Fiú méltóságát a többi teremtmény között.

Az Újszövetség azonban legalább három helyen nevezi Jézust Istennek: János evangéliumának az elején, amikor azt mondja az evangélista, hogy *Isten volt az Ige*,³³ ugyanennek az evangéliumnak a végén, amikor Tamás a feltámadott Krisztust *én Uram, és én Istenemnek* szólítja³⁴, majd a Zsidókhoz írt levél kezdetén, ahol egy Istenről szóló zsoltárt Jézusra alkalmaz a levélíró: *de a Fiúról így szól: A te trónusod örökké megáll, ó Isten, és királyi pálcád az igazság pálcája...*³⁵. Ám Jézust csak úgy lehet Istennek nevezni, hogyha egy az Atyával.

Ezenkívül az Újszövetség olyan funkciókat is tulajdonít Jézusnak, amelyeket csak Isten tehet meg. Az egyik ilyen funkció, hogy Jézus kijelenti az Atyát, azaz Isten Jézusban és Jézus által jelenti ki magát. Jézust látni annyi, mint látni az Atyát: *Aki engem lát, látja az Atyát*.³⁶ Jézus Istenként cselekszik. Ő a világ üdvözítője. Az Ószövetség szerint az

emberiséget egyedül az egy Isten, Izrael Istene üdvözítheti. Az Újszövetség ezt kiegészíti azzal, hogy Isten Jézusban ad üdvösséget a világnak. Jézus szabadítja meg az embereket a bűneiktől, *nincsen üdvösség senki másban*, csak Jézusban, „mert nem is adatott az embereknek az ég alatt más név, amely által üdvözülhetnek”.³⁷

Jézus minden embert megváltott, mindenkire érvényes üdvözítő munkája, Babits mégis megkérdi a *Fázó, fájó énekekben*:

„Jámbor halászt, hiszem, lehet:
hanem ki vált meg engemet?”³⁸

Azonban a költő tudja, hogy Jézus Krisztus az ő üdvözítője is. A *Magdolna szeretője* című versében Babits Üdvözítőnek nevezi Jézust, akihez a bűnbánó szív fordulhat. A *Psychoanalysis Christiana* című költeményében is Krisztushoz fohászkodik, aki segít, hogy méltóak legyünk ahhoz, „hogy az Ég királya beállítson majdan szobros csarnokába”³⁹, azaz az üdvösség elnyeréséhez Jézus segítségét kéri. Arra, hogy az „Ég királya” kifejezés itt Istenre vagy Krisztusra vonatkozik, Babits nem utal, azonban sejteni lehet, hogy Istenről van szó. A *Karácsonyi énekekben* viszont Jézus Krisztust nevezi az „ég királyá”-nak, aki a „magas égi birodalmat”⁴⁰ odahagyta, hogy leszálljon az emberek közé. Az *Eucharistia* című alkotásában a költő egyenesen Istennek mondja Krisztust:

„Az Úr nem ment el, itt maradt.
Őbelőle táplálkozunk.
Óh különös, szent, nagy titok!
Az Istent esszük, mint az ős

törzsek borzongó lagzikon
ették-itták királyaik
husát-vérét, hogy óriás
halott királyok ereje
szállna mellükbe...”⁴¹

Mivel Krisztus valóságos Isten, más, mint a törzsi vezetői ősei; a feltámadott, élő Úrnak óriási ereje van, csak ő képes a törzs és a vér bilincseit leoldani:

„hogy szellem és ne hús tegyen
magyarrá, s nőjünk ég felé,
testvér-népek közt, mint a fák,
kiket mennyből táplál a Nap”.⁴²

Jézus „a szabadító, szabad Úr, ki vérét adja italul”⁴³. Krisztus testét és vérét adja tanítványainak, hogy megerősítse őket az üdvösség reménységében. Az úrvacsora „egyszerre a beteljesedés elő-játéka és táplálék az oda vezető úton”.⁴⁴

³⁰ McGrath, 1995, 254. o.

³¹ *A napsugár fölgyújtja testedet...* In: BMÖV, 571. o. Hogy Jézusra vonatkozik ez a kifejezés, azt a nagybetűs írásmód is mutatja.

³² A 381-es konstantinápolyi zsinat közönségesen ki az ariánusokat más eretneknek ítélte mozgalmakkal együtt. Az itt jóváhagyott Niceai hitvallás (pontosabban Niceo-konstantinápolyi hitvallás) mondta ki Krisztus egylényegűségét az Atyával, amely formulát azóta is „a keresztény ortodoxia védjegyének tekintik”. In: McGrath, 1995, 261. o.

³³ Jn 1,1. Az „Ige” itt Jézust jelöli.

³⁴ Jn 20,28

³⁵ Zsid 1,8

³⁶ Jn 14,9

³⁷ ApCsel 4,12

³⁸ *Fájó, fájó ének*. In: BMÖV, 168. o.

³⁹ *Psychoanalysis Christiana*. In: BMÖV, 337. o.

⁴⁰ *Karácsonyi ének*. In: BMÖV, 633. o.

⁴¹ *Eucharistia*. In: BMÖV, 646. o.

⁴² *Eucharistia*. In: BMÖV, 646. o.

⁴³ *Őszi pincézés*. In: BMÖV, 259. o.

⁴⁴ Schneider, 1997, 315. o.

JÉZUS KRISZTUS VALÓSÁGOS EMBER

Jézus nemcsak valóságos Isten, hanem valóságos ember, aki ezen a földön élt és halt meg. Eretnek tanítások azonban nem csak Jézus istenségét vonták kétségbe. Voltak olyan tévtanítások, amelyek Krisztus emberségét tagadták. A doketizmus például azt vallotta, hogy Jézus emberi volta csupán látszat volt, így Krisztus szenvedése sem volt valóság. Krisztus azonban ismerte az örömet és a sírást, a nélkülözést, az éhezést és a szomjazást, a fájdalmat és a megaláztatást, valamint a legvégső halálfélelmet.

Babits Jézus emberi mivoltát is megjeleníti verseiben. A „mindenek királyát” úgy ábrázolja, mint aki „nem volt hová fejét lehajtsa”, aki „koplalt negyven nap és éjjel”, akit „megfosztottak minden ruhájától”, akinek „gyenge markát a rozsdás szög vérezni furta”, akinek „finom arcán lecsurgott katona köpte”.⁴⁵ Krisztus mégis vállalta az emberi létet. Otthagytta az „égi birodalmat”, és megszületett a betlehemi istállóban. Az embereknek csak úgy tudta közvetíteni Isten szeretetét, hogy maga is emberré lett. Így „Jézus emberi létében... történelmi alakot ölthetett Isten legmélyebb lényegének a kimondása”.⁴⁶ Azonban Krisztus mégis más, mint mi, még emberi létében is. Benne az igazi, Istennek tetsző ember jelent meg. Karácsony ezt az örömhírt zengi – Jézus megszületett, hogy Isten szeretetét hirdesse minden embernek; és nem csak arról szól ez az ünnep, hogy „Jézuska pénzért jó, s karácsonyfát rendez gazdagok házában”.⁴⁷

Krisztus mindenkibe eljött, fölvette a koldusruhát, hogy megmenthessen „minket is, koldusokat”.⁴⁸ Éppen ezért fordulhatunk hozzá bizalommal, mert tudja, milyen embernek lenni. Tőle lehet hitet kérni, reményt a csüggedésben, ahogyan ezt Babits is tette:

„Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyujts pici gyertyát sokat.
Csengess éjünkön át, s csillantsd élénk
törekeny játékunkat, a reményt.”⁴⁹

JÉZUS KRISZTUS, AZ EMBER FIA

Babits a *Bénára mint a megfagyott tag* című versében „Ember Fiának” nevezi Krisztust⁵⁰, ami tökéletesen kifejezi Jézus emberségét.

Ez a kifejezés már az Ószövetségben előfordul, ahol még többféle jelentés kapcsolódik hozzá. Ez Ezékiel próféta megszólítása, ez a Dániel próféta könyvében szereplő eszkatologikus alak megnevezése, akinek eljövetele a történelem végét és Isten ítéletének kezdetét jelenti, és ezzel

a kifejezéssel mutatja be az Ószövetség az emberi természet gyarlósága és Isten, illetve az angyalok természete közötti különbséget is: *Nem ember az Isten, hogy hazudnék, nem embernek fia, hogy bármit megbánná.*⁵¹

Az Újszövetségben Jézus maga nevezi önmagát „Emberfiának”.⁵² Ezzel jelezte az emberiséggel való alapvető azonosságát.

Azonban néhány teológus, közöttük Rudolf Bultmann (1884–1968) szerint amikor Jézus az Emberfia eljövételéről beszél, akkor nem önmagára, hanem valaki másra utal, osztozik a jövőbeli eszkatologikus alak eljövételének a várakozásában. Bultmann szerint csupán a korai egyház olvasztotta fokozatosan egybe „Jézust” és az „Emberfia” kifejezést, és mindkettőn ugyanazt a személyt értette. Tehát ezt az elnevezést a korai egyház kezdte el használni Jézusra. Bultmann nézetét azonban nem fogadták el. Amikor Krisztus az Emberfia eljövételéről szól, akkor önmagáról beszél.

JÉZUS KRISZTUS, A MESSIÁS

Babits két versében is Messiásnak nevezi Jézus Krisztust.⁵³ A messiás (héberül מָשִׁיחַ, görögül Χριστός) szó alapjelentése „felkent”.

Ha valakit olívaolajjal bekentek vagy leöntöttek, nyilvános jele volt annak, hogy őt Isten királyi, főpapi vagy prófétai feladatra jelölte ki. Az ókori Izráel azt tartotta a királyról, hogy őt maga Isten keni fel. A kifejezés idővel az Izráel jövőjére vonatkozó várakozások egyik kulcsfogalma lett. A Messiás eljövételét váró Izráel egy új királyt várt, aki Isten megújult népén fog majd uralkodni:

*Te pedig, efrátaí Betlehem,
bár a legkisebb vagy
Júda nemzetségei között,
mégis belőled származik az,
aki uralkodni fog Izráelen.
Származása visszanyúlik
a hajdankorba, a távoli múltba.
Csak annyi időre szolgáltatja ki őket,
amíg a szülő asszony szül,
de megmaradó honfitársai hazatérnek
Izráel fiaival együtt.
A nyáj elé áll, és legelteti
az Úr hatalmával,
az Úristen fenséges nevével.
Akkor nyugodtan élnek,
mert hatalma kiterjed a föld határáig.*⁵⁴

Ezek a váradalmak a római megszállás időszakában újra fellángoltak Palesztinában. Az Újszövetség Jézusra alkalmaz-

⁴⁵ *Magdolna szeretője.* In: BMÖV, 540. o.

⁴⁶ Schneider, 1996, 423. o.

⁴⁷ *Karácsonyi lábadózás.* In: BMÖV, 426. o.

⁴⁸ *Karácsonyi ének.* In: BMÖV, 634. o.

⁴⁹ *Karácsonyi ének.* In: BMÖV, 634. o.

⁵⁰ *Bénára mint a megfagyott tag.* In: BMÖV, 242. o.

⁵¹ 4Móz 23,19

⁵² Mt 24,27; Mk 13,26; Lk 21,27 stb.

⁵³ *Fájó, fájó ének; A magyarok Istenéhez.* In: BMÖV, 168., 354. o.

⁵⁴ Mik 5,1–3

ta a Messiás kifejezést. Igaz, a szinoptikus evangéliumokban a Messiás alakja nem foglal el központi helyet Jézus tanításában. Jézus nem tagadja, hogy ő a Messiás, amikor a főpap megkérdezi, hogy *Te vagy a Krisztus, az Áldottnak Fia? Én vagyokkal*⁵⁵ válaszol, de amikor Péter megvallja, hogy Jézus a Messiás, ráparancsol tanítványaira, hogy *ne mondják meg senkinek, hogy ő a Krisztus*⁵⁶. János evangéliumában azonban határozott állításként hangzik Jézus szájából, hogy ő a Messiás: *Az asszony így felelt: „Tudom, hogy eljön a Messiás, akit Krisztusnak neveznek, és amikor eljön, kijelent nekünk mindent.” Jézus ezt mondta neki: „Én vagyok az, aki veled beszélek.”*⁵⁷ Jézus a megígért szabadító, aki által Jahve az igazságosság és a béke birodalmát fogja kialakítani. Követőinek egy része nem is látott benne mást, mint politikai felszabadítót, aki megszünteti a rómaiak uralmát Izrael népe fölött. Valószínűleg sokan csalódtak is benne, amikor szenvedni látták a keresztfán, ugyanis a korabeli várakozás egy győzedelmes Messiásra vonatkozott, ám Jézus nem úgy volt Messiás, ahogyan azt az emberek várták. Szelíd volt és aláztos, nem törekedett a dávidi trónra, nem volt célja a politikai lázadás, nem biztatta Izraelt, hogy tagadják meg a császárnak az adófizetést.

De Jézus maga is szólt második eljövételéről, amikor dicsőségben érkezik meg: *És akkor jelek lesznek a napban, a holdban és a csillagokban, a földön pedig a tenger zúgása és háborgása miatt kétségbeesnek a népek tanácstalanságukban. Az emberek megdermednek a félelemtől és annak sejtésétől, ami az egész földre vár, mert az egek tartóerői megrendülnek. És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőkben nagy hatalommal és dicsőséggel.*⁵⁸ A világ pedig várja, hogy Jézus újra eljön, hogy megszűnik a földi szenvedés, és megkezdődik Krisztus igazságos uralma:

„A véres Föld, mint egy szentjánosfő, táncol a légi Sors ölében, noha még élet, élet van benne! Meg-megrándul, kínlódik, s néha szédületén pillanatnyi villanás fut át: a véres fő Salomé vad ölében az eljövendő Krisztusról álmodik.”⁵⁹

JÉZUS KRISZTUS ÚR

Babits az *Eucharistia* című versének elején Úrnak nevezi Krisztust. Az „Úr” elnevezés (görögül κυριος) a tetragrammaton⁶⁰ fordítására szolgált, a Septuagintában ezzel a

⁵⁵ Mk 14,61–62

⁵⁶ Mt 16,20

⁵⁷ Jn 4,25–26

⁵⁸ Lk 21,25–27

⁵⁹ *Szentjánosfő*. In: BMÖV, 352. o.

⁶⁰ A tetragrammaton Isten szent nevének megjelenítésére használt négy betű – יהוה – az Ószövetségben, később a keresztény hagyományban az INRI négy betűje (Iesus Nazarenus Rex Iudeorum, azaz „A Názareti Jézus, a zsidók királya”).

szóval fordították görögre Isten nevét. Az Úr kifejezés csak Istent illette meg. Josephus Flavius jegyezte fel, hogy a zsidók megtagadták, hogy a császárt úrnak szólítsák, mert nekik csak Istent lehetett Úrnak nevezni. Amikor az Újszövetség Jézusra alkalmazza ezt az elnevezést, Jézus és Isten közötti azonosságot sejteti. Vermes Géza azonban rámutat, hogy tisztán nyelvészeti szempontból sokféle értelemben szólíhatták Jézust Úrnak.⁶¹ Ugyanis Jézus korában Istent az Úr szóval jelölték, de az arámi úr főnevet alkalmazták a tekintélyes személyekre a családban (férj, apa) és a társadalomban (bíró, kormányzó, uralkodó) is. A babilóniai nyelvjárásban a rabbitat illette meg ez a megszólítás, és valószínű, hogy a galileai arámiban és a babilóniai dialektusban tiszteletet kifejező beszédmódban egyszerűen a „te” megszólítást helyettesítette.

A kereszténység azonban főként olyan értelemben nevezi Jézust Úrnak, mint ahogyan Istent szólítja meg ugyanígy. „κυριος Χριστος” – vallja az első keresztény hitvallás. Babits is ilyen értelemben használja ezt a megszólítást, hiszen az *Eucharistia* című költeményének első versszakában az Úr és az Isten szót ugyanúgy Jézusra érti.

JÉZUS KRISZTUS, AZ EMBERISÉG ÜDVÖZÍTŐJE

Jézus halála

Jézus halálának központi jelentősége van Isten üdvözítő tervében: *megbékéltetett minket az Isten önmagával Fia halála által.*⁶² Isten új viszonyt teremtett önmaga és az emberek között. Jézus halálában „Isten a tőle való elidegenedettséggel feneketlenül mélyé vált szakadékát megtölti totális szeretetének jelenlétével, és éppen a legmélyebb szakításban végrehajtott önfeláldozásán és önátadásán keresztül alapozza meg a kiengesztelődést és azt a szövetséget, amelyből... egyetlen ember sincs már kizárva”.⁶³ Isten azért küldte Fiát, hogy a világ megmeneküljön Jézus által. Az emberek többsége azonban visszautasította Isten Jézusban megnyilvánuló szeretetét, és keresztre feszítették őt. Jézus vállalta a szenvedést, és még az emberek okozta halálát is Isten és az emberek iránti szeretetével töltötte ki, így juttatva el az őt visszautasítókhöz is Istent. Mert Krisztus „legfőbb szerelemben” égett „minden bűnösökért”.⁶⁴ Ilyen áttételes értelemben lehetséges azt mondani, hogy Isten tette Fia vállára a keresztet – Isten Krisztust bízta meg a világ megmentésével, azonban az emberek elutasító magatartása az önként vállalt kereszthez vezetett.

Az emberiség elutasítását Babits *Golgotai csárda* című verse jól érzékelteti – van, akit még Jézus kereszthalála is érzéketlenül hagy:

⁶¹ Vermes Géza: *A zsidó Jézus*. Budapest, Osiris Kiadó, 1995, 159. o.

⁶² Róm 5,10

⁶³ Schneider, 1996, 452. o.

⁶⁴ *A napsugár fölgyujtja testedet...* In: BMÖV, 571. o.

„Ott fönn a kereszt alatt
bőg egynéhány dajna:
názáreti ember volt,
ácsmester az apja.
Lógjon aki... vesd ki már!
Nyolc! A köntöst tartom –
Csárdásné, te szebb vagy mint
minden zsidóasszony!”⁶⁵

JÉZUS FELTÁMADÁSA

A kereszt igazából a feltámadás fényében válik az üdvösség közvetítőjévé. A feltámadással Jézus embersége is belép az Atya dicsőségébe, amelyet a Fiú már a világ teremtése előtt birtokolt, „és szüntelenül tevékeny marad a megváltásban”.⁶⁶ A feltámadás egyúttal Jézus földi történetének isteni megerősítése is.

A felvilágosodás korában kritikával kezelték Jézus feltámadását. A racionalitás elveti a feltámadás megtörténéseinek a lehetőségét, hiszen a mi időnkben nem támadnak fel a halottak. Már Pál korában is voltak, akik hitetlenkedve fogadták Jézus feltámadásának híret: gúnyolódtak, amikor a halottak feltámadásáról hallottak.⁶⁷ Akkor pedig miért kellene hinnünk azt, hogy Jézus feltámadt?

A 19. században David Friedrich Strauss (1808–1874) új megközelítési módot kínált a feltámadás kérdéséhez. Szerinte Krisztus feltámadása központi jelentőségű a keresztény hit számára, de ez még nem jelenti azt, hogy a feltámadás valóban megtörtént. A Jézus feltámadásába vetett hit a Jézusra való intenzív visszaemlékezés következménye. A feltámadás azonban nem koholmány, hanem az események olyan fogalmak szerinti értelmezése, amelyek a mitologikus világgép uralta 1. századi palesztinai kultúrában egyértelműek és elfogadottak voltak. De e világgép elmúltával az a hit is lehetetlenné vált, hogy a feltámadás objektív esemény. A 20. században Bultmann átvette Strauss feltámadással kapcsolatos nézetét. Szerinte is az 1. században a Jézus objektív feltámadásába vetett hit teljesen érthető volt, ma azonban már nem vehető komolyan. A feltámadást egyszerűen mitikus eseménynek kell tekinteni, amely a tanítványok egyéni tapasztalatában ment végbe. Bultmann a történeti Jézusról a hirdetett Krisztus felé fordítja a figyelmet.

Más teológusok, többek között Karl Barth és később Wolfhart Pannenberg (1928–) nem fogadták el Bultmann nézeteit, a feltámadást történelmi eseményként értelmezték. Pannenberg szerint a feltámadás egyetemes történelmi esemény, amelyet mindazok tanúsíthatnak, akik hozzáfértek a bizonyítékokhoz. Jézusban a történelem vége, azaz mindaz, ami be fog következni, tárult fel előre. Talán

ezért kérdezi az Ember Babits versében éppen Jézustól:

„Hogyan támadjak fel, Jézus, hogyha nem éltem soha?
Föltámadni csak az tud, ki élt és meghalt valaha.”⁶⁸

Hiszen Jézus egyaránt megtapasztalta az életet, a halált és a feltámadást, és ismeri az emberi természetet is.

Krisztus keresztre és feltámadása révén győzött a bűn, a halál és a Sátán fölött. A feltámadás felől visszatekintve a kereszt is győzelem. Babits képzeletbeli diplomája Jézusnak ezt a diadalát hirdeti:

„Középen a mennyezet falát
kép borítja el:
feltámadás, mennybemenetel
zengi a Fiú diadalát.”⁶⁹

KRISZTUS KÖVETÉSE

Az üdvösség elnyeréséhez elengedhetetlen a Krisztusban való hit. Krisztust azonban nem könnyű követni:

„Emlékszel, hogyan sóhajtott oltárnál egy szent leány?
»Óh milyen nehéz azt tenni, amit a Jézus kíván!«⁷⁰

Ha az ember elindul, hogy imádjá a karácsonyi kisdedet, a hit útjába gördülő sok akadály miatt lehet, hogy nem ér oda. De akkor is ott van Jézus keresztre, mely mutatja az utat, és ha a gyermek elé már nem is térdelhetünk, leborulhatunk a kereszt előtt, mely bűneink bocsánatát hirdeti:

„Ó ha most mindent itthagynék,
mennék a csillag után,
mint rég a három királyok
betlehemi éjszakán!
Gépkocsin, vagy teveháton –
olyan mindegy, hogy hogyan!
Aranyat, tömjént és mirrhát
vinnék, vinnék boldogan.
Mennék száz országon át, míg
utamat szelné a vám.
»Aranyad tilos kivinni!«
szólna ott a vámos rám.
»Tömjénéd meg, ami csak van,
az mind kell, az itteni
hazai hatalmak fényét
méltón dicsőíteni.«
Százszor megállíthatnának –
örülnék, ha átcsúsdom:
arany nélkül, tömjén nélkül
érnék hozzád, Jézusom!
Jaj és mire odaérnék,
hova a csillag vezet,
te már függnél a kereszten
és a lábad csupa seb,

⁶⁵ *Golgotai csárda*. In: BMÖV, 23. o.

⁶⁶ Schneider, 1996, 458. o.

⁶⁷ ApCsel 17,32

⁶⁸ *Ájtatos párbeszéd húsvétra*. In: BMÖV, 402. o.

⁶⁹ *Reggeli templom*. In: BMÖV, 262. o.

⁷⁰ *Ájtatos párbeszéd húsvétra*. In: BMÖV, 402. o.

s ahelyett hogy bölcsőd köré
szórjak tömjént, aranyat,
megmaradt szegény mirrhámmal
keserűszagu mirrhámmal
kenném véres lábadat.”⁷¹

SENTELEK

„Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és életünkben, aki az Atyától és a Fiútól származik, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk, és aki szólt a próféták által”.⁷²

A Szentháromság harmadik személye, a Szentlélek, nagy talányt jelentett a korai egyház számára. (A *Niceai hitvallás* is csak Úrnak nevezi, óvatosságból, nem mondja ki konkrétan, hogy Isten.) A krisztológiai viták lecsendesülése után azonban megkezdődött a Szentlélekről folyó vita.

A pneumatomachusok⁷³ azt állították, hogy „sem a Lélek személye, sem a munkája nem tekinthető isteni személynek, illetve isteni természetűnek”.⁷⁴

Athanasziosz és Cézareai Baziliosz azonban egy formulára hivatkoztak a pneumatomachusok ellen, amely akkor már a kereszteselési szertartás általánosan elfogadott formájához tartozott, amelyet maga Jézus parancsolt tanítványainak: *Menjete el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.*⁷⁵ Athanasziosz leszögezi, hogy ez a formula világosan utal arra, hogy a Szentlélek ugyanabban az istenségben részesedik, mint az Atya vagy a Fiú.

Jézus mennybemenetele előtt megígérte tanítványainak, hogy kitölti rájuk Szentlelkét, ami feltámadása után negyven nappal, pünkösdkor meg is történt. A Szentlélek bátorít a hitről szóló tanúságtételre (*Amikor pedig elhurcolnak és átadnak titeket, ne aggódjatok előre, hogy mit mondjatok, hanem ami megadatik nektek abban az órában, azt mondjátok, mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a Szentlélek.*⁷⁶) és a Szentlélek vezet (*én a Lélektől kényszerítve megyek Jeruzsálembe, és hogy mi ér ott engem, nem tudom*⁷⁷). A Szentlélek segítségül hívása pedig kezdetektől része a liturgiának.

Babits versírásra kér erőt a „Szentlélekistentől”, hogy le tudja írni a gondolatban felépített templomát.

„Ó Szentlélekisten, adj erőt,
segítsd meg a szegény verselőt!”⁷⁸

Babits végül így foglalja össze ugyanebben a versben a Szentháromság lényegét:

„Mélyén, ahol orgonája zeng,
a Szentlélek kék galambja leng.

(Ó Szentlélekisten, adj erőt,
segítsd meg a szegény verselőt!)

Közepén a mennyezet falát
kép borítja el:
feltámadás, mennybemenetel
zengi a Fiú diadalát.

Legmesszebb, az oltár szent csucsán
fellegek közt látható
őszfehéren ülve trónusán
Isten, a Mindenható.

S azt hiszem, hogy másról ne legyen
a Háromság neve után szó:
itt ha zárom jámbor énekem, jó.”⁷⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

A dogmatika kézikönyve I. Szerk.: Schneider, Theodor. Budapest, Vigilia Kiadó, 1996

A dogmatika kézikönyve II. Szerk.: Schneider, Theodor. Budapest, Vigilia Kiadó, 1997

Aquinói Szent Tamás: *A teológia foglalatja*. Első rész 2., Telosz Kiadó, 1995

Babits Mihály: *Ágoston*. In: Babits Mihály: *Esszék, tanulmányok I.* Sajtó alá rendezte: Belia György, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978, 472–498. o.

Babits Mihály: *Esztetikai katolicizmus*. In: Babits Mihály: *Könyvről Könyvre*. Sajtó alá rendezte: Belia György, Magyar Helikon, 1973, 126–128. o.

Babits Mihály összegyűjtött versei. Sajtó alá rendezte: Kelevéz Ágnes, Budapest, Osiris Kiadó, 1999

Babits Mihály: *Szeretet. Bergson teológiája*. In: Babits Mihály: *Könyvről Könyvre*. Sajtó alá rendezte: Belia György, Magyar Helikon, 1973, 172–175. o.

Biblia. Fordította: A Magyar Bibliatanács Ószövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága, Budapest, A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1990

Bibliai nevek és fogalmak. Budapest, Primo Kiadó, é. n.

Csányi László: *Babits átváltozásai*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990

Heussi, Karl: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Budapest, Osiris Kiadó – Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000

Idégen eredetű vallási szavak és fogalmak szótára. Összeállította: Bölcskey Gusztáv – Lenkey István, Ethnica Alapítvány, Debrecen, 1991

Kardos Pál: *Babits Mihály*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1972

McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Budapest, Osiris Kiadó, 1995

Pók Lajos: *Babits Mihály*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1967

Rába György: *Babits Mihály*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1983

Rákos Sándor: *Gilgames. Agyagtáblák üzenete*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985

Rónay György: *Babits hite*. In: Rónay György: *Szentelek, írók, irányok*. Budapest, Szent István Társulat, 1970

Rónay László: *„Szememet ezer rémség nyúzta”. Próféták és szoltárosok 20. századi irodalmunk első szakaszában I–II.* In: *Vigilia* 2002/2. 128–136. o., illetve 2002/3. 200–208. o.

Rózsa Huba: *Az Ószövetség keletkezése*. Budapest, Szent István Társulat, é. n.

Rózsa Huba: *Kezdetkor teremtette Isten. Jel Kiadó, 1997*

Szabó Ferenc: *Babits Mihály*. In: Szabó Ferenc: *„Csillag után”. Istenkeresés a modern irodalomban*. Budapest, Távlatok, 1995, 29–55. o.

Szántó Konrád: *A katolikus egyház története II.* Budapest, Ecclesia, 1988

Török József: *Egyetemes egyháztörténelem II.* Budapest, Ecclesia, 1988

Vermes Géza: *A zsidó Jézus*. Budapest, Osiris Kiadó, 1995

⁷¹ *Csillag után* In: BMÖV, 437–438. o.

⁷² *Niceai hitvallás*.

⁷³ Azokat nevezték így, akik tagadták a Szentlélek istenségét.

⁷⁴ McGrath, 1995, 226. o.

⁷⁵ Mt 28,19

⁷⁶ Mk 13,11

⁷⁷ ApCsel 20,22

⁷⁸ *Reggeli templom*. In: BMÖV, 262. o.

⁷⁹ *Reggeli templom*. In: BMÖV, 262–263. o.

Megemlékezés Budaker Oszkár soproni lelkész sírjánál*

Kijöttünk ide a temetőnkbe Budaker Oszkár lelkészünk sírjához. Mintha közelebb lennénk hozzá itt, bár nem nézhetünk már bele messzi, az örökkévalóság távlatába tekinték szemébe, nem érinthetjük meg kezét, mellyel az úrvacsorában Jézus testét és vérét nyújtotta, és amellyel áldást adott. Egy sírnál állunk, amelyben a halál álmában nyugvó Budaker Oszkár nem halt és nem semmisült meg, csak alszik. Mert aki Krisztusban hisz, ha meghal is él. Felettebb nagy titok ez.

Sopronban sokan már nem is emlékeznek rá. Talán nem is ismerték. Az új nemzedék pedig csak szüleitől és nagyszüleitől hallhatta emlegetni a Budaker nevet. Mi pedig, akik még élünk, emlékezünk, és szívünkkel érezzük a sírjából is sugárzó Jézus-fényt, a világ Világosságát. Mert ebben a Jézus-világosságban járta végig élete útját. Ezt a sugárzást itt, a sírjánál sem temetői hantok, sem kőlap nem tudja eltakarni. Sírján is átüt Jézus dicsőségének ragyogása.

Nem ember dicsőítésére és egy ember magasztalására jöttünk ki ma egykori hallgatói, barátai, lelki családtagjai. Jöttünk, hogy megköszönjük Istennek Budaker Oszkárt, a hűséges és hiteles tanút, Jézus Krisztus jó vitézét, akit annak idején soproni gyülekezetünkbe küldött. Ezért is érezhettük igehirdető, pásztori szolgálatában Istenünk, Atyánk, az egyház Urának szeretetét. Köszönjük Istennek, hogy lelkével megáldotta Budaker Oszkárt, életében igéjével táplálta és vezette, hogy a rábízott soproniaknak hűséges pásztorja lehessen. Mert hallatlan mélységeket látott és látta meg egy-egy igében! Tudta, hogy az embernek fény, világosság kell, és ezt a világosságot hirdette és élte oda gyülekezete elé. Meggyőződésével vallotta és hirdette, hogy Isten igéje igazság, hogy az ég és a föld elmúlik, de Jézus szava, igéje soha el nem múlik. Örökké megmarad.

A Jézusban megjelent kegyelmet, az üdvözítő Úr evangéliumát fennkölt stílusban, érthető, világos fogalmazással hirdette hallgatóinak. Semmi bele- vagy kimagyarázás nem volt hallható prédikációjában. Egyszerűen, világosan, mindnyájunk számára érthetően, nem hétköznapi, de ünnepi stílusban, az evangéliumhoz méltó választékossággal szólt és írt. Isten titkát úgy nyitotta ki előttünk, hogy rászemléltetett Isten ajándékára. Meg tudta szeretetenni Jézust, a Megváltót, és pásztori szeretetével nem magához, hanem Jézushoz vonzotta hallgatóit.

Itt van miközöttünk is, szívünkben, akik most sírjánál meghatott szeretettel emlékezünk rá halála 50. évfordulóján. Mennyei gazdánk 56 évet adott neki a földi útra. Sok

fájdalom, gyász és harc, két világháború, ínség, seb és szomorúság volt ebben az 56 évben. De mint egyszer teológus növendékeinek mondta: „Fiúk, az én életem súlypontja nem itt van, hanem odaát, Istennél!” Mert az életet nem tudta elképzelni a Jézus-napfény nélkül. A teológiai „üdvösségügy” személyes „üdvbizonyosság” volt lelkében. Bennünk ott ragyog a halál fölött győzelmes Jézus! A síron túlról is emlékével vigasztalja mai gyülekezetét, annak harcoló, kísértésekkel viaskodó tagjait.

Igehirdetése nem hatásos szónoklatok, hanem az igével való meggyőzés bizonyágtételei voltak. Akik hallgatták, azok Krisztust hallgatták. Inkább hallgatni kellett Budaker Oszkárt, mint olvasni, mert szavain a Lélek tüze közvetlenül sütött át. Élete, öröme Krisztus volt, akit állandó kapcsolattal mindig maga mellett tudott. Így mondta egyszer: „Életemet Jézus Krisztus hirdetésére akarom szentelni”. Mert néki, mint a sírkövén olvasható ige is mondja, *az élet Krisztus, és a meghalás nyereség!* (Fil 1,21)

Krisztus evangéliumával következetesen hirdette, hogy van lélek, és van örökkévalóság (amely lehet örök gyötrelm is). Vallotta, hogy Isten szeretetének bizonyítéka a keresztség. „Jézus irgalma nélkül elveszett ember vagyok!” Jézus szenvedésében van egészen közel hozzánk. Betlehem születése pedig megdönthetetlen bizonyítéka Isten szeretetének. Egy igehirdetésében mondja: „A Szentlélek nélkülvégveszedelem felé sodródik az ember és egész világa!” A bűn valósága iszonyú, letagadhatatlan tény: mi méltár vagyunk ítélet alatt. Élni pedig igazán csak az él, aki találkozik az élő Istennel, és akit Isten ebben a találkozásban magához kötött.

Ebben a jézusi világosságban bizonyágot tesz arról, hogy a halál csak alvás, majd találkozás Jézussal. Vágyódunk a halál utáni üdvösségre. Egyszer valakinek ez tanácsolta: „...imádkozzatok, különösen azért, hogy Isten ajándékozzon meg benneteket fájdalommentes, könnyű boldog halállal”.

Tanította, hogy az emberi élet nélkülözhetetlen békessege elnyerhető a Jézus iránti szeretet útján. Ennek bizonyosága a hitvesi, gyermeki, szülői, testvéri, baráti és emberek felé való szeretet. Jézus így él bennünk, és szeret általunk.

Budaker Oszkár lelkészünk Istentől kapott különös ajándéka volt a lelkipásztori becsülete. Bölcs, az Igéből kapott alázatos tapintattal, őszinte keresztény szeretetből erősítette a reábizottakban a lelket, a Jézus-hitet. Vagy szelíden, de határozottan intett. Élete tanította, hogy az igazi kereszténységben Istennel bensőséges közösségben él az ember. Ő maga volt a példa ebben mindnyájunk előtt. Meggyőződése

* 2002. szeptember 8-án, halála 50. évfordulóján.

volt, hogy a pap az evangélium szerint élő, hívő és kegyes ember. Látogatások alkalmával, beszélgetések során bölcs lelkipásztori szóval, egy-egy bibliai ige alapján felejtethet- len útravalót tudott adni. Hiszem, hogy még ma is, halála után ötven évvel, nemcsak igehirdetéseinek magával sodró ereje maradt meg a gyülekezet tagjainak lelkében, hanem a halk szavú lelkipásztor emléke is.

Életének, szolgálatának nagy titka az imádság volt. Isten imádata ragadta meg őt egy életre. Az imádság elszakíthatatlan része volt életének. Sokat imádkozott. Sokakért, talán annak idején még miértünk is, akik most itt vagyunk hálatelt szívvel a sírjánál. Hálaadó, gyónó és könyörgő imádsága naponta élő kapcsolat volt Jézussal, és ez az ima- kapcsolat napközben is, jártában-keltében Jézus jelenlétét jelentette néki. Mert – ahogyan mondotta – „imádkozni annyit jelent, mint feltárulni Jézus előtt”.

Budaker Oszkár a lelkésznevelés szolgálatára is küldet- tet. Mint teológiai professzor a hittudomány művelésében és továbbadásában nagy-nagy áldást jelentett nekünk, ak- kori fiatal lelkésznevezetteknek, hatalmas mennyiségű írás- hagyatéka révén pedig a fiatalabb, mai lelkészeknek is.

A Bibliában nagyon otthon volt. Jól ismerte a Biblia cso- dálatos, kifogyhatatlan és kimeríthetetlen tárházát.

A lutheri teológia kitűnő ismerete szinte kötelezte arra, hogy lelkésznevelő, tanári munkájában féltve őrizze meg egy- házunk, hitünk tanításának tisztaságát. Féltve féltette tanít- ványait a különféle téves és talán „korszerűnek” mondott tév- tanításoktól. Tudta, hogy híveink közül sokan elcsábíthatók, félrevezethetők, mert naivul elhisznek minden bibliai magya-

rázkodást. Vigyázott, hogy az „idegen tudomány” ne fertőz- ze meg a teológusok, a gyülekezeti tagok hitbeli gondolkodását. Világosan hirdette, hogy az ige és az ige tudománya nem tan, hanem élet. „Egy tudomány van, amely megtart – írta egyszer valakinek –, az Úr magunknál marasztalásának a tudomá- nya.” Ezt kell Jézus követőinek szorgalmasan és kitartóan ta- nulniuk. A teológiai tudomány értelmét, lényegét, talán célját is a gyülekezetet építő munkában látta.

Köszönjük meg Istennek Budaker Oszkárt. Az embert, a családfit, édesapát, gyermeket, hogy az egykori katona- tisztból Szentleke által Jézus Krisztusnak hű tanítványát és tanúját formálta ki.

Köszönjük, Úr Jézus, hogy ennél a sírnál együtt lehet- tünk azokkal, akiknek kedves volt Budaker Oszkár, és akik hálás, örvendező szívvel vették, fogadták szolgálá- tát, tiszta igehirdetését, közbenjáró imádságait, szeretetét és bizalmát. Szentleked, Urunk, áldja meg ma is áldott emléket, az emlékezők sokaságát szerte a világban, és igé- det, Szentlekedet, Jézusunk, ne vond el tőlünk ma sem. Ne engedj elfeledkeznünk lelki vezetőinkről, akik Isten igéjét hirdették nekünk. Figyeljünk, nemcsak életük végé- re, de egész életükre! (Zsid 13,7) Emlékeztess, Urunk, az apostoli intésre: *Kérünk titeket, testvéreink, hogy becsüljé- tek meg azokat, akik fáradoznak közöttetek, akik előljáró- itok az Úrban, és intenek is titeket, és munkájukért na- gyon becsüljétek őket!* (1Thessz 5,12–13)

Végül olvassuk az igét a 118. zsoltár 17. verséből, mintha most Budaker Oszkár szavát hallanánk: *Nem ha- lok meg, hanem élek, és hirdetem az Úr tetteit!*

Jörg Zink: *Istennel élni. Mindig a keresztyénség kezdetén vagyunk, nem a végén.* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2002. 344. o. 2300 Ft

„Egyáltalán nem olyan korban élünk, amely jobban ki akarná oltani a keresztyén hitet, mint a korábbi korok. Egyáltalán nem kell több istensötétséget kibírnunk, mint száz vagy ezer évvel ezelőtti embereknek. Ám nagyon is a hit körüli abszurd bújócska korban élünk. Ha elvesztette igazságát mindaz, amit a keresztyének kétezer év óta hisznek, akkor ássuk el a keresztyénséget! Ha változatlanul igaz, akkor beszéljünk róla!” (részlet a könyvből)

Jörg Zink

ISTENNEL ÉLNI

*Mindig a keresztyénség kezdetén vagyunk,
nem a végén*

KÁLVIN KIADÓ

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

Egyház a magasban

Zárógondolataim a reformáció–inkvizíció¹ témához

Olvasóink valószínűleg Illyés Gyula híres versére gondolhatnak: *Haza a magasban*. Az 1938-ban kelt költemény mondanivalójában időtálló, és az emlékezés, múltba menekülés kísértéséről profétál:

„Jöhet idő, hogy emlékezni
bátrabb dolog lesz, mint tervezni –
bátrabb új hont a múlt időkben
fürkészni, mint a jövőben –?”

A magasság itt időbeli távolságot jelent és nem valami fölényes, belső emigrációt. Még ma is fülünkbe cseng néhány utolsó sora Sinkovits Imre művészi hangszerelésében, keserű tolmácsolásában: „Így maradok meg hírvivőnek, őrzeni kincses temetőket...”

Kritikus időkben, sorsfordulók táján, különösen a múltját szerető értelmiségi szívesen menekül őseihez, századokkal előbb élt atyáihoz. S ha választ nem is kap mai feladataira, de tartást igen. Ilyennek ítélem beszélgető partnereim egy részét az egyházban is. Becsülöm szándékukat, méltányolom ismeretanyagukat, megértem törekvésüket, tisztelem hűségüket, de mai szolgálatunkhoz nem tartom elegendőnek a múlt értékeihez menekülő mentalitást.

A 11. század reformtörekvései vagy a 16. század reformációjának drága értékei szoborrá merevedhetnek, tiszteletet érdemlő szobrokká, ha a Lélek újra életet lehelő ereje nem támaszt fel a múltból, és ad erőt a 21. század mandátumának

¹ A lateráni zsinat (1215) tette hivatalossá az inkvizíciót, egy év múlva a dominikánus rendet kérte végrehajtónak. A Janus-arcú egyházi helyzetre jellemző, hogy ugyanebben az évben alapították a Sorbonne Egyetemet, és ugyanebben az évben adták ki a Magna Chartát. Mai római katolikus teológusok szerint korunk felfogásától teljesen idegen, középkori elképzelés, hogy a társadalom rendjét bontja fel az eretnek, és ezért kell ártalmatlanná tenni. A szó eredetileg keresést jelent, egyházi bíróságok feladata volt az eretnekek felderítése, elítélése, a keresztény nép hitének megvédése és az eretnekek visszavezetése az igaz hitre, valamint további ártás megakadályozása. A 12. századtól a 16. századig több inkvizíciós eljárást ismerünk, főleg a mediterrán övezetben (a spanyolok nemcsak keresztények, de zsidók és mohamedánok ellen is folytattak inkvizíciós pereket). 1542-ben III. Pál pápa hozta létre a Szent Inkvizíció Kongregációját, bíborosokból álló testületet. A II. vatikáni zsinat óta a Hittani Kongregáció látja el a ma már kevésbé véres szolgálatát. (Protestáns területen is voltak inkvizíciós jellegű eljárások: Kálvin városában Servet megégése, lutheránus közegben mennoniták, baptisták elleni intézkedések.)

végrehajtásához, pontosabban a jézusi mandátum 21. századi teljesítéséhez. Vallom, hogy a mai „hírvivő” nem csak „kincses temetők őrzője...” A múlt megbecsülése kell, hogy a jelent is mobilizálja, és felkészítsen a jövőre. A teológia nemcsak mindig kopírozott, nem is csupán reflektált a jelen eseményeire, gondolkodásmódjára, hanem a jövőre is tekintettel volt, sőt impulzusokat is adott, hogy előre lépjünk. Én is előnyben részesítem a primér szövegek kutatását a kommentárokkal szemben, de mivel nem nyelvész, hanem teológus vagyok, nem elégszem meg az eredeti szövegek megértésével, megpróbálom interpretálni a mai kor követelményeinek megfelelően. A „hírvivő” korunk emberéhez szól, nemcsak recitál, hanem érthetően tolmácsol.

Hálás vagyok minden hozzám szólónak, mert önvizsgálatra készítettek. Köszönöm a más perspektíva lehetőségét, felkínálását. Még a félreértésekért is hálás vagyok, hiszen ezek arra sarkallnak, hogy még világosabban fogalmazzak (pl. a II. vatikáni zsinat *Unitatis redintegratio* iratának elfogadása előtt történt, hogy Bea bíborost egy harmadik, javított variációra készítette ellenfele, Ottaviani bíboros. Bea megköszönte ezt a lehetőséget, és élt vele.) Köszönöm a telefonban vagy személyesen folytatott beszélgetéseket és a leveleket is. Ebben a keretben csupán három, a *Lelekipásztornak* megjelent véleményre válaszolok: először általánosságban, azután egyenként, majd megpróbálom összegezni, és további nyugodt, békés, gyümölcsöző dialógusra invitálok. Leszámítva néhány gúnyos, szarkasztikus vagy bántóan éles (!) megjegyzést, mindhárom elaborátumból sokat tanultam. Becsülöm a téma iránti személyes érdeklődést, hiszen legnagyobb hibának, sőt bűnnek tartom az érdektelenséget, közösség elleni véteknek, hogy hallgat az, akinek volna mondanivalója, és nem akar segíteni nekünk.

Általában – ahogyan ezt elmondtam már szeptember 20-án a Teológiai és Etikai Bizottság ülésén, és erről jelzést is adtam az Evangélikus Életben *Mégiscsak szót értünk* címen – nem tartom magam tévedhetetlennek. Még azt sem igénylem, hogy egyháztörténész vagy dogmatörténész szakértő volnék, noha az utóbbi években gyakran foglalkoztam a középkor sokunk számára ismeretlen tör-

ténetével, csak egy vagyok a teológus igényű gyakorló lelkészek közül. Őszinte szándékom a segítségnyújtás volt. Nemzedékekre való tekintet nélkül, teológus módra próbáltam segíteni teológus vénájú testvéreimnek. Nem akartam az olvasói levelek színvonalán maradni, hiszen a személyeskedő véleményeket postán is el lehet küldeni 38 Ft-ért, és semmiképpen sem kell terhelni szellemi csatározásainkkal néplapunk olvasóit...

Őszintén sajnálom, hogy beszélgetésünk elhúzódott az elmúlt januártól novemberig. Bizonyára jobb lett volna az egyházunk fogságáról készült iratról rögtön véleményt mondani, majd a különböző álláspontokat párhuzamosan ismertetni. Egy ilyen elhúzódó párbeszédnek több buktatója lehet, pl. anakronisztikussá válhat, mert az események és a publikációk túllépnek az eredeti vita egykori szakaszain. Így nem alakulhat ki párbeszéd szinkronban.

1. *Véghelyi Antal* reflexiója *Mi a theologia crucis?* címen jelent meg a *Lelkipásztorban* (2002/8–9., 331–332. o.). A tárgyra szorítkozó, alapos, sőt mély Luther-ismeretet tükröző írása nem lepott meg. A latinul is jól tudó egykori tanítványom, munkatársam – akinek szigorlati dolgozatát már disszertációnak minősítettem – Luther ismeretében tovább haladt az elmúlt évek során.

Walter v. Loewenich 1929-ben tartott előadássorozata 1930-ban jelent meg könyvalakban először. Ez a 71 évvel ezelőtt kiadott publikáció nem volt ismeretlen előttem. A magyar fordítás előszavát is ismerem Véghelyi tollából. Könyvünkkel 1946-ban ismerkedtem meg Sopronban, az ifj. Pröhle Károly vezette németórákon. Két szobatársam, Muntag Andor és Gáncs Aladár három esztendeig állandóan ébren tartotta a témát. Loewenich más könyvét is olvastam: olvasmányos egyháztörténetét, kitűnő Luther-életrajzát, amelyből kerek képet nyerünk az 1528–1546 között működő idősödő reformátorról is, a római katolikus egyházzal írt kétkötetes nagyszerű írását (*A római Egyház a II. Vatikáni Zsinat előtt és után*). Loewenich egyháztörténész. Amit ír, objektív ismeretanyag, és nem saját hitvallása. Mi gyakran úgy kezeltük, mint dogmatikust. Tévedés volt. Ő tudja, hogy a theologia crucis kifejezés 1518-ból való, amikor még Luther szerzetes, sőt az ágostonosok rendjének teológiai vezetője, Staupitz hivatalos kiküldöttje, és a heidelbergi dispután a skolasztikus theologia gloriae-vel konfrontál. Tudom én is, hogy a theologia resurrectionisnak mondott kiegészítem nem keverhető össze a theologia gloriae-vel. Viszont számomra fontos, hogy amiként Pál apostol Jézus Krisztus haláláról és feltámadásáról komplementárisan beszél – mint azonos üdvörténeti eseményről –, ugyanígy Luther sem választja szét a kettőt. Érdemes idézni Vajta Vilmost, aki a *Kereszt és feltámadás* című iratában (1990) a következőket írja: „A keresztre feszítés ténye önmagában még nem volt annyira meggyőző, mint az erre következő feltámadás híre, melyet a Feltámadott megjelenései tettek igazán nyilvánvalóvá”. Pál bizonyosságot tesz arról a Korinthusi levélben, hogy ha Krisztus nem támadt fel, akkor „üres a mi igehirdetésünk, de üres a ti hitetek

is” (üres = hiábavaló, kenosz). A Krisztus megfeszítéséről és haláláról szóló üzenet hiábavaló lenne, ha a feltámadása nem kapcsolódna ehhez, és nem vetne kizárólagos fényt a keresztre misztériumára. „Tehát nem lehet a keresztet önmagában elszigetelni, mert az apostol által kapott és az igehirdetésben továbbadott hagyomány szerint is együtt van szó a halálról és a feltámadásról.” „Luther teológiai gondolkodását követve fel kell figyelünk arra, hogy »a kereszti teológiája« nem magát a keresztre feszítés eseményét tekinti középpontnak. A feltámadás épp oly hangsúlyt kap igehirdetésében. Éppen az 1Kor 15. fejezetéről tartott igehirdetéseinek elemzése vezethet arra a meggyőződésre, hogy a feltámadás nélkül Luther sem tud beszélni a keresztről.” – „Az a teológia, amely a keresztről a feltámadás nélkül beszél – pl. csak áldozati, helyettes kiengesztelés kérdésének elmélyítésére irányul – az emberi bölcsesség labirintusában veszhet el. A kereszti ugyanis Luther számára megtöri az emberi gondolkodás célegyenes útját, s ezt mintegy keresztre feszítve, Isten a halottakból való feltámasztásának hatalmi szférájába utalja. Mivel Isten Krisztust feltámasztotta a halálból, vele együtt kelnek életre a halottak is, az ígélet szerint. Ez a kereszti teológiájának mint teológiai megismerésnek az útja, melyet Luthernél is Pál apostollal lehet igazolni, aki merészen küzd azokkal a korinthusbeliekkel, akik más gnózis által akarnak hadakozni érvelésükben, nem pedig a testiéktől megszabadító isteni fegyverek által, melyek előbb rombolnak, hogy aztán építhessenek.” Az apostol ezzel a kereszti teológiájának útját írja le, amely csakis a halálból feltámasztó Istené még a gondolkodás területén is (2Kor 10,5). Azért idézem Vajta Vilmost, mert közös tekintélynek tartom a theologia crucis kérdésében is. Akár a keresztségről, úrvacsoráról, jusztifikációról van szó, Pál és Luther egyaránt a Krisztus keresztiéről és feltámadásáról szól komplementáris módon. Csúcsa ennek a képletnek 1Kor 15, ahol hitünket, prédikálásunkat hiábavalónak tekinti, ha a Krisztus fel nem támadt és nincs feltámadás. Náluk a bűnbocsánat is a Feltámadottal kapcsolatosan hatásos. János evangéliumában a Feltámadott adja a küldő parancsot, és ezt nem a kereszti alatt kapják a tanítványok. Máté, Márk, Lukács és az Acta ugyanígy helyezik el a missziói parancsot. Szabad tehát a theologia crucis most szokásos bemutatása mellett más közelítést is alkalmazni, anélkül hogy ezzel jelentéktelenítenénk a kereszti szerepét. Mind az északi evangélikusok, mind az amerikai evangélikus és protestáns teológusok, de még az ortodox-lutheránus Sasse is tud másfajta megközelítési módot (kívánságra fel tudnám sorolni több, mint tíz neves teológus véleményét). A valóban döntő fontosságú heidelbergi disputa után is gondolkodott és vitázott Luther, még pecsétgyűrűjébe is beletette a kereszti köré a „vivit” szót a feltámadott Jézusra vonatkozóan, ezt mai tanítványai gyakran elhagyják.

Véghelyi használja a „mélység Krisztusa” kifejezést, de ez nem Lutheré, hanem Tilliché, aki az élet, halál és a gondolatok mélysége iránt érzékeny filozófus, és hallgatói

érdeklődése szerint fogalmaz így. Esetleg Kálvinra gondol Véghegyi? A nagy református reformátor már a kereszt eseményében látja a pokolra alászállás hitigazságát. Hozzá hasonlóan a református teológusok sora, Barth is, Kuyper is, Viissert'hoof is.

Örülök, hogy Véghegyi pozitívan ír dolgozatában az augsburgi *Közös Nyilatkozatról* és benne a szent cseréről is (fröhliche Wechsel). Ez túlmutat a theologia crucis mai megszokott értelmezésén. Luther még imádságban is gondol erre (lásd *Imádkozzunk együtt Lutherrel*, 361. o., Hafenschner Károly fordítása).

A koncepciózus támadás emlegetése olyan gyanú, ami nem méltó a teológus szerzőhöz, erre nem is válaszolok. Őszintén kívánom, hogy tanuljuk Luthert továbbra is, még van mit róla és tőle tanulunk, de maradjunk christianusok, jó evangélikusok, ahogy Luther sem szeretett volna más lenni. Hagyjuk őt annak, aki a Názáreti Jézusra mutató ujj volt Keresztelő Jánoshoz hasonlóan (Grünwald-kép), vagy a szószékről Krisztusra mutató reformátor (amint Cranach híres képe ábrázolja őt). A szakrális tér közepén is Jézus alakja látható, mint ahogyan a húsvét utáni christophaniák Krisztusa mindig a közepén állt meg János evangélista szerint. Christus in der Mitte. Ez a lutheri teológia szíve.

2. *Magassy Sándor (id.) Személyes és közösségi jövőnk Isten kezében van* című cikke megdöbbenésének ad kifejezést 12 pontommal kapcsolatosan. Személyes aggodalmaskodásnak nevezi teológiai állapotomat. Prekonceptiómat emlegeti „nehéz veretű” tanulmányom háttérében. Kitér katechetikai szívszorító helyzetünkre, ami ugyan nem szerepel 12 pontomban, bár véleményem megegyezik vele, mert tanító egyházunkat nem látom ebben a tekintetben a helyzet magaslatán (evangelium pure docetur). Közös jó szándékunk elismerése után is félreérti a reformáció és inkvizíció között fellelhető gyökereket. Seholy sem írom, hogy az eredmény ugyanaz volt, de azt felismertem, hogy a reformáció is a hamis tanítás és a szentségtelen életgyakorlat ellen fordult, de az embereket meg akarta menteni, az inkvizíció viszont a képviselőket akarta likvidálni, hogy az igazság maradjon meg, és pusztuljanak a hamis képviselők (fiat iustitia pereat mundus). Ez az ősi római irgalmatlan alapelv nem Lk 19,10-en tájékozik, ahol azt olvassuk: az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentsse, ami elveszett. Megjegyzem, hogy a Szentlélek csodálatos munkáját sem az EBBE-ben, sem bármely felekezetben nem kérdőjelezem meg. A Lélek fű, ahová akar, még a történelmi egyházakban is munkálkodhat. Reménységem szerint Magassy Sándor levelei alapján bízhatom abban, hogy intenciómat megértette, és név nélkül sem vádol új teológiai szemléletmód terjesztésével, a lutheri teológia elárulásával (lásd *Dunántúli Harangszó*, 2002. októberi szám).

3. *Fabiny Tibor (iff.): Segítség vagy karikatúra*. Mielőtt érdemben szólnék, néhány előzetes megjegyzést kell tennem.

a) Többszörös késésben vagyunk, mert cikke megjelenése

előtt már szeptember 20-án megtartottuk a Teológiai és Etikai Bizottság meghirdetett ülését, amire Fabiny Tibort is meghívtuk társaival együtt. Őt is megkértem, hogy részletesen válaszoljon 12 pontomra. Kérésnek kitűnően eleget tett.

b) 2002. január elejétől kezdve az év folyamán Fabiny Tibor sok más cikket, tanulmányt írt. Részben a Reformáció és inkvizíció témáját is érintette, de visszatérő mondanivalója az alapirattal, „Egyházunk fogságával” foglalkozott. Lehetetlen válaszolni ebben a keretben valamennyi írására, noha megjelent dolgozatainak nagy része birtokomban van, ismerem tartalmukat.

c) Fabiny Tibor ugyan az EBBE vezetőjeként írja cikkét is, de tárgyismerete és stílusa messze különbözik a *Fraternet*re és az *Evangélikus Életbe* író, az EBBE kötetlékébe tartozó szerzőktől.

d) Fabiny Tibor elfogadta, hogy beszélgetésünk kizárólag teológiai dialógus lesz, és nem személyeket bántó, ki-rekesztést sürgető, politikai vagy egyházpolitikai fórum, mint az április 12. előtti *Evangélikus Értelmiségi Műhely* visszafogott előadása után a vastappsal kísért 13 hozzászólás, amikor már a theologia sacra hangja naivnak és élettelennek hangzott volna. Ezért nem olvastam fel akkor 12 pontomat.

e) Fabiny Tibor elhitte, hogy „nem súgott senki nekem, nem is manipuláltak”, hanem saját véleményemet fogalmaztam meg, senkivel nem egyeztettem, és nem én kértem közlését lelkészi folyóiratunkban.

f) Fabiny Tibor cikkének végén írt baráti gesztusa, szolgálatom elismerése nem hat udvarias tiszteletkörnek, hanem a köztünk levő testvéri viszony megnyilvánulása, ami természetesen nem jelentheti, hogy véleményünk mindenben megegyezik.

g) Fabiny Tibor minden leírt gondolata figyelemre méltó, és a későbbiekben is megtárgyalásra tarthat számot. Különböző szintű dialógusoknál már megszoktam, hogy nem kell várnom saját gondolataim ismétlését a partnertől, és így is gazdagodást jelent számomra, ha különböző véleménnyel találkozom.

ÉRDEMBEN

1. A címben szereplő „karikatúra” kifejezést nem vádnam, hanem dicséretnek tekintem. A karikatúra ugyanis művészet. „Jellegetes emberi vonások túlzott kiemelése humorisztikus, satirikus ábrázolása éles fegyvernek bizonyult társadalmi, politikai harcokban, sőt a reformáció, ellenreformáció idején is a hitviták során. Európai mesterei között nevesek W. Hogart (1697–1764), F. Goya (1746–1828) és H. Daumier (1808–?). Magyarországon Jankó János és Vértes Marcell a 19. században, illetve a századfordulón és Kaján Tibor az elmúlt évtizedekben.” (*Művészeti lexikon*, Budapest, 1987). Irodalmi karikatúrának tartják Karinthy Frigyes több írását. A teológiában is használható, ha eszközzé jellegű.

2. Az *Egyház fogsága* cím emlékeztet a lutheri iratra, az *Egyház babiloni fogságára*. A szituáció ugyan más, de ha sok áthangzás van is, diagnózis marad csupán, és a szabaddulás meghirdetése hiányzik belőle lásd LVSZ-világgyűlés, Minneapolis, 1957. *Jézus Krisztus megszabadít és üdvözít*).

3. Örvedetesnek tartom, hogy az EBBE nem akar bíróság, tanító hivatal lenni, hanem az egész egyházat segítő és mentő baráti mozgalom. Mederként is szolgál, amiben az élet folyama döntő: nem gát, legfeljebb zsilip. Nem ecclesiola, hanem az ecclesia szerves része.

4. Az úrvacsora-tanítással és gyakorlattal Fabiny Tibor írása alapján is többet kellene foglalkoznunk. A reformátori hozzáállás szerint: az evangélium egy másik formája, kegyelmi eszköz, Urunk tényleges jelenlétének alkalmá (praesentia realis).

5. A lutheri hitvallásokat, valamint az Ágostai hitvallást egyforma megbecsülésben kell részesítenünk. Állandó „vademezum” lehetne a Prőhle Károly fordításában megjelent *Luther Márton négy hitvallása* című könyv.

6. Külön örömmöm, hogy Fabiny Tibor ráérez a könyörgés, imádság fontosságára. A Kyrrie eleisonhoz hozzátartozhat ez a mondat is: a teológusok dühétől ments meg, Uram, minket!

7. Fontosnak tartom, hogy egyházi tanításunk állandó té-

ma legyen lelkeszi munkaközösségeken és ún. laikusok körében, hiszen az egyház mindig „reformanda et purificanda”.

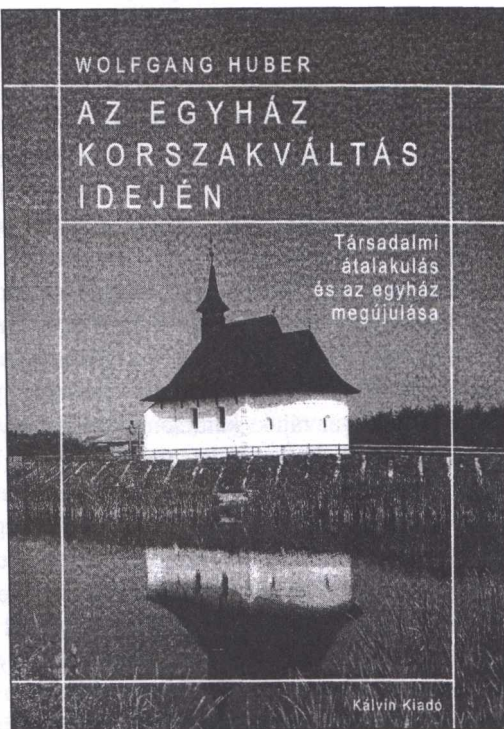
8. Egyházi szükségszerűség, hogy végre szemügyre vegyük a 2. világháború utáni teológiai trendeket abban a bizonyosságban, hogy Isten velünk volt, Urunk volt, hangja nem némult el, hű maradt, ha mi hűtlenek voltunk is. Az exodusra, a pusztai vándorlásra való gyakori utalás nemcsak a nép sanyarú sorsára jellemző, hanem Isten jelenlétére is. Vörös-tengeren át és sivatagon keresztül maradt, aki volt, és ugyanakkor az ígéret földje még nem a rendszerváltástól számítható, hanem még előttünk van.

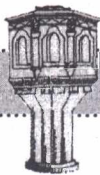
VÉGÜL HOGYAN TOVÁBB?

Kérdezhetjük teológiai fórumunk kísérlete után. Az előadások, hozzászólások, tanulmányok ideje érkezett el. A közös nyelv keresése szükségszerű. A más felekezetekre való kitekintés életbevágóan fontos. Ugyancsak lényeges, hogy a Lutheránus Világszövetség, az EVT, a Charta Oecumenica kontextusában tisztázzunk krisztológiai és ekkleziológiai kérdéseket. Az ignorancia rendszerint arroganciát szül. Ettől mentse meg egyházunkat közös Urunk.

Wolfgang Huber: *Az egyház korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2002. 299. o. 1800 Ft

„Nyugat-Európában a nagy egyházak a szekularizáció folyamatára egyértelműen a vallás etizálásával válaszoltak, és a szekularizáció folyamatába egyfajta önszekularizáció formájában kapcsolódtak be. (...) Az egyházaknak (...) arra az önkritikus belátásra kell ráébredniük, hogy mondanivalójuknak erre a morális követelményrendszerre összpontosítása annak az igazságnak a leszűkítését jelenti, amellyel csak az egyház járulhat hozzá az újfajta szemléletmód kereséséhez.” (részlet a könyvből)

KARÁCSONY ESTE

• Mt 8,19–20

A tragikum evangéliuma

Remélhetőleg sokan felkapják a fejüket erre az igére a nagyünnepi gyülekezetben: Jézusnak nincs fejét hová lehajtania! Miért éppen karácsonykor mondja ezt Jézus önmagáról, hogy sehol nem lel otthonra? Ilyenkor arra vágyunk, hogy álljon meg kicsit az idő, rögződjön pár órára az a csodálatos pillanat, amikor csendben, áhítattal állunk meg a feldíszített karácsonyfa előtt. Az ige azonban nem a jelen hagyományos nyugalmát szeretné rögzíteni a számunkra, hanem a jövő feszültségét vázolja elénk. Ez az ige nyugtalanító, felzaklató. A karácsony idilli megszokottságából szeretné felrázni és kimozdítani az „aranyéletű” komforthíveket. Igen, kapják fel a fejüket, de hajtsák is le rögtön, hogy megérinthesse őket a karácsonyi tragédia evangéliuma!

Valaki egyszer úgy fogalmazott, hogy a templomozók hitrejutásának nagy akadálya a megszokás. Előre tudja, hogy miről fog hallani, és ezért lepereg róla az ige, mint a falrahányt borsó. (LP 1969/682. o.) A szenteste templomba jövők tudják, mi vár rájuk: karácsonyi történet, gyermekműsor, szép énekek, léleksimogató igehirdetés. Meglepődni nem a templomban, hanem majd otthon szeretnének. Nem csoda, ha elkerüli a figyelmüket, hogy a szép, hagyományos karácsonyi történetnek is van egy tragikus mondata: *a szálláson nem volt számukra hely* (Lk 2,7). János emelkedett prólógusára is rávetül a tragédia árnya. Így olvassuk holnap a nagyünnepi szószerkről: *Saját világába jött, és az övéi nem fogadták be őt* (Jn 1,11).

Ez karácsony tragikumája, amely végigkíséri Jézust egész földi útján: nincsen számára hely, nincs fejét hová lehajtania. Gúny tárgyává teszik, összeesküvést szőnek ellene, meg akarják kövezni. Kitaszítottként végzi Jeruzsálemen kívül a Golgotán: nem volt számára hely népe között. Egy hely marad számára, a golgotai kereszt. Ott függ mindenkítől elhagyatva, két nyilvánvalóan bűnös között. A magukat igaznak tartó farizeusok, a meszelt sírok, a becsü-

letlovagok, a tisztas honpolgárok világában nincsen számára hely, csak a latrok, a bűnösök között!

Karácsony fájdalma mutat rá ma az ige. Nekünk megvan a fészünk és a barlangunk, van hová fejünket lehajtanunk, de *az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania*. Olyan fájdalom ez, amelyet évről évre igyekszünk eltakarni csillogó karácsonyfával, ajándékok halmazával, a szeretet ünnepének szeretethiányos hangoztatásával. De lehet-e az a nap a szeretet ünnepe, amelyen nincs hová fejét lehajtania az ünnepeletnek?

Karácsony tragikumája rejti a karácsonyi evangéliumot. Aki nem kapja fel a fejét, hogy szegyenében azonmód le is horgassza, azt nem fogja szíve mélyéig megérinteni az öröme, hanem „borsóként” pattan le róla. Ha Jézus számára valóban nincs máshol hely ezen a világon, csak a bűnösök között, akkor ő valóban a bűnösök Megváltója. A betlehemi éjszakában a kised a bűnösök Megváltójául született. Értem jött erre a világra, az én bűnös szívem lehet az ő szállása.

A sokaságból egy írástudó felkapta a fejét, és lelkesen, de megszólíthatatlanul vállalkozott: *Mester, követelek, akárhová mégy!* Meggondolta ez az írástudó, hogy mit mondott? Nem tudhatta, csak felemelte a fejét, és hívás nélkül ajánkozott. „Ez annak a válasznak az értelme, amely a tanítványnak a maga valóságában mutatja meg a Jézussal való életet. Itt az beszél, aki a kereszt felé tart, akinek egész életét ez a szó fejezi ki: szenvedett. Ezt egyetlen ember sem akarhatja saját választásból. Senki sem ajánkozhat magától követésre, mondja Jézus, és szava válasz nélkül marad. A követésre történő önkéntes felkínálkozás és a valódi követés közötti szakadék megmarad.”¹

Karácsony evangéliuma személyesen kérdez meg minket ezen az estén: Te akartad-e követni Jézust, vagy ő hívott követésére téged? Nem pusztán fellángolás volt-e valamikor elhatározásod? Mindig követted őt, akármerre fordult az életed? Akkor is hozzá tartozónak érezted magad, amikor nem tudtad nyugodtan lehajtani a fejed, amikor gondok és kétségek között őrlődtél; amikor minden nyomorúság a nyakadba sza-

¹ Bonhoeffer, Dietrich: *Követés*. Budapest, Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1996.

kadt, amikor a halál és a gyász elviselhetetlen terhe alatt csaknem összeroppantál, amikor önmagadba nézve beláttad, hogy saját bűneid miatt jutott mélységbe az életed?

Jézus követésének feltétele, hogy arra ő maga hívjon. És ő hívja is azokat, akik valóban bűnösnek vallják magukat, akik tudják, hogy nekik ott van a helyük egyedül, ahol Messterüknek. Ők nem kérik ki maguknak, hogy a bűnösök közé soroltassanak, mert ők átérzik, hogy Jézus hozzájuk jött a betlehemi éjszakán, és arra a helyre engedte besorolni magát, ahol ők is vannak. Bűnös szívük fészke vált Megváltójuk lakhelyévé. Életük tragédiája vált örök életük evangéliumává. Az örök élet világossága vett szállást szívükben, hogy kiüzze onnan a bűn sötét éjszakáját.

Tamáry Tamás

KARÁCSONY ÜNNEPE

• Jn 1,1–13

„Összehajolnak Máté, Márk, Lukács,
És összedugják tündöklő fejük
Bölcső körül, mint a háromkirályok,
Rájok a Gyermekek glóriája süt. (...)
De János messze áll és egyedül.
Nem tud gyermekről és nem tud anyáról,
Nem születésről, nem fogantatásról,
Csillag, csecsemő, angyalok kara,
Jászol, jászol-szag – József, Mária,
Rongy és pólya, királyok, pásztorok,
Indul végtelen karácsonyok:
Nem érdeklik – vagy mint rostán a szem
Kihull az ő külön történetéből,
Kihull mindez, és mindez idegen,
Apró, földízű, emberi dolog.
Nagyobb, nagyobb, ó nagyobb a Titok! (...)”

(Reményik Sándor: *János evangéliuma*, részletek)

Idén a jánosi prológusban szólít meg bennünket és gyülekezeteinket a karácsonyi evangélium. A negyedik, a különálló evangélista – Reményik szavaival – odahajol a világ, a mindennapok, a fénytelen örvény, a mélységek fölé, és lényéből kipattan a szikla-szó. Adja Isten, hogy mikor körülrobajlik e szó gyülekezeteinkben az idej évi karácsonyán, ne feledkezzünk bele apró, földízű, emberi dolgainkba. Ugyanakkor ne is szálljon el hidegen, távolian, idegenül a fejünk felett az Ige. Hangozzon így:

„Visszhangosan, eget-földet-verőn,
Hogy megrendül a Mindenség szive:
Kezdetben vala az Ige.
S az Ige testté lőn”.

Néhány egezetikai impulzus

Kezdetben... Az αρχή nem annyira időbeli kezdetet vagy egy sorozat első tagját jelöli, inkább azt a princípiumot, ősokot, amiből a folytatás következik (Stählin). Elgondol-

kodtató, hogy ugyanazzal a szóval kezdődik az evangélium, mint a teremtés története. Valóban, itt is egy teremtés tanúi lehetünk: új teremtése. Ott a teremtés „csúcса” a hatodik napon az ember megteremtése. Textusunk „csúcса” a hit által újjászült, Isten-gyermek-ember „megteremtése”.

János evangéliuma lélegzetelállító magasságban indul útra (Ravasz). A „kezdet” időtlen, végtelen távlatából ereszkedik alá, kísérve a Logosz útját, hogy megérkezzen a „földízű” mába, a jelen napok világába. Ezt az Istentől emberhez közelítő irányt tükrözik azok a címek, melyekkel az egyes egzekúták a prológus szakaszait ellátják: 1. A Logos kezdetben *Istennél* volt; 2. A Logos a *világban* volt; 3. A Logos *testté* lett. (Schneider)

1. Az Ige és Isten; 2. Az Ige és a teremtett világ; 3. Az Ige és a történelem. (Kiss Sándor)

1. Az Ige az örökkévalóságban; 2. Az Ige a világban; 3. Az Ige a tanítványok között. (Ravasz)

Az Ige... A λογος szó az ókori zsidó teológia és a görög filozófia szótárában egyaránt megtalálható mint a teremtő Isten és a teremtett világ közti közvetítő (zsidó Targumok), amely önálló egzisztenciával bír (Philo), vagy mint világrendező elv (sztoikusok). Jánosnál a közismert szó többtartalommal telik meg: nem pusztán beszédbeli közlés, két fél közt közvetítő információhordozó, nem is filozófiai elv, elvont fogalom, hanem testben megjelent személy. Benne megmutatkozik, hogy Isten nem néma és nem a világtól idegen. Rajta keresztül Isten beleszól a világ életébe, sőt nemcsak beleszól, hanem cselekszik is. Benne testet ölt Isten teremtő, történelmet formáló, gyógyító szava.

Keresztelő János alakjának felbukkanása a prológus himnikus soraiban rámutat: az Ige egy meghatározott korban, egy bizonyos történelmi helyzetben testesül meg. Megjelenése nem időtlen, nem pusztán szellemi, hanem konkrét, valós, gyakorlati esemény. Eszerint úgy kerül Keresztelő a prológusba, mint Pilátus a Credóba (Ravasz).

Az övéihez jött... A οἱ ἰδοὶ egyes írásmagyarázók szerint a választott népre vonatkozik. A be nem fogadás akkor a zsidóság Jézussal szembeni elutasító magatartását jelentené. Valószínűbb azonban, hogy az evangélista az „övéi” kifejezéssel az egész embervilágot jelöli, csakúgy, mint a κοσμος szóval (Schneider). Az övéi, nemcsak tulajdonai, hanem szeretett hozzátartozói, akikhez köze van, akiknek osztozik sorsában, és kész értük áldozatot is hozni.

Nem fogadták be... A sötétség, a fénytelen örvény ellenében reagált a világosságra, mely az ember Isten iránti vakságát lett volna hivatott gyógyítani (Stählin). Mégis! A sötétség által szimbolizált Isten-ellenes, életrontó erő, nem tűntek el ugyan a világból, de arra sem voltak képesek, hogy a testté lett Logos életet és megvilágosító erejét legyőzzék. Történt valami, ami visszavonhatatlanul megváltoztatta a világot: Isten Igéje, amely karácsonyig Istennél volt, azóta köztünk, emberek közt van. Isten Igéje, mely karácsonyig Istennél volt, immár köztünk van, hogy Jézus Krisztusban világítson, és felnyissa szemünket az igazságra Isten és önmagunk kapcsán.

Ez alapján a prólógus és az evangélium alaphangja is a *győzelem* és az *öröm* hangja lehet (Kiss), hisz Krisztusban nyilvánvalóvá lett: bármekkora hatalma van is a fénytelen mélységnek, a győztes utolsó szavát mégis a Feltámadott mondhatja ki.

A szószék felé

Lehetetlen egyetlen prédikációban kiaknázni ezt a roppant gazdag textust (Stählin). Félő, hogy az igehirdető elvész a részletekben. Így talán érdemes lenne az egész himnusz imént megfogalmazott alaphangjára koncentrálni.

A feladat, melyet a textus és általában karácsony ünnepe az igehirdetőnek ad, hogy a testté lett Ige kapcsán láthatóvá tegye: az Örök és Megközelíthetetlen kegyelmesen közel jött a látható bizonyosságot áhító emberhez (M. Seitz). Hagyjuk hát, hadd legyen a karácsony az, aminek Isten adta: felismert emberszerető közelségének örömunnepe.

Meditáció

Mélységekbe süllyedő, megtépázott, milliónyi sebből vérző test ez a világ. Tépázta, marja az ember, ahogy éri. Felelőtlen, tudatosan és tudatlanul elkövetett vétkek gyarapítják a sebeit. Ott gyűlnek az emberkéz okozta sebek a természet arcán, a felelőtlen, gondatlan gazdálkodás heges mementóiként. Fegyver okozta sebek éktelenkednek az embertársak testén. De ott vannak a lelkeken okozott sebek is, szavak és gesztusok nyomaiként.

Ez az emberek világa. A kozmosz, a test földízü világa. Ebben a gyógyulásra, szabadításra szoruló világban mégis megjelenik valami új: a *Jézus Krisztusra építő hit* ereje, mint új kezdet, új élet, új teremtés. Ez a hit reménységet is ad, hogy a világnak része lehet gyógyulásban. Az Ige testté lett, s így magára vette az evilági lét minden terhét azért, hogy mint a sötétségben fellobbanó láng világa látni segítsen; hogy helyreállítson valamit abból, ami összetört. Eljött tanúságot tenni arról, hogy ez a milliónyi sebből vérző test. a mélységbe süllyedt emberiség még nem elveszett. Nem reménytelen, mert Isten nem mondott le róla. De harcol érte. A gyógyulás ebből a felismerésből fakadhat.

A sötétség nem oszlott el. Még hat számos ártó, életrontó erő és pusztító indulat. De nem szabad felednünk, hogy az új teremtés megkezdődött a megszületett betlehemi Gyermekben, aki testközelből ismeri testi-lelki nyomorúságainkat. Ha szól, így szól. Ha cselekszik, így cselekszik. S egykor ítéletet is így fog mondani dolgaink felett.

Az ünnepek nem utolsósorban arra valók, hogy belőlük erőt merítsünk a mindennapokhoz is. Karácsony ünnepén használjuk ki a lehetőséget. Merüljünk bele ennek a himnusznak a magával ragadó, megújító bizonyosságába. Fürdessük meg a lelkünket az e szavakból sugárzó evangéliumban, hogy tisztábban és frissebben folytathassuk utunkat, szívünkben élő gyermeki reménységgel.

Idézett irodalom:

- Kiss Sándor: *János evangéliumának magyarázata*. In: *Jubileumi Kommentár*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1974, 99–100. o.
- Ravaszh László: *Az Újszövetség magyarázata*. A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1991, 233–235. o.
- Reményik Sándor: *János evangéliuma*. In: *Magasfeszültség*, 1940. Reményik Sándor összes versei II. kötet, Révai, Budapest 1943, 454–455. o.
- Johannes Schneider: *Das Evangelium nach Johannes*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1976, 50–59. o.
- Manfred Seitz: *In Calwer Predigthilfen Band 11*. Calwer Verlag Stuttgart, 1972, 51–53. o.
- Wilhelm Stählin: *Predigthilfen*. Band I. Evangelien, Johannes. Stauda-Verlag Kassel, 1958, 353–357. o.
- Túróczy Zoltán: *Posztillás könyv*. Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest, 1989, 19–23. o.

iff. Cselovszky Ferenc

KARÁCSONY 2. NAPJA

• *Jn 3,35–36*

Egzegézis

A textus János evangéliumában a Jézus működésének első nagy szakaszába, a Kánától Kánaig terjedő egységbe tartozik (Jn 2,1–4,54).¹ Ezen belül a Keresztelő János tanúságtételéről beszámoló leírás: a 3,22–36 lezáró két verse. A magyarázók szerint a 31–36. versekben már nem Keresztelő, hanem az evangélista tanúskodását, igehirdetését olvashatjuk. A 31–34. vers szól az igehirdetés megbízhatóságáról, míg a 35–36. vers az igehirdetés tartalmáról. Tehát ez a két vers egyben az egész 3. fejezet summájának is tekinthető. Visszacsengenek benne a Nikodémus-történet kulcsszavai: hit, hitetlenség (11. vers), örök élet (14–15. vers), szeretet (16. vers), ítélet alatt van (18. vers) – ez megfelel az „Isten haragja marad rajta” kifejezésnek.

35. vers: Az Atya szeretete, αγαπη-ja a Fiú iránt a jelenben is tart, és kifejeződik abban, hogy mindent az ő kezébe adott. Mt 28,18-ban a feltámadt Jézus szájából hangzik el szinte ugyanez: *Nékem adatott minden hatalom!* Απαντα tehát visszahelyezi Jézust istenfiúi hatalmába. A 35. vers így a megdicsőült Krisztus helyzetét írja le az Atyához viszonyítva. Az αγαπη kapcsán az olvasó ismét csak a fejezet korábbi kijelentésére gondol: Isten szeretete (aoristos) a világot – Fiát adta érte (16), és szereti a Fiút – mindent kezébe adott. Ez a krisztológia a feltámadás felől látja a megváltás művét. Isten cselekvése mögött a szeretete áll, az emberek és a Fiú iránti szeretetéből formálódik az üdvtörténet. Egykor és most is ez a szeretet munkálta: az inkarnációt és Krisztus jelen uralmát mindenké felett

¹ Bolyki János: *Igaz tanúvallomás*. Budapest, Osiris, 2001, 98. o.

Fontos ezt szem előtt tartanunk, amikor a következő versben Isten haragja kerül elénk.

36. vers: A szeretet mellett a hit a 3. fejezet másik kulcsszava. Aki hisz a Fiúban (szinte azonos a 3,16-tal megint). Ebben a két versben a szeretet szó Isten irányultságát fejezi ki, amint láttuk az előbb, a hit és a hitetlenség/engedetlenség pedig a mi szavunk. A mi emberi viszonyulásunk bújik meg mögötte, mintegy válaszként az isteni agapéra. Az *απειθων* participiumot Farkasfalvy János kommentárjában² hitetlennek fordítja (Az új protestáns fordítás engedetlennek). Máshol a négy evangélium egyike sem jelöli a hitetlenséget az ellenszegülni, engedetlennek lenni igével. Ezzel szemben az ApCsel-ben és a levelekben az ige többször előfordul, és többnyire az ember Isten mellett vagy vele szemben hozott végérvényes, eszkatologikus döntését fejezi ki (ApCsel 14,2; Róm 2,8; Zsid 3,18). Karner Károly megjegyzi, hogy hinni nemcsak annyi, mint Jézushoz jönni, hanem engedelmesség iránta, éppen úgy, mint ahogy a hitetlenség „engedetlenség” Isten és az ő igéje iránt.³ „Ily módon a hit azt az alázatot, kicsinnyé vagy gyermekké levést, illetve újjászületést előfeltételezi, amelyről Jézus Nikodémusnak beszélt.”⁴ Aki hisz, annak már most örök élete van (jelen idő). Ez az állítás az 5,24-ben bővebb magyarázatot kap majd, amikor a Fiú ítélő feladatáról lesz szó. Ez a vers arról a meggyőződésről tanúskodik, hogy az örök élet – mint közösség Jézussal – már most szerves része a keresztyén ember életének. „Az ember avval, hogy elfogadja vagy visszautasítja Krisztus tanúságát, felmentő vagy elmarasztaló ítélet alá esik. Az Isten örök életének részesévé válik, vagy Isten haragját véglegesíti maga felett. A hit egzisztenciális állapotot teremt... Az örök élet megkezdődött állapot, amely a hitből táplálkozik.”⁵

Az élet (*ζωη*) ugyancsak olyan kifejezés, amelynek az egész evangéliumban nagy szerep jut. Az engedetlen nem fog életet látni – futurumban –, ez pedig az eljövendő közösségre vonatkozik Jézussal, aki maga az élet (14,6). Az élet ellentéte itt a 36. versben az Isten haragja. Ez a kifejezés egyedül itt szerepel a jánosi iratokban. Az ember nem úgy születik, hogy hisz, hanem a harag állapotában van, ebből szabadít ki a Krisztusban való hit. A hitetlen megmarad az ítélet alatt. Ez egyezik a Római levél 1–2. fejezetében kifejtettekkel. Isten azonban haragját nyilatkoztatja ki a mennyből az emberek minden hitetlensége és gonoszsága ellen (Róm 1,18). Ezek a versek tehát választás elé állítják Nikodémus történetének hallgatóságát: a hangzó ígére való hittel felelés az életet jelenti számukra, míg az engedetlenség vele szemben az ítéletet hozza el nekik.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a karácsony 2. napjának kijelölt evangéliuma mintegy „SMS-ben” fogalmazza meg

² Farkasfalvy Dénes: *Testté vált szó I.* Bécs, Prugg Verlag, 1986, 117. o.

³ Karner Károly: *A testté lett Ige.* Budapest, 1950, 69. o.

⁴ Schwank, Benedikt: *János.* Szeged, Agapé, 2001, 141. o.

⁵ Farkasfalvy, i. m.

karácsony üzenetét a mai ember számára. Szól az Atya szeretetéről, az erre adott lehetséges emberi válaszkőről és azoknak sorsunkra való kihatásáról.

Meditáció

Hogyan lesz újra keresztyén ünnep karácsony? Mondjuk ki bátran, hogy ma már nem az, hiszen éppen a krisztusi lett benne az egészen kevésbé, értéktelelné, elhanyagolhatóvá. Nem véletlen, hisz az nem forintosítható! A kereskedelem indái, liánjai benőtték, szinte hermetikusan elzárják a modern ember elől az ünnep valódi üzenetét. A színes égők, a play backról szóló zene, a vásári forgatag elfeledteti velünk a lényegét. Nem csoda, hogy pl. Japánban és más nem keresztyén kultúrájú országokban is a karácsony ugyanazokkal a kellékekkel, üzleti külsőségekkel jelenik meg, és csábítja vásárlásra az embereket, mint a „keresztyén” Európában. Ott is megünneplik a karácsonyt, azzal, hogy megajándékozzák egymást, és megtartják mellette saját pogány ünnepeiket. A hétköznapiok szürke rabságában élő emberek vágnak ünnepelni. Talán ezért jönnek el karácsonykor, évente egyszer a templomba, hogy valami többlet legyen ezáltal az ünnepnek. A keresztyén gyülekezet feladata, hogy ezekben a jeles napokban hiteles és lényegre törő, sallangoktól mentes üzenetet továbbítson ezen ritka vendégek felé.

A János evangéliuma alapján hangzó örömhír igen alkalmas arra, hogy semmi fölösleges ne vonja el figyelmünket a középponttól. Karácsonykor is, most is életünk egzisztenciális kérdéseiről van szó: arról, hogy mit tett értünk Isten, és mi hogyan válaszolunk erre. A feleletünkön múlik örök sorsunk.

Az ige hirdetőnek is önfegyelemre van szüksége, hogy ne kalandozzon el az ige szükséztűségét kibővítendő, hanem vállalja a mélyrehatolást, a karácsony lényegének kifejtését. Azt, hogy nem mi ajándékozzuk meg és túl egymást, hanem Isten ajándékozza meg a világot egyszerűt Fiával, és ha ezt az ajándékot elutasítjuk, akkor az ünnep többé már nem ünnep, csupán emberi rendezvény, program, szabadidős tevékenység.

Vázlatkísérlet

A karácsony ajándéka

1. Ráirányítja szemünket Isten szeretetére (Isten szeret minket, szeretetéből van ünnep, Jn 3,16).
2. A hit döntése elé állít minket. Ez engedelmességet, megújult életet jelent. Nem a gyermek Jézuska, hanem a hatalmat kezében tartó Fiú akar életünk Ura lenni.
3. Ünnepek után is élhető élet, Isten gyermekeiként közösségben az Atyával.

Gerőfi Gyuláné

KARÁCSONY UTÁNI VASÁRNAP

• Lk 2,25–32

Jézus gyermekkorának eseményeiről – a nem kanonizált legendákon kívül – keveset tudunk. Amit mégis ismerhetünk, azt a lelkiismeretesen kutató Lukácsnak köszönhetjük. Ezek a szem- és fültanúk vallomásai alapján összegyűjtött gyermekségi történetek mégis sokatmondóak és fontosak.

Ezek közé tartozik mai igénk is. Mária és József kegyes és törvénytisztelő emberek voltak, és igyekeztek az előírásokat mindenben betartani. Ezért mentek Jézus születése után 40 nappal – Mária megtisztulása utáni 7 + 33 nappal – Jeruzsálembe, hogy megmutassák és az Úrnak szenteljék az elsőszülött fiúgyermeket, és áldozatot mutassanak be érte Istennek, a szegények kötelező áldozatát: *egy pár gerlicét vagy két galambfiókát.* (24)

Mindez nem lett volna külön említésre méltó esemény, ám a bemutatás során szokatlan események is történtek, és ezek mélyen megragadták Máriát és Józsefet, később magát az evangélistát is.

Ezen a vasárnapon mi csak néhány nappal vagyunk a fényes karácsonyi ünnepek után. Egyszerű, sűrke vasárnapnak is tarthatnánk, jóval kevesebben jönnek a templomba, mint az ünnepeken, ám ez nagyon emberi megközelítés lenne! Ahol és amikor a Szentlélek munkája nyomán történik valami, ahol és amikor egy ember prófétai lélekkel és őszinte szívvel beszél Isten nagyszerű dolgairól, ott és akkor piros betűs ünnep van, függetlenül létszámoktól, külsőségektől.

A megragadott pillanat

Az idős Simeon minden bizonnyal egy messiásváró kör tagja volt. Ma mondhatnánk teológiai társaságnak vagy civil szerveződésnek is, hiszen a messiásvárás áthatotta az akkori társadalom minden rétegét. A Szentlélek azonban csak őt indította, hogy azonnal menjen a templomba. Ennek is volt azonban előzménye: igaz és kegyes ember volt, várta Izrael vigasztalását, és Isten Szentlelke töltötte be szívét, gondolatait. Egy rendkívüli kijelentést kapott – noha valószínűleg élete javát már megélte –, hogy nem hal meg addig, amíg Isten Szabadítója el nem jön, és ő meg nem látja őt. Sokan várták a Messiást évtizedek, évszázadok óta, különösen abban az időben, amelyben igazi prófétai szó sem hallatszott Izraelben.

Környezete azonban, ha ismerte az ő várakozását, valószínűleg „vén bolondnak” tartotta... De a Szentlélek nem csap be senkit, a „kijelentés” Simeon számára szent hitvallás volt: bárcsak mi, ma élő emberek ilyen komolyan vennénk Isten szavát és kijelentését!

Simeon példája azt üzeni a mai igét hallgató embereknek: vannak sorsfordító és megismételhetetlen pillanatok és alkalmak életünkben. Sok-sok igehirdetést hallunk, a

szavak és gondolatok hamar elszállnak, beleolvadnak az információáramlás hullámaiba, legfeljebb rövid ideig gondolkodunk róluk, de egyszer csak történik valami, amire ki kell mondanunk ezt a rövid szót: „most”!

Simeon először csak a saját életét gondolja végig. Számára az a találkozás a Gyermekkel élete végét jelentheti, hiszen így szólt az ígéret. Mégsem retten meg, nem riad vissza élete befejezésétől, hiszen a legfontosabbat átélhette, és ez az élmény egész addigi életét új fénybe és távlatba helyezi.

A megragadható sorsfordító pillanatok ki-ki számára mást és mást jelenthetnek. Azt, amire éppen neki szüksége van. Fiatalembernek talán a bátor elindulást, az Istenkereső ember számára a bűnbocsánat felfedezését, a feleszütségek között élő békétlen ember számára a békesség útját, a halálfélelemmel küzdő számára a feltámadás reménységét és a Krisztusban elkészített váltság valóságát.

A simeoni „most” nem a hamis messiásvárás „világvégképzetének” megérkezését, hanem az ő személyes életének boldog megoldását jelenti. Simeon megragadta élete legdöntőbb pillanatát.

Egy mondat az életről...

Illyés Gyula a zsarnokságról, annak természetéről ír egyetlen, megrázó hosszú mondatot. E versből mindent meg lehet tudni erről az ördögi fogalomról, mindent behálózó rendszeréről.

Amikor Simeon önvallomását olvasom, mindig olyan érzésem támad, hogy én jól ismerem ezt az embert (pedig sokat nem tudhatunk meg róla az evangéliumokból!), szinte mindent, ami fontos és érdekes. Először is *Isten szolgájának* nevezi magát. Ha templomi vagy papi szolgálatban állt volna, azt megtudnánk. Minden bizonnyal ő az egész életét tartotta szolgálatnak. Ebben benne voltak emberi kapcsolatai, munkája, várakozása és „készenléti állapota” (vö. Lk 12,35). Nem lett híres rabbi, nem volt farizeus, akit megsüvegeltek az utcán, de környezete bizonyára tudta róla, hogy életével kit szolgál. Másodszer ennyit mond: „beszéded szerint”. Ez azt igazolja, hogy hallgatta és megszívlelte Isten üzenetét. Otthon érezhette magát a templomban vagy kisebb zsinagógákban. Azután így folytatja: „békességgel”. Ez a legvonzóbb szó e vallokozásban.

Az idős emberek a vég közelében nyugtalanok és békétlenek. Egyrészt keveslik a még megmaradt életlehetőségeiket, hatáskörüket, másrészt rájuk tör sok nehéz emlék, elkövetett bűneik, mulasztásaik terhe. Simeon nem reklámál, nem irigykedik a fiatalokra, akik az általa megsejtenett messiási korszakban élhetnek majd – békesség költözik a szívébe. Ennyit tudhatunk meg róla, addig lepergett életéről és az éppen átélt szent pillanatról.

Vajon, ha egyetlen mondatban kellene összefoglalnunk eddig eltelt életünket, mi mit mondanánk?

A felragyogó és meglátható, Istenkészítette jövő

Nagy a kontraszt: egy 40 napos csecsemő és egy élettől búcsúzós öregember. Egy halkán elhangzó messiási bizonyosságtétel (amelyet mégis meghallanak, Mária vagy talán a közelben állók). Ez a bizonyosságtétel merőben különbözik a kor messiási várakozásaitól. Nem a szabadítás győzelméről, a római iga letöréséről, nem a választott nép minden nép fölé kerüléséről szól, hanem Isten tervének beteljesedéséről, mely minden nép számára az üdvösség lehetőségét jelenti. Jellemző, hogy ebben az örömet sugárzó mondatban először a pogányoknak megjelenő világosságról esik szó, és csak ez után a saját népének dicsőségéről.

Noha második Ézsaiás könyvében többször is elhangzik ez a prófécia, benned *ajándékozom meg... világosságommal a nemzeteket* (Ézs 42,6), *a pogányok világosságává teszlek, hogy eljusson szabadításom a föld határáig* (Ézs 49,6), Simeon korában ennek semmilyen jele sem volt. De a mondat második felének, népe dicsőségének jelei sem látszanak.

A Szentlélek mégis megnyitja szemei előtt azt a távlatot, amely Jézus kereszthalála és feltámadása óta valóság. A „szabadítás” minden nép és minden ember számára elérhetővé vált, a sötétséget végérvényesen legyőzte a világosság, az ember számára megnyílt az Isten által készített jövő.

A 33–35. versekből, Simeon áldó szavaiból az is kitűnik, hogy a prófétai „meglátás” után látja még azt a nagy és hosszú küzdelmet is, amely Jézus földi élete alatt és után vár még az emberiségre. Ebben a korszakban élünk mi is, kései nemzedék, és életünk nagy kérdése, hogy a Jézusban megjelent üdvösség kinek jelent majd „elesést”, az üdvösség eljátszását és kinek „felemeltetést”, az üdvösség beteljesedését, kegyelemből, hit által?!

Az esztendő vége felé mi, mai igehirdetők és igehallgatók is érezzük az idő múlását, az órák és pillanatok jelentőségét. Érezzük a számvetés szükségét is: miről tudnánk számot adni, ha most fejeződne be életünk... De éreznünk és hirdetnünk kell a Jézusban megjelent szabadítást és világosságot is, amely bevilágíthatja utunkat, közeli és távoli jövőnket, fölemelheti lelkünket minden keserűségből, kishitűségből, reménytelenségből. A dicsőség nem a miénk, hanem Istené, aki mindazt véghezvitte, aminek mi tanúi és boldog bizonysgtevői lehetünk.

A Simeon-történet csupán egy parányi epizód a Jézus-történetben, de benne a Szentlélek munkája által el van rejtve életünk, megváltásunk minden titka és isteni megfejtése.

Szirmai Zoltán

Ó ÉV ESTE

• Jn 12,35–36

János evangéliumának visszatérő motívuma a világosság, a „világosságigék” az evangélium kezdetétől újra meg újra fel tűnnek (1,4–5; 1,9–13; 3,19–21; 8,12; 9,4–5; 11,9–10, majd 12,46). Az evangélium spirális építkezésének megfelelően ezek az igék egymást értelmezik, egymásra rakód-

va adják ki teljes értelmüket, mint egy festményen egy szín, mely a festő sok ecsetvonásából tevődik össze. János első olvasói valószínűleg felolvasva, egyetlen hatalmas drámaként ismerték meg a szöveget, így alapigénket hallva az egész sorozat közös értelme képződött bennük. Az egyes logionok ráadásul történetekbe, jelenetekbe ágyazódnak: Nikodémus éjszakai látogatása értelmezi, illusztrálja 3,19–20 szavait a sötétségben és a világosságban járó emberről. A vakon született ember meggyógyítása példát ad, mit jelent a világosság cselekedeteit tenni. Ehhez a sorhoz hozzátehetjük még azokat az ószövetségi szakaszokat, melyekre a fentiek utalnak, különösen is az első teremtéstörténetet és a 12,15-ben idézett zsoltárvers folytatását: *Az Úr az Isten, ő adott nekünk világosságot.* (Zsolt 118,27)

Ezzel a sűrű, önreflexív építkezésmóddal János eléri, hogy olyan vallástörténeti múlttal bíró kifejezéseknek, mint a „világosság fiai”, sajátos értelmet adjon. Így a mi értelmezésünket sem a szö szerkezet korábbi kumráni vagy éppen későbbi gnosztikus értelme kell, hogy meghatározza, hanem elsődlegesen a jánosi szövegösszefüggés. Így a világosság az Ige, az élet, maga Jézus, az élet világossága. Világosságban járni annyi, mint Jézust követni, benne hinni, Istent /a világosság/ az igazság cselekedeteit cselekedni. Sötétségben járni ellenben a gonosz cselekvése, mely saját magát ítéli el. Aki a világosságban jár, az Istentől született, Isten gyermeke, a világosság fia. János szerkesztése arra mutat rá, hogy a sötétség hatalma ellen a világ világosságához való csatlakozás, az Istennel, Jézussal együtt munkálkodó, aktív cselekvés jelent kiutat: aki a világosság gyermekévé lesz, az nem passzívan sűtkérezik a fényben, hanem maga is teszi a világosságot. Összecseng ez az értelmezés a szinoptikusokból ismert igével: *Ti vagytok a világ világossága. (...) Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket...* (Mt 5,14–16 és párhuzamos helyei) Az összecsengés korántsem a véletlen műve: János a Jézus-hagyományból vett igéket egzegetál evangéliumában.

Külön figyelmet érdemel textusunk idődimenziója. Az utolsó három világosságlogionban jelenik meg ez az idő múlására figyelmeztető, sürgető hang: *...amíg nappal van... ...amíg veletek vagyok... ...nem tizenkét órája van-e a nappalnak...?* A 12,20–50 ezek kicsúcsosodása: Jézus utolsó szavait intézi a sokasághoz, utoljára tárja eljűk a lehetőséget, hogy higgyenek benne.

Az evangéliumi elbeszéléseken belül helyén van a sürgetés: a nap, melyen ezek a szavak elhangzanak, soha vissza nem térő alkalom az akkori Jeruzsálemben levők számára. Mit jelent azonban nekünk, akik sohasem voltunk ott, akiknek ez a pillanat a távoli múlt része? Szomorú lemondást, a lemaradás érzését, hogy íme, elszalasztottunk valamit? Mit keresnek ezek a sürgető szavak János evangéliumában, mely egy olyan közösségnek íródott, melyben már szinte senki nem volt, aki Jézust életében ismerhette volna, szinte senki, aki „látott” volna, csak olyanok, akik „nem látnak és hisznek”?

János evangéliuma a jelen igehallgatóját sürgeti. Éppen azt hangsúlyozza, hogy a jelen, a nap és óra, mely nekünk ma adatik, éppolyan soha vissza nem térő alkalom számunkra, mint az egykori jeruzsálemiek számára az utolsó nap, amikor Jézus igehirdetését hallhatták. A jánosi teológia a jelen igehirdetését a hajdani jézusi szóval majdhogynem egy szintre állítja, és a távoli múlt vagy messze jövő helyett a jelen felé fordítja hallgatói tekintetét: nem a múltban elvesztett vagy elhibázott dolgok a fontosak, hanem a jelen, a pillanat, amikor hihetünk a világosságban, s magunk is a világosság gyermekeivé, a világ világosságává lehetünk. Kettős *Sitz im Leben*je van tehát a 12,36 sürgetésének: szól az egykori jeruzsálemiek felé, akik elmulasztják Jézus utolsó velük töltött napjait, de szól az evangélium hallgatói felé is, akik a jelen pillanatot kell, hogy megragadják.

Az óév homiletikumához

Óév napja mindenkiben szorongást ébreszt, veszteségekre és mulasztásokra emlékeztet. Gyülekezet és igehirdető egyaránt érzelmileg sebezhető állapotban van, egyszerre nehezül ránk a külső, téli sötétség és a belső hiányosságaink érzete. Ezekre a szorongásokra rájátszva könnyen lehet hatásos igehirdetést tartani az elmulasztott pillanatokról, sebtén elmúló életünkről. Nem szabad engednünk ennek a kísértésnek. Ellene szól maga az alapige, mely – mint láttuk – a jelenre irányítja tekintetünket. Ellene szól az is, hogy óévkor mindig van a templomban olyan ritka vendég, akinek karácsonykor nem sikerült eljutnia a templomba, s így az óév esti igehirdetés lesz az egyetlen, amit az év folyamán meghallgat – különösen fontos tehát, hogy amit hall, valóban örömhír legyen. Nem szabad tehát rájátszanunk a bennünk bujkáló szorongásra, de szabad, sőt jó azt tudatosítani, és arra igei választ keresni.

A szószék felé

Kézenfekvő kiindulópontja lehet az igehirdetésnek a fény, világosság mint szimbólum és mindennapi tapasztalat. El lehet játszani a szinonimákkal – világosság, fény, ragyogás, sugárzás, tündöklés, csillogás, fényesség – és az énekekkel, melyekben olyan sokat jelent a fény. Gazdagok vagyunk a fényről szóló történetekben. (Fabiny Tibor 1968-as és Zászkaliczky Pál 1987-es előkészítői is tartalmazznak egy-egy igazán szép illusztrációt.) A Szentírás egészén, a teremtéstörténettől a mennyei Jeruzsálem örök fényéig végighúzódik ez a téma. A karácsonyi szokásokban, élményekben is erőteljesen jelen van – vajon meggyújtanak-e bennünk valami világosságot a karácsonyfagyertyák? Igénkből érdemes kiemelni a „higgyetek a világosságban” szókapcsolatot, és megéri eljátszani vele, kiaknázni és továbbvinni szimbolikus erejét. Igénk üzenete a világosság egyszerű élvezeté-

től az aktív világítás felé hív. Talán érdemes ezt – ténylegesen vagy képzeletben – egy gyertyával megjeleníteni a gyülekezet előtt: hogyan lehet elérni, hogy ez a gyertya mindig, mindenütt fényességben legyen, ne kerítse hatalmába a sötét? Természetesen úgy, hogy meggyújtjuk. Akár javasolhatjuk is a gyülekezet tagjainak, hogy szerezzenek be egy gyertyát otthon emlékeztetőül: nem kerít hatalmába a szomorúság, ha magam világítok egy kicsit a körülöttem lévőeknek.

Az igehirdetés másik lehetséges témája az idő. Nagyon aktuális téma ez, rettentő szükségünk van erre az üzenetre. Magamon azt veszem észre, hogy egyre kevésbé vagyok jelen dolgokban, már a szerzési igék kimondása közben is máson jár az eszem – elég-e vajon a kivett ostya? stb. Mindig a következő pillanat, következő feladat nyomaszt, ellenségem az idő. Ez az ige a jelenbe hív vissza, az Istentől kapott mai napra, jelen órára. Arra, hogy lassan éljek, ízelve az időt, annak perceit és óráit, élvezve a teljességet, a ritmusát, a növekedést és alakulást. Isten kezébe adni életem idejét, és tőle visszakapni – mint ajándékot. Hálával fogadni az időt – mint egy tánc ritmusát, egy szeretett lény szíve dobogását.

Egy ideges, kellemetlen sürgetéssel tele világban János arra hív, hogy az idő ajándékának öröme sugározzon rólunk. Hogy kibontsuk a liturgia szépségét, lassú ritmusát, megérezzük az egyes szavak kimondásának örömét. Hogy szeretni és odafigyelni tudjunk a jelenben.

Egy történet formálódott ki bennem egy emberről, aki nyomasztó, szorongós álmodik mindarról, amit elmulasztott, amit az év folyamán nem, vagy rosszul tett, de egyszerre csak felébred, és rádöbben, hogy a mai nap egy valódi nap, december 31., egy nap, ami az övé, amikor cselekedhet, örülhet, és örömet adhat, világosságot sugározhat.

Vázlatok

I.

1. Világosság – valami, ami van és elmúlik, leszáll az este, kialszanak a fények? Az utolsó pillanat szorongása?

2. Világosság – nem vehetik el tőled soha. Meghíva, hogy fény legyél, része Krisztus fényességének.

II.

1. Álmodó ember, félelem, lelkifurdalás, kifut, elfut kezem közül az idő, csupa mulasztás az életem, meg nem tett dolgok, határidők és évfordulók figyelmeztetése.

2. Felébredés. Itt van, tied a mai nap, ez a mostani óra. A kegyelem napja, az üdvösség ideje.

Még két megjegyzés:

1. Érdemes néha egy-egy líraibb jellegű igehirdetést egyes szám első személyben mondani el. Talán ez az óévi alkalom is ezek közé tartozik.

2. Az igehirdető óévkor már túl van néhány nagyszerű

és néhány kudarcos igehirdetésen, s elég fáradt is már. Nem árt tudatosítani: prédikációnknak nem feladata sem a közelmúlt kudarcait jóvátenni, sem a sikereket továbbvinni. Egyszerűen egy igaz, evangéliumi igehirdetést kell elmondanunk a rá váró, rászoruló embereknek.

Andorka Eszter

ÚJÉV

• 1Kor 3,9–15

Az alaphang

A levél megírásának egyik alapvető oka a korinthusi gyülekezetben fellelhető belső pártoskodás. Külső nyomorúság nem sújtja a gyülekezetet, annál inkább jellemző a széthúzás, valamint az őket körülvevő lüktető világ kísértése: veszély a visszaesés. E körülmények között szólal meg az apostol. A környezetben tapasztalható libertinizmus ellen a keresztény szabadság helyes értelmezését, a pártokra szakadás kísértésével szemben pedig az egyetlen alapot, Krisztust állítja a levélíró a gyülekezet figyelmének középpontjába. Pál nem a saját igaza mellett kardoskodik más pártok ellenében. Sokkal inkább úgy tűnik, hogy kétféle csoportot ismer: a pártoskodót és a Krisztust követőt.

A textus

Óvakodnunk kell a textus értelmezésénél a szünergizmustól. Pál ugyan használja a szót a 9. versben (θεου γαρ εσμεν συνεργοι), következő mondatában azonban rögtön kiegészül a mondanivaló: *Az Istentől nekem adott kegyelem szerint.* A döntő tehát Isten kegyelme. E nélkül nemhogy az ember lehetőségéről, de még emberi kategóriáról sem beszélhetnénk. A szántóföld képe az előző mondatokból még „átnyúlik” a 9. versbe is, itt azonban váltás történik, és egy újabb metaforával, a házépítés képével kezd dolgozni a levélíró.

A 10. versben az αρχιτεκτων kifejezés már ezt a képet viszi tovább. *Építész, építőmester.* Hozzáértő szakember. Aki kétkezi munkát is végez az építkezés során.

11. vers: θεμελιον: *alap, alapkő, alapzat, fundamentum.* Amire építeni lehet. E nélkül nem (sokáig) áll az épület.

12. vers: az apostol megkülönbözteti a rövid életű alpanyagot az időtállótól.

13. vers: δηλωσει: *nyilvánvalóvá tesz, kinyilvánít.* Valaminek a lényegét tárja fel. Nem csupán egy vélemény, esetleg felületes ítélet, amiről itt szó van. Ellenkezőleg: a vizsgált dolog központi magvát megragadni és kimutatni.

15. vers: δια πυρος: nem a purgatórium, hanem az ítélet tüze. Az ítélet napja tűzben jelenik meg, így válik láthatóvá. Már az Ószövetség világában is használt kép (lásd Sodoma). A visszatérő Jézus is lángoló tűzben jelenik meg (2Thessz 1,8). Isten maga az „emésztő tűz” (Zsid 12,29).

A textus vázlata

1. *Az alap Jézus Krisztus.* Megalapozatlan eszméink, ideológiáink, életfilozófiáink homokbuckái helyett a Krisztusba vetett biztos alagra építhetünk. Biztos alagra az élet minden területén szükség van. A zenében: a basszus- és a ritmushangszerek pontatlansága vagy hiánya esetén „szétesik” a zenekar, mert nincsen meg a biztos, jó alap. Világhírű festőink remekművei sötétednek-feketednek, mert a vászonra rossz alapozás került. A diáknak komoly nehézséget okoz a továbbtanulás, ha fontos alapismeretek hiányoznak: korábbi iskolájában nem szerzett jó alapokat. De vajon hol találjuk életünk alapját? Azt az alapot, azt a fundamentumot, amelyre minden mást építhetünk. Miben látom, miben vélem felfedezni létem alapkövét? Munkában? Családban? Ideológiában? Vallásban? Jézus egy alkalommal két emberről beszél. Egyikőjük hallja az ő szavát és cselekszi, a másik pedig nem. Az első kösziklára épített – mondja Jézus –, a második viszont homokra. Aztán amikor ömlött a zápor, és jöttek az árvizek, feltámadtak a szelek, és beleütköztek azokba a házakba, az első nem omlott össze, mert kösziklára alapozták; nem így a másik: mert az összeomlott, és teljesen elpusztult. (Mt 7,24–27) Jézus szava, igéje, Jézus személye, maga Krisztus az alap. Ha erre az alagra építkezem, életem épületét semmi sem képes lerombolni. Ha máshová építkezem, készíthetek ugyan csodálatos palotát, az nem fogja kiállni a legkisebb próbát sem. Az új év kezdetén nem is hangozhat ennél nagyobb bátorítás és ígéret: Krisztus megtartott, kegyelmében hordozott, „áthozott” minket az új esztendőbe. Egyedül ő képes és kész megtartani minket az előttünk álló időben is.

2. *Más az alapot vető és más az építő.* Más veti az alapot, és más épít rá. Mindenkinek megvan a maga feladata: van, aki ültet, és van, aki öntöz. Mindkettő fontos, és kölcsönösen kiegészíti egyik a másikat. Nem becsmérelhetik, nem nélkülözhetik egymást. Együtt végzik el a rájuk bízott munka egészét. Pártoskodásról szó sem lehet. Az újkor hajnalán a manufaktúrák voltak azok az üzemek, ahol a termelés még nem futószalagon, hanem kézi erővel folyt, de a munkások nem maguk végezték el az összes munkafolyamatot, hanem megosztották közöttük a munkát. A munkadarabokon egyfajta feladatot végzett el mindenki. Pál apostol néhány fejezettel később éppen ebben a levelében Krisztus tétéről és annak tagjairól beszél. *Nem mondhatja a szem a kéznek: „Nincs rád szükségem”, vagy a fej a lábának: „Nincs rátok szükségem!”* – írja (1Kor 12,12–27).

3. *Vigyázzon... mindenki, hogyan épít rá.* De a növekedést Isten adja: a növénytermesztés képe Isten áldását, cselekvését emeli ki, a házépítés képe pedig az ember felelősségét (de nem a szünergizmus lehetőségét). Nem lehet egyiket kijátszani a másikkal szemben.

Az építkezés felelőssége: az alaphoz méltó legyen az építőanyag. (A 12. versben hatféle építőanyag felsorolását találjuk, abból az első három drága, a második három pedig gyülékony.) Itt is az alapon van azonban a hangsúly.

Krisztusban minden emberi megnyilvánulást megelőzően megkaptuk a biztos alapot. Az építkezés már csak azért folytatódhat, mert az alap elkészült. Nehogy azt gondoljuk, hogy fordítva is lehetséges a sorrend. A klasszikus mese juthat eszükbe példaként: „Mekk mester” a tetővel akarja kezdeni a ház építését – az eredmény lesújtó.

Isten cselekvése: a „Bizony, koldusok vagyunk!” helyzet felismerése. Hogy semmire sem volnánk képesek, ha Urunk nem adna lehetőséget, erőt, áldást. Pröhle Károly írja: „Csak az isteni kegyelem viheti véghez azt a csodát, puhítja azt a megveszett akaratot, amíg végre feladja az utolsó ellenállást (...) Pál apostolnak van egy kijelentése, mely épen elentmondásos, paradox jellegével különösképen érzékelteti ezt velünk: *Félelemmel és rettegéssel vigyétek véghez a ti üdvösségeteket, mert Isten az, aki munkálja bennetek mind az akarást, mind a munkálást az ő jótetszése szerint.* (Fil 2,12.13) Csodálatos összetett mondat. Első tagja a leghatalmasabb felhívás, mintha minden a *mi* akarati elhatározásunkon fordulna meg, a másik szerint viszont az *akarást is* Isten munkálja mi bennünk s a két mondatot egybefűzi az a titokzatos »mert«, mely értelem szerint szinte főmondattá teszi az okhatározó mellékmondatot, végnélküli fejtörést okozva az Írás magyarázóinak.”¹

4. *Hogy ki mit épített, azt Krisztus napja fogja világossá tenni.* A 13. vers már az építkezés „ellenőrzését”, „megítélését” állítja elénk. Hogy ez mikor következik be, nem tudhatjuk, az azonban biztos, hogy nem marad el. Minden emberi építkezést az utolsó nap tesz nyilvánvalóvá. Nem emberi vélemények, nem emberi ítéletek alapján történik tehát az elvégzett munka valódi minősítése. Az ítélet tüzeben kerül próba alá minden. Ami megmarad, az igazán érték (a nemesfémről csak a salak ég ki, ami igazán érték, az megmarad); ugyanakkor sohasem feledhetjük, hogy éppen ez az, ami ajándék, ami kegyelem. Nem látható teljesítményeink mennyisége tehát a döntő, hanem az, hogy az isteni ítélet mit mutat időtállóan, marandónak. („Mint aki tűzön ment át”: nem a tisztító tűzre utal, hanem közmondásszerű fordulat: „nagy nehézségek árán.”) Pál megfogalmazásában egyértelmű tehát, hogy a bűnös ember kegyelem és hit alapján való elfogadása nem jelenti azt, hogy a Krisztus tanítványának az utolsó napon ne kellene odaállnia Ura elé, s ne kellene számot adnia az ítéletben (vö. 2Kor 5,10).

Egyik oldalon az isteni ítélet komolyságára, a másikon a folyton ítélkező ember valódi helyének kijelölésére kerül a hangsúly. Jézus mondatai szólalhatnak meg a szószéken: *...legyetek ti is készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyikben nem is gondoljátok! (Mt 24,44) A szolgák erre megkérdezték a gazdától: Akarod-e, hogy kimenjünk, és összeszedjük a konkolyt? Ő azonban így válaszolt: Nem, mert amíg a konkolyt szednétek, kiszaggatnátok vele együtt a búzát is. (Mt 13,24–31.36–43)*

¹ Pröhle Károly: *A hit világa. Bevezetés a keresztyén hittanba.* Győr, Harangszó Kiadás, 1948, 310–311. o.

Összefoglalás

Az év első napján sem az a feladat tehát, hogy lenyűgöző, tetszetős programokat fogalmazzunk. Urunk ma is önmagára irányítja a figyelmünket. Emberi terveket, elképzeléseket, programokat megelőzően ő már elvégezte azt, ami a legfontosabb. Életünk és megváltásunk Krisztusban van. Ő az alap, aki létünk épületét meg tudja szilárdítani, sőt képes és kész megtartani az örök életre is.

Olvasásra, átgondolásra ajánlom

Lelkipásztor, 1980/692. o., Józsa Márton

Lelkipásztor, 1994/417. o., FT.

Bruno Ferrero: *Körök a vízen. Apró történetek a lélek számára.* Budapest, Don Bosco Kiadó, 1998, 6. o. *Az asztalos keze* című írás

Evangélikus énekeskönyv: 286., 364., 182.

Smidéliusz András

ÚJÉV UTÁNI VASÁRNAP

• Róm 8,28–30

Az eredeti szöveg vizsgálata

Textusunk az apostol meglepően határozott kijelentésével indul, ami így év elején különösen is izgalmassá teszi az alapigét. οἶδαμεν, εἶδον: *tudni, látni* – olyan tudás, mely tapasztalati meglátáson és belátáson alapul. Isten szeretetének látható következményei vannak az életünkben, melyek a hitélet naponkénti megtapasztalásai. πάντα συνεργεῖς εἰς ἀγαθόν: *minden együtt munkálkodik a javukra*, azaz nem sült galambként hullik minden az ölünkbe, hanem a munkánk értelmet nyer Isten szeretete által. Erről szól 1Kor 15,58-ban is az apostol, kicsit más aspektusban: *tudjátok, hogy fáradozásotok nem hiábavaló az Úrban.* Három egymást követő, egymásra épülő kifejezés adja meg az ige *de tempore* üzenetét, mindegyikben fontos az időtényező, illetve az előidejűség: κατὰ προθεσίαν: *előre határozás szerint*; προεγνω (προγινωσκω): *előre ismerni, előre kiválasztani*; προωρισεν: *előre határt szabni* (προορίζω, ορίζω), latin közvetítéssel a *predestinare* szót a református értelmezés „eleve elrendelni”-vel fordítja, ami semmilyen mozgásteret nem hagy az ember számára. A görög szöveg alapján inkább a „behatárolni” kifejezés lenne helytálló, ami az ember cselekvési lehetőségére utal, még ha korlátozott is ennek hatásköre. Újabb három szó jelzi Isten cselekvésének meghatározott sorrendjét, ez a sorrend nem cserélhető fel: ἐκαλεσεν: *elhívta*, ἐδικαιωσεν: *megigazította*, ἐδοξασεν: *megdicsőítette*. Bár Isten praescientiája nyomasztólag hat az emberre, mégsem azonosíthatjuk Istent a személytelen sorssal. Ő személy, aki egy emberöltőn át folytonosan kommunikálva velünk formálja életünket: el-

hív, megigazít, megdicsőít. Valóságos emberré lett Fia által teremt kapcsolatot a hús-vér emberrel. Erre utalnak a *υιου* és *αδελφους* szavak. Ez valódi kommunikáció, nem manipuláció, nem kapcsolja ki az ember akaratát, döntését, hanem ösztönzi és cselekvőképessé teszi.

Napjaim Isten kezében vannak. Ez óév, újév és az újév utáni vasárnap összefoglaló témája az Agendában. Ez arra utal, hogy bár az idő beosztása, az óév-újév kategória alkalmazása mesterséges, szubjektív, mégis Isten Igéjével összhangban valódi tájékozódási ponttá válik. Isten Igéje olyan a keresztény ember életében, mint a hegycsúcs felé vezető úton a kilátótorony, mely a fák lombkoronája fölé emelkedik. Ha fölmegyünk rá és körülnézünk, még nem a végleges panoráma tárul elénk, de amit látunk, az már a teljes panoráma hiteles része, és előrehaladva egyre tökéletesedik a kép. A kilátóról visszanezve láthatjuk az eddig megtett utat (óév üzenete), míg előre tekintve a még ránk váró szakaszt mérhetjük fel (újév). Az új év első vasárnapján határtalan lehetőségek előtt állunk, hiszen még minden megtörténhet, mégis gondot okoz, hogy nincs biztos tudásunk arról, hogy a sok lehetőségből mi fog ránk nézve teljesülni. Alázatra int, hogy Isten – aki tér és idő fölött áll – behatárolta a jövőt, ugyanakkor vigasztaló a tudat, hogy ő tartja kézben jövőnket, nem vagyunk kiszolgáltatva a sors szeszélyének. Van gazdája az életnek, ezért jövőnk, bár beláthatatlan, nem céltalan és nem vigasztalan. Újévi alapállásunk legyen az Isten iránti alázat és bizalom: meghajtott térd, de fölemelt tekintet.

Az igehirdetés lehetséges lépcsőfokai

1. Viszonzott szeretet – bizonyosra vehető áldás. *Homályos múlt, korlátozott jelen, kiszámíthatatlan jövő* – nagyjából ez a három dolog motiválja az embert, aki tudni akarja a múlt titkait, ki akarja tágítani a jelen korlátait, és biztosra akarja venni a jövőt. Ezzel szemben a múlt kérdőjelei megsaporodtak, a jelen korlátai labirintussá váltak, a jövőt számítgatva pedig „sikerült” a szorongás bizonyosságát eredményül kapni. Van-e még valami, amire azt mondhatjuk, hogy tudjuk? Meghibásodott számítógépet egész szakembergárda vizsgálta napokon keresztül, de a hibát nem sikerült kideríteni – túl sok az alkatrész. Ismerősöm átesett az összes lehetséges laborvizsgálaton, tükrözésen, szkópozáson, de még sejtelmük sincs az orvosoknak, hogy mitől rossz a vérképe. Bibliaórásné néni panasolta, hogy lelkesze a Bibliáról beszélve sokszor megkérdőjelezi annak kijelentéseit. Már a Biblia sem a régi, vagy az én hitem túlhaladott? – tűnődött az asszony. Nem ő az egyetlen, aki úgy érzi, hogy kihúzták lába alól a talajt. Ezek után Pál határozott kijelentése már eleve gyanús: „Azt pedig tudjuk” – mondja mit sem bizonytalanokodva. Talán őt is hatalmába kerítette az ókori filozófusok gyakori hübrisze? Aligha. Egyszerűen csak biztos tapasztalata volt Isten szeretetéről. Tapasztalta, átélte Istennek a bűnös ember irán-

ti szeretetét, és kitörölhetetlen ismeretként rögzült benne, hogy akik erre a szeretetre szeretettel válaszolnak, biztosak lehetnek a jövőt illetően. Bármit hoz a jövő, abból valami áldást hoz ki az Úr. Ez az ismeret korántsem jelent mindentudást, de a megelégedett élethez szükséges és elégséges tudást igen. Ennek következtében Pál nem volt sem bizonytalan, sem frusztrált, még a halált is nyereségként tudta felfogni. Az új esztendő küszöbén nekünk is jól jön(ne) ez a múltból származó bizonyos ismeret. Megkaptuk-e, átvettük-e hitelődeinktől, és átadjuk-e az utánunk következőknek ezt a létfontosságú „ismeretet”?

2. Elfogadott korlát – ajándékba kapott szabadság. Az előbbiekben meghirdetett isteni szeretet ellenére sem léphetünk át könnyedén igénk következő súlyos mondatain: *akiket elhatárolása szerint elhívott..., akiket eleve kiválasztott, azokról eleve el is rendelte...* A determináltság, az eleve elrendelés gondolatától nem tud szabadulni az ember. Naponta halljuk, mondjuk: „az fog történni, ami meg van írva”, „sorsát senki sem kerülheti el” – és nem alaptalan ez a vélekedés, igénk is ezt erősíti. Ebből az következik, hogy Isten szuverenitását nagyon komolyan kell vennünk! Nem következik belőle az, hogy Isten viszont ne venné komolyan a mi szuverenitásunkat, bibliai kifejezéssel élve „istenképűségünket”. Nagyon is komolyan veszi, mert az új teremtésben (2Kor 5,17) ismét megajándékozta vele az embert. Pál ezt így írja le: *hogy hasonlóká legyenek Fia képéhez, hogy ő legyen az elsősülött sok testvér között.* Istenképűségünk Istentől kapott szabadság, mely addig állt fenn, amíg el nem szakadtunk Istentől. A bűn miatt ezt a szabadságot veszítettük el, de Krisztusban éppen ezt kaphatjuk vissza. *Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek.* (Jn 8,36) Jézus kitöltetlen csekket ad a tanítványainak, amikor így biztatja őket: *amit csak kértek majd az én nevemben, megteszem.* (Jn 14,13) Bármit kérni, de csak Jézus nevében! Ki ne örülne, ha egy banktól kitöltetlen csekket kapna, jöllehet a bank kikötné, hogy csak az ő fiókjában lehet a csekket beváltani. Az új esztendőre indulva fogadjuk el azt a korlátozást, ami valódi szabadságunk egyetlen feltétele, amit Pál gyakran így fejez ki: *az Úrban* (1Kor 7,22; Ef 6,10 stb.).

3. Földi hivatás – mennyei jutalom. Az év elején elkészítjük a költségvetést, meghatározzuk, hogy mennyit kívánunk invesztálni, és betervezzük a várható nyereséget is. Prognózist készítünk – *προβλεψωσκω* = *előre tudni* – ami korántsem előretudás, csak valószínűség-számítás; vagy bejön, vagy nem. Ami számunkra még bizonytalan jövő, az Isten számára befejezett jelen. Isten ezt a mérhetetlen helyzeti előnyt a javunkra akarja felhasználni, ezért velünk tervezi a jövőt, amikor elhív, megigazít és megdicsőít minket. Elhivatásunkat szabadságunkban áll elfogadni vagy visszautasítani. Jézus több példázatban szól arról, hogy Isten mindenkit hív, de nem mindenki fogadja el a hívást (nagy vacsora, szőlőmunkások stb.). Megdöbbenő, hogy gyakran magukat kereszténynek valló emberek is mennyire nem terveznek és nem számolnak Istennel.

(Gondoljunk a népszámlálás magas vallási statisztikáira és az ettől messze elmaradó, szerény intenzitású vallás-gyakorlásra!) Egyrészt nem használjuk ki a felkínált mennyei erőforrást, másrészt nem igényeljük a mennyei részeseledést. Sőt az egyház életét is sokkal inkább materiális, mint lelki paraméterekkel mérjük, és ennek függvényében tervezük a gyülekezet hosszabb-rövidebb jövőjét. Így akarunk tervezni ebben az évben is? Valóban elég, ha Isten áldásával, Krisztus kegyelmével és a Lélek erejével csak az „egyéb bevétel” és az „előre nem látható” kiadás rovatokban számolunk? A nagy ünnepek utáni egyszerű (katolikusoknál „évközi”) vasárnap jó alkalom arra, hogy Isten iránti alázattal és bizalommal készítsük el az új esztendő és hátralevő életünk költségvetését. Énekeskönyvünk újévi énekei mellett ajánlom az alábbi ének eléneklését, a fiatalok szolgálatával. (*Dicsérem neved I.* Falumissziós énekgyűjtemény, 213. o.)

„Uram, az éltem kezébe tettem.
Nem félek többé, áldlak örökké.

Refr.: Kezedben hadd legyek agyag csupán,
Áraszd rám Lelkedet, pecsédet nyomd rám!

Nekem ködös még, de Te tudod rég,
Mi van előttem, mi lesz belőlem. (Refr.)

Kegyelmed várom, Uram, királyom,
Ígéd vezessen fényben, sötétben! (Refr.)

Győri Gábor

VÍZKERESZT ÜNNEPE

• *Ézs 42,5–7*

Bevezetés: Az alkalom, ahol az ige hangzik

Vízkereszt az egyik „mártír” ünnepünk, mely a szekularizáció máglyáján fonnyad el. Ráadásul 2003-ban hétfőre esik. Mindig át kell gondolnom ilyenkor, hogy mi a jelentése és mi a jelentősége ezeknek az alkalmaknak. Valószínűleg a nyugdíjasok és egy pár diák vagy netalántán néhány munkanélküli lesz csak jelen. Több kisközösség már nem tartja számon sem vízkereszt, sem mennybemenetel ünnepét.

Mindezek mellett az ige fő üzenete feszültséget teremt, mert benne éppen arról van szó, hogy nemcsak a szövegség népéhez, nemcsak a templomos keresztényekhez, hanem a kívülállókhöz küldetik az üzenet.

A kicsiny sereg bátorításában mindenképpen szerepe lesz a textus bevezetőjében olvasható univerzális bejelentésnek. Hangsúly kerül a karácsonyi ünnepkör fő üzenetére, mely az új kezdetről, az új teremtsről, az új Ádám-ról szól. Arról az új fejezetről, mely a szövetségen túl a világosságot is megteremti, kitarva a teremtető Isten ölelő karjait a pogányság felé is.

Az elhívott Ebed Jahve: Az Ebed Jahve-énekekkel kapcsolatos gondolatok

Ide tartozik 42,1–7; 49,1–6; 50,4–9 és 52,13–53,12.

Több kutató állítja Duhm óta, hogy az Ebed Jahve-énekek nem tartoznak eredetileg Deuteroézsaiához. Fölkívják arra a figyelmet, hogy ezek az énekek megtörik az eredeti kontextusokat. Így arra a következtetésre jutnak, hogy beékelődnek a szövegbe.

Westermann szerint a műfajkutatás is azt mutatja, hogy az Ebed Jahve-énekek eltérőek az egyéb szövegektől.

A fenti megállapítások megerősítik azt az üzenetet, hogy Isten megtöri a megszokott vallásosságunkat, sablonos vízkeresztjeinket azzal, hogy a már megszokott prófétai szövegbe „betoldja” az Ebed Jahve-énekeket.

Az Ebed Jahve kollektív, individuális és egyéni értelmezésről álljon itt pár gondolat a Jubileumi Kommentárból: „a) Az énekek kollektív értelmezése olyan régi, hogy azt már a glosszátor is ismerte (49,3). Az »Izráel« szó itt nemcsak a versmérték szerint felesleges, hanem elüt Deuteroézsaiás szóhasználatától is, aki a szót mindig csak a Jákob szóval párhuzamosan használta. Ellene mond az énekek kollektív értelmezésének, Izráelre vonatkoztatásának az, hogy a szolgának magával Izráellel szemben is van hivatása. Nem segít itt az a meggondolás sem, hogy az ideális Izráelnek van hivatása az empirikus Izráellel szemben. Még erőltetettebb megoldás az, hogy Jákob, az ős él tovább a népben. De kizárja a kollektív értelmezés helyességét az is, hogy Deuteroézsaiás, a régi próféták nyomán, azt állítja, hogy Izráel megérdemelten szenved bűnei miatt, *a szolgál pedig ártatlanul, mások helyett és önként.*

b) Az *individuális* értelmezés szerint a szolgál egyén. Azonban nem tudunk rámutatni egyetlen olyan személyre sem Izráel történelmében, akire maradéktalanul ráillenek mindaz, amit az Ebed Jahve-énekek a szolgáról mondanak. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy történelmi személyek, tapasztalatok és tradíciók is szerepet játszottak a szolgál képének a kialakulásában. Mindenekelőtt Mózes alakjára gondolhatunk (von Rad). Ő az első exodus alkalmával vezette népét, törvényt hirdetett neki, és a nép bűne miatt nem mehetett be az ígért földjére. A második exodus alkalmával mindez eschatologikus dimenziókban történik meg. Új Mózes jön Deut 18:18; szenvedései minden eddigit fölülmúlnak, és *minden nép számára hirdeti meg Isten törvényét.*

c) Az *egyéni* értelmezés egyik tévútjának tekintjük azt a nézetet, hogy a szolgál magával Deuteroézsaiással azonos. Nemcsak szolgálata és szenvedései méreteivel múlja fölül a szolgál a prófétát, hanem abban is, hogy elhívata az uralkodóvá kinevezés formájában áll előttünk (42,1–4). A próféta elhívata viszont a 40. részben olvasható, és egészen más tartalmú.

Az Ebed Jahve uralkodói vonásai sokkal inkább az első Ézsaiás messiási váradalmaira hasonlítanak. Ott is arról olvasunk, hogy a Messiás nem király, nem önálló uralkodó, hanem az Úr megbízottja. A messiási értelmezés tehát

régi prófétai hagyományon alapszik. *Éppen ezért az Új szövetségben olvasható messiási értelmezést helyesnek és követendőnek tartjuk.* (ApCsel 8,26–35)”

Az elhívó teremtő Isten

Ebben a szakaszban nincs benne az Ebed Jahve név, de mégis róla van szó. Mielőtt azonban a bemutatása (42,1–5) után az elhívására (42,5–7) térnénk, szólunk kell az elhívóról.

Az elhívó a világ Teremtője. A Biblia teremtéstörténete helyett szeretem használni a teremtésüzenet, teremtéspredikáció elnevezést. Ugyanis sokkal több van egy üzenetben, mint egy történeti töredékben. Az üzenetre rezonál a lélek, míg a múzeumi tárgyra, a történet elmesélésére legfeljebb azt mondja: „érdekes, ahogyan történt”. Míg a kiállított múzeumi tárgy érintése tilos, addig ez az üzenet megérint, sőt a megérintett is „visszaérinthez”. A Biblia teremtésüzenete válasz az élet végső kérdéseire, még a halálos ágyon is. Nem hiszem, hogy bármilyen világnézettel, világkeletkezési teóriával lehet például haldoklókat vigasztalni. Sajnálatos az úgynevezett kreacionisták gyakori kísértése, hogy bibliai alapokra hivatkozva szüntetik meg a teremtésüzenet ilyenfajta „interaktív” lényegét. Amikor az úgynevezett teremtéshimnuszokban Isten világot alkotó tevékenysége tárul elénk, akkor ez nem csupán az ő bemutatkozása, önértékelése, hanem éppen az ember megszólítása, fölértékelése, a párbeszéd, a közös alkotói munka méltóságára való emelése. Az Ebed Jahve elhívója tehát az a mindenható Isten, aki teremtőként nemcsak magáénak tekinti a világmindenséget, de szolgálja munkájával kollaborálásra akarja megnyerni mind a szövetség népét, mind az azon kívül élő világot.

Az elhívás célja: misszió

Nép szövetségévé, pogányok világosságává teszek. נַיִם יִאֲרֹךְ לְבַרְיָהּ עִם לְאוּר

„A נַיִם יִאֲרֹךְ nem azonos tartalmú az נַיִם-mal, hanem fokozó értelmű gondolatpárhuzammal van dolgunk. A »nép« tehát itt nem kollektív értelemben áll (népeknek, az emberiségnek szóló szövetségévé), hanem Izraelre vonatkozik. A szolga, a második exodus Mózeseként, először saját népét vezeti ki a fogságból. Sőt Isten szövetségét is érvényesíti, megújítja, mint pl. Ezsd, Neh 8–10. De nemcsak saját népe javára végzi szolgálatát, hanem a többi népeknek is »világosságot«, igaz hitet hirdet (49,6). A szolga azt az ígéretet kapja, hogy hivatása teljesítése folyamán kijelentéseket kap Urától. Az Úr mindig megmondja, mit fog tenni. Amit a szolga mond, éppúgy be fog teljesedni, mint a régi próféták szavai. Így valósul meg Isten dicsősége, így győz Isten a bálványokkal folytatott perben.”

Jézus Krisztus az Ebed Jahve, aki jön a szövetség népéhez. Ő maga a szövetség megtestesítője. Beleszületik, nem-

zetségtáblázatok rajzolják ki belegyökerezését a szövetség népébe. Amikor majd elhangzik a tritoézsaiási fölolvadás, bejelenti: ma teljesedett be az írás.

A Lukács-féle beszámoló jól érzékelteti, hogy ekkor még nincs semmi feszültség. A szövetség népe örül Názáretben. A „hát nem ez a József fia?” kérdés nem pejoratív. A lukácsi leírás szerint kicseng egyfajta büszkeség, egyfajta „lokalpatriotizmus” az elismerő megszólalásokból, miszerint „mindnyájan egyetértettek vele”. (Megjegyzendő, hogy mai igénk és Ézs 61 közel állnak egymáshoz, mivel hasonlít az elhívás programja mindkét esetben.) A zsinagógában az igazi feszültséget Jézus indítja azzal, hogy régi sebeket szaggat föl. A pogány Kapernaumot, Sareptát és a poklos Naámánt említi. Ebből lesz egy pillanat alatt olyan fölháborodás a szövetség népe körében, hogy elborult elmével nekimennek szülőföldjük „büszkeségének”, és meg akarják kövezni. Jézus itt az Ebed Jahve elhívásának tesz eleget, mert a választott néppel megújítandó szövetségkötés mellett megéli, szolgálja, érvényre juttatja a pogányok számára fölragyogó világosságot. Ennek a fénynyalábnak a sugarában föltűnik a templomba nem járó, a másképp gondolkodó és a világ más népe között lakó ember. Hangsúlyoznunk kell, hogy az egész karácsonyi ünnepkör „megmozgatott” alakjainak a többsége, a pásztorok és a napkeleti bölcsek nem éppen a szövetség, hanem (főleg az utóbbiak) a pogányság körébe tartoznak. Ezért fontos mindkét esetben a fényjelenség fizikai átélése is.

Alkalmazás

Vízkereszt egy sajátos missziói üzenettel bír. Isten missziójával kezdődik minden. A teremtés maga misszió. Isten kibocsátja magát és a nem létezőből létező lesz. Azután prófétákat küld, s végül az idők teljességében saját magát, az Istenfiút küldi. Ahogyan Luther énekének egy kimaradt versszaka szól: „Menj, Fiam, betelt az idő – Egyszülöttjéhez szóla”. A Messiás vállalja a küldetést, „és ő engedelmeskedett” (EÉ 318,5), testté lett, kiment a Jordánhoz, és vállalta a keresztséget, majd a szenvedés útját egészen a poklokig. Világossága azóta is megjelenik, „Ó, Jézus, húsvét fénye kel” (EÉ 461,5), és tovább szórja a fényt, szolgálatba állítva mindazokat, akik elfogadták, befogadták őt a szívükbe. „Az Újszövetség Jézus Krisztust is és a tanítványokat is a világ világosságának nevezi (Mt 5,14; Lk 2,32; Jn 8,12).” (*Jubileumi Kommentár*)

Vízkereszt misszió

1. A Teremtő missziója: Új teremtés – karácsony – vízkereszt.

2. Az Ebed Jahve missziója: Új Ádám – a szövetség vakaságának gyógyítása, a kereszténység vakaságának orvoslása az aratnivaló meglátására.

3. Borúlátás, bezárkózás helyett fény a szívben és a szemekben: a ragyogás missziója.

Győri János Sámuel

LEGHIRDETÉS A BAJOR–MAGYAR JUBILEUMI TALÁLKOZÓN*

• *Ef 5, 15–21*

Kedves Testvéreim!

1989 tavaszán hatalmas vállalkozásba kezdett Merkt államtanácsos úr. Háromezer magyar utazását kívánta biztosítani a bajor fővárosba, Münchenbe. Mindezt szeretett felesége emlékére, akit Budapesten ismert meg, s akivel boldog családi életet éltek hosszú évtizedeken át. Természetesen a bajor–magyar kapcsolatokat első királyunk, Szent István házasságkötéséig vezethetjük vissza, amikor Gizella bajor hercegnőt oltár elé vezette. Mi a mai napon a bajor–magyar testvérkapcsolatok 10 éves jubileumát ünnepljük. Jóllehet voltak korábban is kapcsolataink, de a hivatalos, szerződésbe foglalt megállapodás, amely körülírta s elmélyítette, rendszeressé tette és gyülekezeti szinten is ápolta e testvéri összetartozást, éppen egy évtizedre nyúlik vissza. Istené legyen a hála, a dicséret, s az eredményekért szívünkben mondjunk köszönetet az egyház Urának. Örömmel gondolunk vissza az erősebb testvér, a bajor egyház minden segítségére és mellénk állására.

Igénk a mai vasárnapon arra biztat, hogy *bölcsen éljünk itt ezen a földön.*

Mit hordoz ez a fölszólítás, amely talán az első egyházi spirituális tartalmú körlevélből ránk maradt? A levelet feltehetően Kr. u. 80–100 között foglalták írásba.

Először is gondolkozzunk el a mai világ jelenségeiről!

Tíz éve azt gondoltuk, új világrend alakul ki körülötünk. Megszűnt a két nagyhatalom szembenállása. Romba dőltek öröknek hitt ideológiák, feloldódní látszottak elmentétek Kelet és Nyugat között. Az új világrend helyét új világrendtelenség foglalta el. Láthatatlan csoportok rejtélyes összeköttetésekkel félelemben tartják a világot, zsarolnak alacsony és magas beosztású személyeket, romba dőlni látszik nyugati kultúránk, amelyet évszázadok szorgalma és kreativitása hozott létre. Kiszámíthatatlan események sodorják rettegésbe azokat, akik más szemlélettel gondolnak holnapunkra.

A szellemi hidegháború korszaka után a tényleges háborúk ideje érkezett el, gondoljunk csak az elmúlt évtized Öböl-háborújára, a Balkán-félsziget pusztító eseményeire, ahol a hamu alatt még mindig a gyűlölet szikrái izzanak, s aztán Afganisztán, ahol a maffiózók és terroristák főhadiszállását vélte felszámolni a világ legerősebb katonai állama. Tíz év alatt, amíg mi testvéri barátságban egymással békésen találkoztunk, építettük egyházunkat, erősödöttünk hitünkben s küldetésünkben, addig három háború tom-

bolt a világon, s ki tudja hányan veszítették életüket, legtöbbször értelmetlen áldozatokként. Hogyne ébredne hát szívünkben hála egy évtized áldásaiért?!

Sokan elhitték, hogy vége a történelemnek, amint azt Fukuyama japán tudós meghirdette, gondolván, már csak a gazdaság számít. Szeptember 11. óta tudjuk, hogy mennyire tévedett. Bizony tovább folytatódik a történelem, de hogyan?

Az is bebizonyosodott, hogy nem lett igazságosabb a világ, sőt a feszültségek növekedtek. A szegények és gazdagok közti különbség egyre nagyobb lett, az olló két szára egyre távolodik egymástól. Háborús gócok kialakulásának tanúi vagyunk, a zsidó–palesztin feszültség pedig megoldhatatlannak tűnik a kölcsönös kompromisszumkészség hiánya miatt.

E néhány példa is jelzi, mennyire igaz, amit az Efezusi levélben olvashatunk: az idők gonoszak, sőt mintha egyre gonoszabbá változnának. Ezért jól fontoljuk meg életünket, s amíg időnk van, addig térjünk Istenünkhöz. Élünk bölcsen! A bölcsesség kezdete pedig az Úrnak félelme.

Nemrégiben egy hatalmas festményt láttam. A földgolyót ábrázolta. Orvosok vették körül zöld köpenyben, székével a kezükben. Alatta a felírás: gyógyítsuk meg a földet! De hol kezdjék el? Talán szívműtetre lenne leginkább szüksége a világnak. Rá kellene döbbernie arra, hogy az életnél nincs nagyobb érték, s az élet az Istennel való kapcsolatfelvételnél kezdődik, s benne is jut teljességre. Mert a bölcsesség kezdete az Isten félelme!

Másodszor: Ismerjük meg kísértéseinket!

Az eddig ismeretlen feszültségeket, növekvő igazságtalanságokat és kőkemény követelményrendszert megfogalmazó világból sokan menekülni akarnak:

a) vallási síkon extázisba. Nem véletlen az a tendencia, hogy ebből a nyomorult földi világból át kell lépni egy másik, gond nélküli, rózsaszín világba. El kell feledni mindazt a harcot, kudarcot, amit hétköznap átéltünk. El kell feledni csalódásainkat. El kell feledni be nem teljesült vágyainkat. Egy új és jobb, egy másik világ a mi világunk. Isten is inkább ott lakozik, mint itt a gonosz földi élet igazságtalan eseményei és bűnös gyermekei között.

Még a jó szándékú karizmatikus mozgalmak mögött is fellelhető hasonló indíték. A vallásos fanatizmus pedig egyenesen a halálban látja ellentételezni földi kudarcait.

b) E világi síkon sokan a mámorba, az alkoholba és a kábítószerbe menekülnek. Ismerek értelmiségieket, akik öt nap józanság után a hét végét alkoholos mámorban töltik. Mások a marihuana kékeszínű füstfelhőibe rejtik el igazi arcukat s gondjaikat. Mondják, másként nem tudják elviselni az életet. Tényleg nincs más megoldás? Vajon nem az hiányzik az életükből, aki tartást, bátorságot, erőt is tudna nekik adni?

c) A pénz, a hatalom és a szex mámorja is kísértés, talán erőteljesebben, mint korábbi évszázadokban. Televízió, filmek, magazinok kivétel nélkül reklámozzák a boldog élet feltételeként az anyagi gazdagságot, a mások feletti rendelkezés örömét és a szexualitás mámorát. Tényleg e három aspektusában zajlik az élet? Valóban csak e három korlátlan megélésétől függ boldogságunk?

* Schrobenhausenben, 2002. szeptember 29-én.

Az Efezusi levél így biztat Isten ígéjeként: ne legyetek meggondolatlanok, legyetek bölcsek!

Harmadszor: Vegyük fontolóra, mi Isten akarata egy-egy élethelyzetben.

Ha nem kérdezzük Isten akarata után, nem is vagyunk keresztények. Az élet gyakori dilemmája: hol húzódik a határ Isten ígéje és a korszellem között? Mi az, amit keresztényként megtehetünk, vállalhatunk, s mi az, amire nemet kell mondanunk? Receptként aligha írhatjuk fel, kinek mi a tennivalója. Az egyes élethelyzetek is különbözőek lehetnek. Mégis igaz: ahhoz, hogy esélyünk legyen Isten akarata szerinti döntések meghozatalára, három feltételnek eleget kell tennünk.

a) Szükségünk van az élő Jézussal való meghitt és bizalmas kapcsolatra. E nélkül nem tud létezni a keresztény ember egyetlen évszázadban sem. Az imádság, a vele való beszélgetés e kapcsolat építésének módja.

b) Szükségünk van a Biblia, Isten Ígéje helyes ismeretére és értelmezésére. Amilyen szellemi szinten éljük mindennapjainkat, gyakoroljuk hivatásunkat, olyan színvonalon szükséges hitünk ismereteinek számbavétele is.

c) Szükségünk van a gyülekezet hordozó, támogató, biztató, korrigáló közösségére. Hitünket gyülekezet nélkül nem lehet megélni, vagy csak rövid ideig, esetleg határhelyzetben (kórház, börtön). Ma úgy szoktuk ezt megfogalmazni, hogy a spirituális közeg nélkül elvész a hitünk, alábbhagy lelkesedésünk, vagy a l'art pour l'art vallásosság önző útjaira tévedünk. Ezt pedig Urunk méltán ostromozta, s óvta tanítványait efféle kegyességtől.

Napjaink elvilágiasodott gondolkodása több ponton eltér a keresztény felfogástól. Hadd mondjunk néhány példát!

Mi azt hirdetjük: szeresd embertársadat! A korszellem így fogalmaz: szeresd önmagadat!

Mi azt hirdetjük: áldozd fel magad! A korszellem így fogalmaz: valósítsd meg önmagad!

Mi azt hirdetjük: légy mértéktartó, fegyelmezd magad! A korszellem így fogalmaz: élvezd az életet!

Mi azt hirdetjük: légy szerény! A korszellem ezt sugallja: légy sikeres!

Mi azt hirdetjük: fogadd el a szegényebb életformát! A korszellem ezt hirdeti: Csak a gazdagság boldogít.

Mi azt hirdetjük: vannak bűneid, mulasztásaid. A korszellem így téveszt meg sokakat: ártatlan vagy.

Mi azt hirdetjük: mindenkinek vannak kötelességei, Istentől kapott megbízatása. A korszellem így fogalmaz: jogaidat érvényesítsd az utolsó betűig.

Mi azt hirdetjük: légy engedelmes, törvénykövető. A korszellem terjeszti: ne törődj mással!

Mi azt hirdetjük: megváltásra szorulunk romlott természetünk, mulandóságunk és a gonosz behálózni akaró jelenléte miatt. A korszellem így vall: az ember jó, megváltatlanságában boldog, mulandóságában a véges élet kihasználására kell törekednie, a gonosz pedig kiirthatatlan az életünkből.

E néhány példa is jelzi, mennyire szükségünk van Isten akaratának ismeretére, felvállalására és megvalósítására. Valaki szellemesen állapította meg, hogy kétféle ember létezik. Az egyik: a „forrásember”. Aki mindig adni akar szellemi-lelki-anyagi javaiból. Így kívánja a másikat gazdagítani, boldogítani. Közben ő maga is a tiszta forrásból, Jézus Krisztusból táplálkozik, merít, és felüdül.

A másik típus: a „hordóember”, aki önmagának akar mindent begyűjteni, aki csak a maga gazdagodását tartja szem előtt, aki kihasználja az embereket, aki csak önző céljai megvalósítására használja őket.

Könnyen elítéljük ez utóbbi embercsoportot. De valójában mindegyikünkben megtalálható a mindkettőre törekvő hajlam. Míg az első Isten akaratával szinkronban élő ember, addig a másik magának való. Vállaljuk-e a nemes küzdelmet önmagunkban, hogy Isten akaratára törekedjünk?

Végül nem lehet e prédikációt anélkül befejezni, hogy Pál apostol éneklésre, imádságra, zsolttározásra biztató szavait ne aktualizálnánk. A 20. század racionális gondolkodását felváltotta az érzelmek fontosságát hangsúlyozó felfogás. Mélyen igaz, amit érzelmvilágunkban nem fogadunk el, értelmünk is fenntartással fogadja. Olyan világban élünk, ahol az információk áradata leterhel, érzelmeink, a szívünk üres marad. A keresztény embernek alapvetően szüksége van hite érzelmvilágának gazdagítására, Isten dicséretére, kegyességének gyakorlására. A hit megélése, a kegyesség öröme s gyönyörűsége az éneklésben, az egyházi zene hallgatásában természetes része keresztény egzisztenciánk megélésének. Legyen ez a mai jubileum is része ennek az örömmel, hogy bölcsen éljünk e felzaklatott világban, de nem e világ ismérvei, hanem Istenünk akarata szerint.

Szebik Imre

Földi életünk kősziklaalapjai*

Mt 7,24-27

Az elmúlt hetekben sok megrázó kép borította el a televízió világhálóját, és híradás érkezett nemcsak Európából, hanem a világ minden részéből is a folyó- vagy tópartokon „fövenyre”, homokra épült házak, családi otthonok és lakóik tragédiáiról.

Ezen a hálaadó ünnepen és hármás évfordulón ezért is választottam igehirdetésem alapigéjéül Jézus Urunk egyik legismertebb példázatát. Jézus igéje azonban ezzel a példázattal egy minden ilyen természeti csapásnál sokkalta súlyosabb, embermilliók és nemzedékek egész sorsát meghatározó veszedelemre figyelmeztet: a biztos, szilárd alapok nélküli emberi életek halálos veszedelmére! Különösen is ebben a mi mai „szép új világunkban” és talán még inkább ennek várható jövődjében.

Milyen különös, hogy éppen a legújabb kor, benne a 20. század gondolkodói beszélnek – a tudományok és a technika lenyűgöző fejlődése ellenére – „a Nyugat alkonyáról” (a német Oswald Spengler vagy az angol Arnold Toynbee), ma pedig a japán–amerikai Fukuyama és követői a nyugati civilizáció „széteséséről” és a történelem végéről – hogy csak néhány ismert nevet említsünk. Mi lehet az oka ennek?

Próbáljuk meg a „lehetetlent”: egy igehirdetés szűk keretei közt összefoglalni, mit mond Isten Igéje, a Szentírás és középpontjában a „testté lett ige”, Jézus Krisztus a homokra és a kősziklára épülő emberi élet végtelen különbségéről.

A gondolkodó mai embert földi életével kapcsolatban főleg három nagy alapkérdés foglalkoztatja. Az egyik: honnan jövök én és a körülöttem lévő földi világ? A másik fő kérdés: hogyan jövök én és a körülöttem lévő földi világ? Vagyis hogyan éljem ezt a földi életet úgy, hogy igazi, értékekben gazdag és boldog lehessen az életem? Végül a harmadik nagy, emberi kérdés ma is: hová vezet ez a földi élet-út? A rövid és gyorsan elmúló hét-nyolc évtized és az elkerülhetetlen vég-e a halál emberi életemben?

Nézzük az első emberi alapkérdést! A tudományok művelői – sokszor hihetetlen türelemmel és életáldozattal – igen mélyre hatoltak már az emberi test, az agyműködés, a gondolkodás és az élet átöröklődése, meghatározottságai, a gének titkainak a feltárásában, egészen az anyagi és szellemi-belső világunk érzékszerveinkkel és értelmünkkel megismerhető határáig. De mi van ezeken túl? Mi volt az úgynevezett „ősrobbanás” előtt? Honnan ered a csodálatos rend, szépség és mérhetetlen sokszínűség, és mi van a világmindenség és az atom alatti mikrovilágok

* Elhangzott a budavári templomban a szerző püspöki és budavári lelkészi beiktatásának húszéves évfordulóján, valamint 84. születésnapja alkalmából.

általunk el nem érhető, meg nem ismerhető határai mögött? Válasz-e mindeerre a materialista világnézet elmélete „az anyag önmozgásáról”? Kialakíthatta-e mindezt a magában tehetetlen anyag? Felelni tudott-e erre az alapkérdésre valaha is az ateista materializmus, Démokritosztól Karl Marx dialektikus materializmusáig? Vagy válasz-e mindeerre az, hogy a láthatatlan, szellemi valóság az „első és teremtő erő”, a testi, anyagi valóság pedig a rossz, a bűn, a szenvedés és a halál okozója? Felelnek-e erre a nagy kérdésre Platón és követői, Kant és Hegel és ezek mai utódai?

Az igazán mélyre, a titkok legmélyére tekintő nagy tudósok és filozófusok végül is megállnak az emberi élet és a világmindenség eredetének legvégső titkai előtt. Ignoramus et ignorabimus! Nem ismerjük és nem is fogjuk megismerni – vallották Pascaltól Newtonig és Heisenbergig éppen az újkor legnagyobb tudósai és gondolkodói közül számosan. „A felszínes tudomány eltávolít Istentől. Az elmélyülő tudomány pedig újra visszavezet Istenhez.” Pasteur, a nagy tudós hitvallását sok mai tudós és gondolkodó vallja, nyíltan vagy lelke legmélyén.

Amit a pusztán emberi érzékszerveinkre vagy rövid hatósugarú gondolkodásunkra támaszkodó tudomány és filozófiák elérni nem tudnak, az eredetnek ezt a végső titkát közelítik meg – a belső, lelki inspiráció titokzatos, másfajta megismerésének útján – a különféle vallások és ezek kiteljesedése, célhoz érkezése a kereszténységben, Isten igéjében, középpontjával a testté lett Igében, Jézus Krisztusban. A keresztény kinyilatkoztatás és háttérében az Ószövetség válasza pedig ez: az igazi és legfőbb, kezdet és vég nélküli valóság Isten. Ő a Teremtő és a teremtett világáról gondot viselő szent Isten, minden élet, az igazság, jóság és szépség végső forrása és teljessége, aki végtelen szeretetéből nemcsak megalkotta a csodálatos világmindenséget és mikrovilágokat, ezt a mi kis „kék bolygónkat”, hanem megalkotta rajta az embert is. De nem csak megalkotta, gondot is viselő róla („mennyei Atyánk”), a mezők fűvétől az ég madaraiig és egyetlen felelős teremtményéig, az emberig.

Isten létezése, szeretete irántunk, gondviselése minden teremtményéről, köztük a „saját képmására” teremtett emberről, akit a földi világ „művelésére és megőrzésére” is elhívott (1Móz 2,15). Ez keresztény hitünk válasza az emberi élet első alapkérdésére: honnan jöttünk? Ez emberi életünk első „kősziklaalapja”.

De lépünk tovább! Életünk második alapkérdése ez: mi az igazán emberi és valóban boldog élet titka mai személyes életünkben és az emberi közösségekben, a családban, a társadalomban, a nemzetek és a fajok világában?

Elég csak egyszer kinyitnunk a „világhálót”, vagy vé-

giglapoznunk az újságokat, hogy megdöbbenve tapasztaljuk: valami végzetes romlás és zűrzavar torzítja el Isten jónak és szépnek, boldognak teremtett földi világát és a *teremtés koronájának* az életét.

Mi az oka annak, hogy ma az igazi emberi értékek helyett a végtelen önzés, az erőszak, az öldöklés, az erkölcsi korlátokat egyáltalán nem ismerő szabadosság, sokszor a becsületes emberi élet kigúnyolása, „önmagunk megvalósítása” nevében egyéni és csoportos érdekek kíméletlen, kegyetlen megvalósítása teszi tönkre az emberek saját és közösségi életét? Mi az oka, hogy éppen a 20. században – a tudás és a technika rohamos fejlődésének a csodált, dicsőített világában – két kegyetlen világháború, két ledobott atombomba, majd közvetlenül utánuk két kegyetlen ideológia és diktatúra rombolhatta és ölhetette halomra milliók, sőt százmilliók életét? Mi az oka, hogy ebben a „csodálatos mai világban” emberek nem tudnak mit kezdeni a millióikkal, miközben másutt a világban gyermekek száz-ezrei, felnőttek és öregek milliói halnak éhen végtelen nyomorúságban? Ki ad választ ezekre a kérdésekre?

A Szentírás igéje, mind a 66 két-háromezer éves irata kétféle választ is ad azoknak, akik nyitott szívvel és szemekkel olvassák benne Isten ígését. Egyfelől mindezek végső okáról, gyökeréről szólnak már a Biblia legelső lapjai, Ádám és Éva bűnesetének története. Eszerint az ember, akit Isten – egyedül minden földi teremtménye közül – megajándékozott akarata szabadságával is, Isten szeretete és az „Éden kertje” helyett Ura és Atyja elleni lázadást választotta. Isten kijelentése ellenére szakított a „kert közepén álló fáról”: a jó és a gonosz tudásának fájáról, mert olyan akart lenni, mint Isten! „A kert közepére, tehát Isten helyére tört, mert első és a maga ura akart lenni Isten jó és szép világában” – így értelmezi Dietrich Bonhoeffer, a vértanúvá lett nagy német teológus a bűneset történetét. Ne ennek a háromezer éves bibliai ígének az idői, tudományos ismereti korlátaira figyeljünk, hanem annak a lényegére! Az embert megrontó, a saját, a mások és a természet életét is tönkretévő bűnesetnek a legmélyebb gyökere az, hogy nem elég neki Isten szeretete és a vele való életközösség szabadsága. Mint akkor, ugyanúgy ma is és azóta is „Isten helyére tör”. A bűnös önzést választja a hit és a szeretet útjai helyett. Ezzel aztán tönkreteszti nemcsak a saját, hanem embertársai életét is, sőt pusztulással fenyegeti az élet földi világát a természetben, saját külső életfeltételeivel együtt. Arthur Schopenhauer, a 19. század ateista-pesszimizista filozófusa mondta egyszer: ha valami kibékíthetné a Bibliával és a kereszténységgel, az éppen az eredendő bűnről, a velünk születő önző bűnösségről szóló tanítása. A mai világ és a „modern ember” igazi nagy útvesztése és a bűn egész világunkat és életünket megrontó következményeinek a legvégső gyökere az „Isten-dimenzió” elvesztése földi világunkban – hirdetik Karl Heim, Karl Barth, Emil Brunner, Aulén és Nygren, mai teológiánk legjobbjai.

De Istennek legyen hála érte, hogy ez csak a Szentírás ígénének az egyik és nem a középponti, döntő üzenete!

Van egy másik és ennél döntőbb mondanivalója is Isten ígénének. Már az Ószövetség történeti és prófétai könyveiben is az eljövendő Messiásról, Isten küldöttjéről és Isten ígérének beteljesedéséről olvasunk. Az Újszövetség történeti irataiban, elsősorban az evangéliumok lapjain pedig a Szabadító megszületéséről, megváltó haláláról és feltámadásáról és Isten Lelke újjáteremtő munkájáról, pünkösöd óta az embervilágban. Isten a bűnös ember és világa eltörlése helyett a bűnbocsánat, az újjáteremtés útját választotta. *Mert úgy szerette Isten a világot, hogy engesztelt Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.* (Jn 3,16) Ez a reánk bízott „jó hír”, az evangélium hirdetése és élése a földi világban. A földi világ az első karácsony, nagypéntek, húsvét és pünkösöd óta már nemcsak a bűn, az önzés és a halál világa, hanem azok világa is, akik bűnbánattal visszatérnek Istenhez, és Istennel együtt a másik embert is ott látják életük közepontjában, a családban, munkahelyükön, népük és az emberiség életében, a Föld szélső határáig.

Az igazi, boldog és teljes emberi élet kösziklaalapja ebben a megromlott, bűnös földi világban Isten Tízparancsolata és Jézus „nagy parancsolata”: *Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és a nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. E két parancsoltól függ az egész törvény és a próféták.* (Mt 22,37–40) Tehát a hitnek, az Isten-szeretetnek és a másik ember iránti önzetlen szeretetnek a „keskeny”, de boldogító útja az a kösziklaalap életünkben és az emberi közösségekben, amelyen sem a szelek és a viharok támadása, de még a pokol minden ördöge sem vehet diadalmat!

A jézusi kereszténység ezért sohasem a „bűnös világból” való kivonulás és elköltözés útja, hanem az evangélizáció és a misszió útja szavainkkal és életünkkel is, együtt és elválaszthatatlanul. Érdemes ma is meghallani a svéd evangélikus Dag Hammarskjöld – az Egyesült Nemzetek volt főtűkára – híressé vált mondását: „Korunkban a szentség útja (the road of holiness) a cselekvés világán keresztül vezet”. Ezek a Szentlélektől született „új emberek” itt járnak közöttünk a mai világban, a gyülekezetekben és az egyházakban. Jó a szemükbe nézni, érezni a hit és a segítő, cselekvő szeretet sugárzását a közelükben, mindennapi életükben.

De szükséges még, hogy a gondolkodó mai ember harmadik alapkérdéséről is szóljunk. Mi lesz a jövőnk, hová megyünk ezen a rövid földi úton? A gyorsan elmúló évtizedek végén a kikerülhetetlen halál és az utána következő ismeretlen sötétség-e az emberi élet végső célja? Vajon igazán erre teremtette volna a szeretet Istene kiválasztott teremtményét, az embert?

Akik Isten nélkül akarnak élni, azok számára természetesen nincs is másfajta válasz és megoldás, mint szívük mélyén a félelem és rettegés a haláltól. *Post equitem sedet atra cura* – mondja a középkori latin mondás, és ezt ábrázolja Albrecht Dürer híres rajza. A lovag mögött ott ül a sötét gond, a csontkezü halál. A modern egzisztencialista

filozófia 19. századbeli előfutára, a dán Sören Kierkegaard ír erről megragadó írásaiban: emberi életünk legnehezebb kérdése a halálfélelem, a „halál felé menetelő élet” (Sein zum Tode). Erre sehol másutt, egyedül a Krisztus-hitben van megoldás – tanítja. Követői, a 20. század egzisztencialista filozófusai azonban csak kétféle választ látnak a halál tényére. Vagy a sötét kétségbeesést, az Isten nélkül járók életét előbb vagy utóbb megkeserítő depressziót (Sartre: az emberi élet maga a pokol), vagy hősiességbe nyugvást (Albert Camus). Egyes mai tudós gondolkodók pedig azt a jó tanácsot tudják adni csupán a haláltól rettegő mai embernek: a boldog élet titka, hogy feledkezzünk meg a végről, a halálról. Kiábrándító, de egyben lehetetlen válasz is, ami elől sokan az élvezet, az alkohol vagy a drogok halált hozó világába próbálnak menekülni.

De Isten Igéje egészen mást mond, és a hívő keresztény ember ismeri ezt a választ – életünk harmadik „köszikla-alapját”. Jézus feltámadása és velünk maradása az idők végétéig az alapja ennek a válasznak. Azok számára, akik az élet, a megbocsátó szeretet Istenével járták és járják a földi utat, életük végén – jól tudják – nem a sír és a testi halál a legvégső állomás. A sír, a por és hamu csak a testi ember sorsa. Az utolsó földi pillanat csak a tér és az idő gyorsan elmúló világának vége, és Isten Igéje, Ígérete és Jézus velünk járása ezen a földi úton azt jelzi: földi életünk vége a „hazatérés” oda, ahonnan jöttünk, ahonnan ered ez a földi élet: Isten szeretetébe és örökkévalóságába. Végső reménységünk szerint találkozás is majd – a halál és a kegyelmes megbocsátó krisztusi ítélet után – a kapu másik oldalán Istennel és az előttünk járt, hazatért üdvözütekkel Isten örökkévaló országában! Nem véletlen, hogy korunkban, a 20. század annyi szenvedést és halált hozó korszakának második felében született meg a „reménység teológiája” (a német Jürgen Moltmann és követői a hit és a szeretet mellett a keresztény reménység végtelenül gazdag tartalmáról), valamint az, hogy a múlt század végén annyira előtérbe került a teológiában és más egyházakban is az eszkatológia, a végső dolgokról szóló tanítás a Szentírásban és a dogmatikában.

És most hallgasson el a teológus és a szószéki igehirdető bennem. Hadd tegyek végül személyes tanúvallomást több mint 8 évtizedes életem tapasztalatairól ezen a három teológiai és igehirdetési területen, életünk három nagy kérdésében!

Megköszönöm Istennek, hogy nem volt könnyű az életem, de kegyelme megőrzött és végigkísért ezen a hosszú életúton. Az I. világháború összeomlása idején, Trianon ke-

gyetlen korszakában születtem, egy véres világban. Megköszönöm kemenesaljai evangélikus őseim, szüleim hitét. Megköszönöm a szórványsors után a győri fiatal éveimet: személy szerint Kapi Béla konfirmáló és lelkesítő szentelő püspököm atyai szeretetét, Túróczy Zoltán megrázó igehirdetéseit az Öregtemplom szószékén, Ittész Mihály hittantanáromat, a tahi evangelizációs diáktáborokat, elindítóimat a lelkesítő életpályára. Soproni professzoraim hitét és tudását, teológiám ott kapott alapjait. Szabó Józsefet és tisztát, világos igehirdetését; majd a csak 1956 őszén megismert Ordass Lajos püspök hűségét, pásztori szeretetét és egész élete igehirdetését.

Lelkesítő szolgálatom kezdetén sokszor álltam haldokló, katonák halálos ágya mellett, és láttam a végtelen különbséget az Isten nélküli halál és az istenhit végső béke között. Sokszor tapasztalhattam meg halálos veszedelmekben, milyen végtelen erőt és békeket tud adni a szív hite és az Isten felé kinyújtott kar! Megköszönöm Istennek megbocsátó és megőrző kegyelmét, amikor 1956 őszén harc folyt a Múzeum körüli lakásunk körül. Megköszönöm Istennek a sok nélkülözés közti, mégis olyan boldog ifjú professzori éveimet, majd őrző kegyelmét a genfi kilenc év alatt és Afrika keresztényei közt, Ázsia és Pápua-föld trópusi veszélyeitől körülvéve. Megköszönöm hazatérésem után a püspöki szolgálat nehéz terheit és örömeit a gyülekezetekben, a budapesti evangélikus világgyűlésen és munkatársaim között. És legvégül azt, hogy a végén oda térhettem vissza, ahonnan elindultam: Isten Igéje és az egyház kétezer éves mérhetetlen kincsei (thesaurus ecclesiae) és a reformáció megismert értékeinek összefoglalásához, illetve továbbadásához örömeimhez. Mi itt a földön, a Krisztus-tanúk kétezer éves nagy láncolatában csak apró kis „láncszemek” vagyunk ugyan, de az Ige teljes üzenetének mai föltárlása egy egész életet betöltő kincs. Ha újra kellene kezdenem ezt a hosszú földi életet, újra és megint csak ezt választanám. Egyedül Istené legyen a hálaadás és dicsőség!

Isten kegyelmét és áldását kérem mindazokra, akik szeretetükkel és imádságaikkal hordozták életemet ezen az úton, itt a budavári gyülekezetben is. Ez a kegyelem és áldás kísérelje újra szabaddá vált, sokat szenvedett hazai egyházunk, népünk életét, a testvéregyházak szolgálatát és a világ kereszténységét, hogy lehessen erjesztő kovász és izecsítő só ennek a mai zűrzavaros, veszélyek közt tántorgó világnak az életében! Hadd fejezzem be igehirdetésem a Szentírás, a Jelenések könyve legutolsó mondatával: *Az Úr Jézus kegyelme legyen mindnyájatokkal! Ámen.* (Jel 22,21)

Decemberi számunkban a *teológia feladatával* (442–445. o.), valamint a *misszió* kérdéseivel (446–449. o.) foglalkozik Tanulmányok rovatunk. Utóbbi egy hosszabb munka, amelyet most kezdődően három részben fogunk közölni. Ugyancsak egy sorozat – a *Babits Mihály* költészetével foglalkozó – második tagját olvashatják (450–457. o.), e munka befejező részét következő számunkban adjuk közre.

A *reformáció-inkvizíció* vitát Hafenschér Károly válaszával zárjuk. Köszönjük a témában érkezett hozzászólásokat.

Megemlékezünk *Budaker Oszkár*ról, halála 50. évfordulóján, és közlünk két igehirdetést (476–480. o.).

Felhívjuk Olvasóink figyelmét *két új könyvre* (459. és 463. o.).

Az igehirdetési előkészítőket ebben a hónapban a *Pesti egyházmegye* lelkészi munkaközössége készítette.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Decemberi számunk szerzői

Andorka Eszter lelkész, PhD ösztöndíjas
– Budapest

Cselovszky Ferenc lelkész – Budapest

Gerőfi Gyuláné lelkész – Budapest

Győri Gábor lelkész – Budapest

Győri János Sámuel lelkész – Budapest

Hafenschér Károly ny. lelkész, c. teol. tanár
– Budapest

Kerepeszki Anikó tanár – Budapest

Nagy Gyula ny. püspök – Budapest

Petri Gábor tanár, teológushallgató – Budapest

Sümeghy József ny. lelkész – Sopron

Szabóné Mátrai Marianna lelkész, felelős
szerkesztő – Budapest

Smidéliusz András lelkész – Budapest

Szebik Imre püspök – Budapest

Szirmai Zoltán lelkész, esperes – Budapest

Tamásy Tamás lelkész – Budapest

Közöljük továbbá Daniel L. Migliore tanulmányát.

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

e-mail: mariann.matrai@lutheran.hu

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztés és borítótíper: Galgóczi Andrea.

Tördelés: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-5478

e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Egy szám ára: 480 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 5760 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 9900 Ft,

egyéb külföldi országokba 10 900 Ft.

A borítón: A *Jó Pásztor* című kép látható Kővágóórsről. A fotót Molnár Géza készítette.

Nyomdai kivitelezés: ETO-PRINT Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály

ISSN 0133-2821